

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η Κατάκτηση της Συντακτικά Κωδικοποιημένης
Αυτοπτικότητας στην Ελληνική**

The Acquisition of Syntactically Encoded Evidentiality in Greek

Όνοματεπώνυμο Σπουδάστριας: Μπαγιόκα Δάφνη-Βάια

Εποπτεύουσα Καθηγήτρια: Τερζή Αρχόντω

ΠΑΤΡΑ- 2018

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	3
Περίληψη - Abstract	4
Λέξεις Κλειδιά - Key words.....	5
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	6
1.1. Θεωρητικό Υπόβαθρο	8
1.2. Η κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας.....	10
1.2.1. Τούρκικη	12
1.2.2. Κορεάτικη	14
1.2.3. Βουλγάρικη	18
1.2.4. Κέτσουα.....	19
1.2.5. Θιβετιανή.....	20
1.2.6. Αγγλική	24
1.3. Η αυτοπτικότητα στην Ελληνική	28
1.4. Σκοπός αυτής της πτυχιακής	30
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία.....	31
2.1. Συμμετέχοντες	31
2.2. Προτάσεις	31
2.3. Περιγραφή Πειράματος	32
2.4. Βαθμολόγηση και κρίση απαντήσεων.....	38
Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα.....	41
3.1. Αποτελέσματα Ενηλίκων	42
3.1.1. Εξήγηση αποτελεσμάτων.....	43
3.1.2. Σύγκριση προτάσεων	46
3.2. Αποτελέσματα Παιδιών.....	49
3.2.1. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Β΄ Δημοτικού.....	49
3.2.2. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Γ΄ Δημοτικού.....	53
3.2.3. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Δ΄ Δημοτικού.....	57
3.2.4. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Ε΄ Δημοτικού.....	61
3.3. Σύνοψη αποτελεσμάτων	65

Κεφάλαιο 4: Συζήτηση.....	69
4.1. Κατάκτηση της αυτοπτικότητας στην Ελληνική	69
4.2. Προβληματισμοί.....	70
4.3. Μελλοντικές Κατευθύνσεις.....	71
Βιβλιογραφία.....	72
Παραρτήματα	77
Παράρτημα I.....	77
Παράρτημα II	78
Παράρτημα III.....	79
Παράρτημα IV.....	83

Ευχαριστίες

Για την υλοποίηση της παρούσας εργασίας που σηματοδοτεί και το τελικό στάδιο των σπουδών μου στο Τμήμα Λογοθεραπείας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, θα ήθελα αρχικά να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην εποπτεύουσα καθηγήτρια, κ. Αρχόντω Τερζή για τον πολύτιμο χρόνο που διέθεσε και τις σημαντικές υποδείξεις και συμβουλές της που κατεύθυναν τον τρόπο σκέψης μου και προσέφεραν σημαντικά εφόδια για την μετέπειτα πορεία μου. Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Νίκο Αγγελόπουλο, ο οποίος μας ενέπνευσε για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, την καθηγήτρια Nina Hyams (UCLA) που μας δάνεισε το πειραματικό υλικό (φωτογραφίες/σκίτσα), καθώς και την Αγγελική Γιαννάκη για την συμβολή της σε συγκεκριμένο τμήμα της στατιστικής ανάλυσης. Ευχαριστώ επίσης τους καθηγητές μου Ελευθερία Γερονίκου και Ιωάννη Παπακυρίτση για τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή της παρουσίασης της πτυχιακής εργασίας.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Τμήματος Λογοθεραπείας για τις γνώσεις που μου προσέφεραν όλα αυτά τα χρόνια και τους γονείς μου για την στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εστιάζει σε ένα πολύπλοκο και αρκετά μελετημένο φαινόμενο διαγλωσσικά, αλλά σχετικά καινούριο για την Ελληνική ερευνητική κοινότητα, την **αυτοπτικότητα (evidentiality)**. Η αυτοπτικότητα είναι ο τρόπος με τον οποίο ο ομιλητής κωδικοποιεί στη γλώσσα το πώς κατέληξε να γνωρίζει την πληροφορία για την οποία μιλάει. Πρωταρχικός σκοπός της εργασίας είναι να προσδιοριστεί η διαδικασία και η ηλικία κατάκτησης του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Ελληνική, όπως αυτή εκφράζεται συντακτικά, δηλαδή μέσω **ψευδοαναφορικών προτάσεων** (για άμεση μαρτυρία) και **οριστικών προτάσεων** (για άμεση ή έμμεση μαρτυρία).

Αρχικά, γίνεται διεξοδική βιβλιογραφική ανασκόπηση του τρόπου με τον οποίο κωδικοποιείται η αυτοπτικότητα διαγλωσσικά και στη συνέχεια η προσοχή εστιάζεται στην κατάκτηση του φαινομένου, αναλύοντας τόσο μελέτες αυθόρμητης ομιλίας όσο και πειραματικές μελέτες. Ως πρώτο εύρημα προκύπτει ότι η αυτοπτικότητα κωδικοποιείται **λεξικά** σε όλες τις γλώσσες με παρόμοιες γραμματικές κατηγορίες (π.χ. επιρρήματα) και **γραμματικά**, είτε **μορφολογικά** με χρήση ορισμένων μορφημάτων περίπου στο ένα τέταρτο των γλωσσών, είτε **συντακτικά** με τη χρήση διαφορετικών τύπων προτάσεων. Ως προς την κατάκτηση, προκύπτει από τη βιβλιογραφία μεγάλη απόκλιση μεταξύ της ηλικίας παραγωγής και της ηλικίας κατανόησης της αυτοπτικότητας μέσω μελετών αυθόρμητου λόγου και μελετών κατανόησης, αντίστοιχα. Αυτή την απόκλιση ορισμένες από τις έρευνες την αποδίδουν στη συμμετοχή μη γλωσσικών (γνωστικών) παραγόντων.

Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας χορηγήθηκε μία δοκιμασία επιλογής εικόνων, η οποία αποτελείται από 6 ομάδες των 4 προτάσεων (24 προτάσεις συνολικά), σε 100 παιδιά από την Β' έως και την Ε' Δημοτικού και σε 25 ενήλικες. Οι συμμετέχοντες αξιολογήθηκαν ως προς την ικανότητά τους να κατανοήσουν την διαφορά μεταξύ ψευδοαναφορικών και οριστικών προτάσεων, όπως αυτή περιγράφηκε στην πρώτη παράγραφο. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά συμπεριφέρονται παρόμοια με τους ενήλικες περίπου μετά την ηλικία των 10 ετών, συσχετίζοντας μόνο τις οριστικές προτάσεις με έμμεσες μαρτυρίες. Περίπου στην ίδια ηλικία, τα παιδιά μοιάζουν με τους ενήλικες και ως προς ένα άλλο, απροσδόκητο, σημείο της συμπεριφοράς τους: ενώ ακούν μία οριστική πρόταση και τους παρουσιάζεται σαν επιλογή μία άμεση μαρτυρία, συχνά αναζήτησαν και επέλεξαν μία έμμεση μαρτυρία για να επαληθεύσουν την πρόταση.

Abstract

This thesis focuses on a complex and rather well-investigated phenomenon cross-linguistically, but very little studied in Greek, **evidentiality**. Evidentiality is the manner in which speakers encode in the language how they ended up knowing the information they speak about. The primary purpose of the thesis is to discover the process and age of acquisition of evidentiality by Greek-speaking children, as this is encoded syntactically in the language, namely, via **pseudo-relative clauses** (for direct evidence) and **indicative clauses** (for direct or indirect evidence).

Firstly, I present an extensive literature review on how evidentiality is encoded cross-linguistically, and, then, I focus on the acquisition studies of that investigate acquisition of evidentiality via spontaneous speech or structured experiments. As to the first aspect, I demonstrate that evidentiality is encoded **lexically** in all languages, moreover, by similar grammatical categories (e.g. adverbs) and **grammatically**, either *morphologically*, by using specific morphemes, in about a quarter of languages, or *syntactically*, by using different types of sentences. As for the acquisition aspect, I report on the literature, which has found a wide discrepancy between the age of comprehending and the age of encoding evidentiality via comprehension and production studies respectively, a discrepancy which some studies attribute to the involvement of non-linguistic (cognitive) factors.

For the purposes of the current study I administered a picture-matching task composed of 6 sets of 4 sentences (24 sentences in total), to 100 children, from 2nd to 5th grades of elementary school, and to 25 adults. Participants were assessed on their ability to comprehend the distinction between pseudo-relative and indicative clauses, as described in the first paragraph of this abstract. It was found that children resemble adult behavior after age of 10 in associating indicatives with indirect reference, but not pseudo-relatives. Around the same age, they also resemble adults in a curious aspect of their behavior, namely, in that they looked for indirect evidence when they heard an indicative, even though direct evidence was also an option they were offered.

Λέξεις Κλειδιά - Key words

- **Αυτοπτικότητα** (Evidentiality)
- **Οριστική πρόταση** (indicative clause/sentence)
- **Ψευδοαναφορική πρόταση** (pseudo-relative clause/sentence)
- **Άμεση μαρτυρία** (direct evidence)
- **Έμμεση μαρτυρία** (indirect evidence)
- **Λεξική κωδικοποίηση** (lexical encoding)
- **Μορφολογική κωδικοποίηση** (morphological encoding)
- **Συντακτική κωδικοποίηση** (syntactic encoding)

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Σκεφτείτε τη φράση:

(1) Φυσάει.

Επαναδιατυπώνοντας το ερώτημα της Murray (2017), τι είδους απόδειξη μπορεί να έχει ο άνθρωπος που παρήγαγε αυτή τη φράση για να ισχυρίζεται κάτι τέτοιο;

Πρώτον, θα μπορούσε να κάθεται στο παράθυρο και να κοιτάει τον αέρα που παρασέρνει με δύναμη δεξιά και αριστερά τα κλαδιά των δέντρων. Ακόμα, θα μπορούσε να ήταν ξαπλωμένος, να ακούει τον αέρα που τρυπώνει στη σκεπή του σπιτιού και μετακινεί τα χαλίκια που βρίσκονται στο εσωτερικό της, δημιουργώντας μικρούς στροβιλισμούς. Μια άλλη εκδοχή είναι να βρίσκεται έξω από το σπίτι και να νιώθει τον αέρα στο πρόσωπό του. Όμως, υπάρχει και η περίπτωση το άτομο να μην είχε άμεση επαφή με το γεγονός αλλά κάποιος να του είπε ότι φυσάει ή ακόμα να το συμπεράνε έμμεσα από ένα συμβάν (π.χ. κάποιος μόλις μπήκε στο σπίτι αναμαλλιασμένος από τον δυνατό αέρα). Στα ελληνικά δεν υπάρχει τρόπος να προσδιοριστεί ποιά είναι η πηγή της πληροφορίας της φράσης (1).

Αντιθέτως, σε άλλες γλώσσες υπάρχουν υποχρεωτικά μορφήματα τα οποία περιέχουν τέτοιες πληροφορίες. Στη γλώσσα Ταριάνα (Tariana ή αλλιώς Arawak), μία γλώσσα που ομιλείται κατά προσέγγιση από 100 ανθρώπους στην Βορειοδυτική Βραζιλία, σε κάθε πρόταση πρέπει να δηλώνεται η πηγή από την οποία συλλέχθηκε η πληροφορία. Για παράδειγμα, στις προτάσεις (2), εάν κάποιος θέλει να μεταδώσει το μήνυμα ότι η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο, υποχρεωτικά θα πρέπει να δηλώνει πώς έμαθε αυτό το γεγονός (Aikhenvald, 2003).

(2) α. Celi tʃinu-ku du-kwisa-**ka**. Ταριάνα

Σεσίλια σκύλο μάλωσε-ka

«Η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο.»

–**ka**: Οπτική μαρτυρία

(Το είδα.)

β. Celi tʃinu-ku du-kwisa-**mahka**.

Σεσίλια σκύλο μάλωσε-mahka

«Η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο.»

–**mahka**: Αισθητηριακή/Μη οπτική μαρτυρία

(Το άκουσα.)

γ. Celi tʃɪnu-ku du-kwisa-**pidaka**.

Σεσίλια σκύλο μάλωσε-pidaka

«Η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο.»

–**pidaka**: Αναφορική μαρτυρία

(Το άκουσα από κάποιον άλλον.)

δ. Celi tʃɪnu-ku du-kwisa-**sika**.

Σεσίλια σκύλο μάλωσε-sika

«Η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο.»

–**sika**: Συμπερασματική μαρτυρία

(Το συμπέρανα από προηγούμενες εμπειρίες.)

ε. Celi tʃɪnu-ku du-kwisa-**nihka**.

Σεσίλια σκύλο μάλωσε-nihka

«Η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο.»

–**nihka**: Ειδική συμπερασματική εμπειρία

(Το συμπέρανα με βάση προφανείς αποδείξεις.)

Το ποια είναι η πηγή από την οποία προκύπτει ότι η Σεσίλια μάλωσε το σκύλο στις προτάσεις (2) στη γλώσσα Ταριάνα δηλώνεται μέσω των μορφημάτων που διαθέτει, τα οποία προσαρτώνται στο ρήμα. Στην πρόταση (2α) το μόρφημα –**ka** δηλώνει ότι το ίδιο το άτομο που παράγει την πρόταση είδε το γεγονός που περιγράφει, ενώ στην πρόταση (2β) το μόρφημα –**mahka** δηλώνει ότι το άτομο που παράγει την πρόταση είχε κάποιου είδους άμεση απόδειξη, η οποία όμως δεν ήταν οπτική, όπως στην πρόταση (2α) αλλά προήλθε μέσω κάποιας άλλης αίσθησης (π.χ. ακοή, όσφρηση, αφή κτλ.) για το γεγονός που περιγράφεται. Αντίθετα με τις προτάσεις (2α) και (2β) στις οποίες οι αποδείξεις προκύπτουν από προσωπική εμπειρία του ατόμου με το γεγονός, στην πρόταση (2γ) η απόδειξη βασίζεται σε αναφορά κάποιου άλλου ατόμου και αυτό δηλώνεται με το μόρφημα –**pidaka**. Δηλαδή, η πηγή της πληροφορίας είναι έμμεση και όχι άμεση. Τέλος, στις προτάσεις (2δ) και (2ε) τα μορφήματα –**sika** και –**nihka** αντίστοιχα δηλώνουν συμπερασματική απόδειξη, με τη μόνη διαφορά ότι το δεύτερο δηλώνει ειδική συμπερασματική απόδειξη. Για παράδειγμα, η πρόταση (2δ) πιθανόν να προκύπτει από την αντίληψη του ατόμου ότι η Σεσίλια ήταν στεναχωρημένη και λόγω αυτού συμπέρανε ότι μάλωσε τον σκύλο, ενώ στην πρόταση (2ε) υπάρχουν εμφανείς ενδείξεις ότι η Σεσίλια μάλωσε τον σκύλο, αφού αυτή και ο σκύλος βρίσκονται σε κάποια «απόσταση», άρα προφανώς έχει προηγηθεί κάποια ένταση. Αυτή η κωδικοποίηση για την πηγή της πληροφορίας καλείται **αυτοπτικότητα**.

1.1. Θεωρητικό Υπόβαθρο

Η **αυτοπτικότητα (evidentiality)** είναι, με άλλα λόγια, μια σιωπηλή αναφορά στην πηγή από την οποία προέρχεται η μαρτυρία (Rett & Hyams, 2014). Όλες οι γλώσσες διαθέτουν λέξεις, όπως τα επιρρήματα, οι οποίες προσδιορίζουν την πηγή της μαρτυρίας λεξικά, αλλά περίπου το ένα τέταρτο των γλωσσών διαθέτει επιπρόσθετα μια γραμματική κωδικοποίηση σχετική με τους τύπους της απόδειξης μιας μαρτυρίας, που προσδιορίζεται από τον ομιλητή (Aikhenvald, 2004). Επιπρόσθετα, οι γλώσσες διαφέρουν στο τρόπο που εκφράζουν γραμματικά το φαινόμενο της αυτοπτικότητας. Για παράδειγμα, σε κάποιες γλώσσες (όπως η Ταριάνα, Aikhenvald 2004) οι προτάσεις πρέπει να έχουν έναν **αυτοπτικό δείκτη (evidential marker)** στο ρήμα ώστε να θεωρηθούν καλοσηματισμένες σημασιολογικά, ενώ σε άλλες, όπως τα Τούρκικα, μόνο ορισμένες δομές μπορούν να έχουν **αυτοπτικό χαρακτηρισμό (evidential marking)**. Κάποιοι ερευνητές, όπως η Aikhenvald (2004), διαχωρίζουν τις γλώσσες με γνώμονα τον υποχρεωτικό (όπως στην Τούρκικη, στη Βουλγάρικη, στη Θιβετιανή, στην Κορεάτικη, στην Κέτσουα και στην Ταριάνα) ή τον προαιρετικό αυτοπτικό χαρακτηρισμό.

Η κατηγοριοποίηση των τύπων της αυτοπτικότητας αλλάζει από γλώσσα σε γλώσσα ανάλογα με την πηγή της γνώσης από την οποία προκύπτει η εμπειρία του ομιλητή. Σε όλες τις γλώσσες η αυτοπτικότητα χωρίζεται σε **άμεση (direct)** και **έμμεση (indirect)** (de Villiers, Garfield, Gernet-Girard, Roeper & Speas, 2009), ενώ σε ορισμένες γλώσσες γίνεται επιπλέον ένας πιο λεπτομερής διαχωρισμός της έμμεσης αυτοπτικότητας, ο οποίος προκύπτει από κάτι που ειπώθηκε (hearsay) ή από μία συνεπαγωγή από τα λεγόμενα κάποιου (inferential evidence). Πιο συγκεκριμένα, οι αναλύσεις διαφορετικών τυπολογικά γλωσσών που **γραμματικοποιούν (grammaticalize)** την αυτοπτικότητα δείχνουν ότι η πηγή της γνώσης καθορίζεται σε διαφορετικά επίπεδα λεπτομέρειας, τα οποία εξαρτώνται από δύο ομάδες παραγόντων. Η πρώτη ομάδα καθορίζεται από το εάν η γνώση προκύπτει από προσωπική ή όχι εμπειρία. Επομένως, την διαχωρίζει σε άμεση και έμμεση, ενώ η δεύτερη ομάδα εστιάζει στο είδος της απόδειξης και δημιουργεί 5 κατηγορίες αυτοπτικότητας: οπτική, μη αισθητική, μέσω υπονοούμενων, μέσω υποθέσεων και μέσω αναφορών. (Aikhenvald & Dixon, 2003. Chafe & Nichols, 1986. Johanson & Utas, 2000). Στην πραγματικότητα, σπάνια κωδικοποιούνται περισσότερα από τέσσερα είδη αυτοπτικότητας σε μία γλώσσα (Aikhenvald, 2004. Willett, 1988).

Ενδιαφέρον είναι ότι σε καμία γλώσσα δεν εμφανίζεται ιδιαίτερη κωδικοποίηση για γνώσεις που προκύπτουν μέσω διδασκαλιών, θρησκευτικών αρχών, νομικών διαταγμάτων, εμπειριών που αναφέρθηκαν μέσω αγαπημένων προσώπων, γονεϊκών συμβουλών, λαθών κ.ά. (Speas, 2004). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η κατηγοριοποίηση των ειδών της αυτοπτικότητας εξαρτάται κυρίως από την εκάστοτε γλώσσα, διότι έχουν παρατηρηθεί ορισμένες διαφοροποιήσεις, οι οποίες παρεμποδίζουν την καθολική ομαδοποίηση. Για παράδειγμα, όσον αφορά τις άμεσες μαρτυρίες, στην Κέτσουα υπάρχουν τα μορφήματα *-mi* και *-si*, τα οποία υποδηλώνουν οπτική και ακουστική απόδειξη αντίστοιχα, ενώ στην Ταριάνα το μόρφημα *-ka* δηλώνει οπτική απόδειξη, αλλά το μόρφημα *-mahka* χρησιμοποιείται για οποιαδήποτε αισθητηριακή απόδειξη εκτός της όρασης, συμπεριλαμβανομένης της ακοής, της όσφρησης, της αφής και της γεύσης. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι τέτοιου είδους διαφοροποιήσεις καθιστούν αδύνατη την αυστηρή κατηγοριοποίηση της αυτοπτικότητας, καθώς κάθε γλώσσα έχει τις δικές της ιδιομορφίες. Επομένως, σε μια αδρή κατηγοριοποίηση των ειδών της αυτοπτικότητας σύμφωνα με την Faller (2002) μπορούμε να κατατάξουμε τα είδη της αυτοπτικότητας με την εξής σειρά ισχύος:

- (3) Άμεση μαρτυρία > Από δεύτερο χέρι μαρτυρία > Από τρίτο χέρι μαρτυρία >
Φήμη ή Λαογραφική μαρτυρία

Η αυτοπτικότητα συμπεριλαμβάνει έννοιες οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την κατάσταση της γνώσης του ομιλητή. Σύμφωνα με κάποιες αναλύσεις, η αυτοπτικότητα είναι μία διαφορετική γλωσσολογική κατηγορία (Aikhenvald, 2004. de Hann, 1999. Faller, 2002. McCready & Ogata, 2007), ενώ σύμφωνα με άλλες, είναι μια υποκατηγορία της **λογικοπροτασιακής τροπικότητας (propositional modality)** η οποία έχει ως υποσύνολα την επιστημική και την αυτοπτική τροπικότητα (Palmer, 2001).¹ Όντως, σε κάποιες γλώσσες, οι **δείκτες (markers)** της αυτοπτικότητας μπορούν επίσης να υποδηλώνουν κάτι σχετικό με την τροπικότητα. Συμπερασματικά, όπως είπαν οι McCready & Ogata (2007) «Η τροπικότητα και η αυτοπτικότητα είναι διαφορετικές κατηγορίες, αλλά δεν υπάρχει τίποτα που να αποδεικνύει ότι ένας μόνο γραμματικός τύπος δεν μπορεί να κωδικοποιεί και τους δύο αυτούς όρους». Για να διαχωρίσουμε λοιπόν αυτούς τους όρους είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η **επιστημική τροπικότητα (epistemic modality)** αντικατοπτρίζει την κρίση του ομιλητή σχετικά με την συνθήκη αληθείας μίας δήλωσης, ενώ η αυτοπτικότητα υποδηλώνει τις αποδείξεις για αυτή την κρίση (Aksu-Koç, Ögel-Balaban & Alp, 2009).

Ωστόσο, οι γλώσσες μπορεί να διαφέρουν και στον τρόπο που κωδικοποιούν την αυτοπτικότητα, ακόμη κι όταν αυτή κωδικοποιείται με μορφήματα. Σε κάποιες γλώσσες, ο δείκτης της αυτοπτικότητας είναι **μόριο της πρότασης (sentence particle)**, όπως στην Κέτσουα (Faller, 2002), στην οποία η αυτοπτικότητα προσδιορίζεται από ένα μόρφημα το οποίο δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις εξαρτημένο από το ρήμα. Οι προτάσεις (4) αποτελούν παραδείγματα αυτής της περίπτωσης:

- (4) α. Para -sha -n –**chá**. Κέτσουα
Bρέ -χ -ει –**chá**
«Bρέχει.»
(Συμπερασματική Απόδειξη.)
– **chá**: εξαρτημένο από το ρήμα.
- β. Pilar-qa yachay wasi-pi –**chá** ka-sha-n.
Πιλάρ-αιτ. ξέρω σχολείο-στο-**chá** είναι
«Η Πιλάρ πρέπει να είναι στο σχολείο»
(Συμπερασματική Απόδειξη.)
– **chá**: εξαρτημένο από το ουσιαστικό.

Αντίθετα, σε άλλες γλώσσες, η αυτοπτικότητα ορίζεται από ένα μόρφημα, το οποίο είναι πάντα μέρος της μορφολογίας του ρήματος. Το μόρφημα *mlş* στη Τούρκικη είναι μια τέτοια περίπτωση, το οποίο όμως υποδηλώνει αυτοπτικότητα σε ορισμένα περιβάλλοντα και συνοπτική όψη (perfect aspect) σε κάποια άλλα (Izvorski, 1997). Παρόμοιος τρόπος

¹ Στην Ελληνική το λειτουργικό μόρφημα που εκφράζει την επιστημική τροπικότητα είναι το «θα»: «Ο Πέτρος θα αγόρασε αυτοκίνητο» (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης, 2007). Ακόμα πιστεύεται ότι και το μόρφημα «να» που εκφράζει δεοντολογική τροπικότητα μπορεί να συνδέεται με την αυτοπτικότητα (έμμεση μαρτυρία).

κωδικοποίησης εμφανίζεται στη Βουλγάρικη, στη Γεωργιανή και στη Νορβηγική (Rett & Hyams, 2014).

Τέλος, στην Αγγλική, όπως και σε κάποιες άλλες γλώσσες (π.χ. τα Σουηδικά), η αυτοπτικότητα κωδικοποιείται είτε συντακτικά (Asudeh & Toivonen, 2012. Grimm, 2010. Postal, 1974. Rogers, 1973), συνήθως με ανύψωση του υποκειμένου (Rett & Hyams, 2014), είτε λεξικά, δηλαδή με τη χρήση συγκεκριμένων ρημάτων (αισθήσεως) και με τη χρήση των επιρρημάτων (Parafragou, Li, Youngon & Chung-hye, 2007). Αυτές τις περιπτώσεις θα τις δούμε στην επόμενη ενότητα, στην οποία θα αναφερθούμε στην κατάκτηση της αυτοπτικότητας.²

1.2. Η κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας

Έχουν διεξαχθεί πολυάριθμες έρευνες, αρχικά για τη μελέτη του φαινομένου της αυτοπτικότητας σε κάθε γλώσσα, και μετέπειτα για την κατάκτησή του από τα παιδιά. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες από τις πιο σημαντικές μελέτες κατάκτησης των τελευταίων χρόνων.

Τονίζεται ότι εκτός από την Αγγλική, οι υπόλοιπες γλώσσες (Τούρκικη, Κορεάτικη, Βουλγάρικη, Κέτσουα και Θιβετιανή) που αναλύονται κωδικοποιούν την αυτοπτικότητα κυρίως μορφολογικά, δηλαδή η αυτοπτικότητα σε αυτές τις γλώσσες εκφράζεται μέσω μορφημάτων τα οποία είναι μέρη του ρηματικού τύπου. Εξαιρέση αποτελεί η Κέτσουα που σε ορισμένες περιπτώσεις τα μορφήματα μπορεί να είναι ανεξάρτητα από το ρήμα, όπως έχει αναφερθεί και στην προηγούμενη ενότητα.

Επιπλέον, όλες οι έρευνες βασίζονται είτε σε μελέτη αυθόρμητου λόγου (Κέτσουα), είτε σε πειραματικές δοκιμασίες (Βουλγάρικη και Θιβετιανή) είτε σε συνδυασμό αυτών των δύο (Τούρκικη, Κορεάτικη, Αγγλική), είτε, τέλος, σε σύγκριση προηγούμενων πειραματικών γλωσσικών δοκιμασιών με μη γλωσσικές δοκιμασίες σχετικές με την πηγή της μαρτυρίας και με την Θεωρία του Νου (Κορεάτικη και Θιβετιανή).

Υπενθυμίζεται ότι σε κάθε γλώσσα με μορφολογική κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας διαμορφώνεται συνήθως διαφορετική ταξινόμηση για τα είδη της μαρτυρίας (όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα). Επομένως, πριν τη μελέτη της κατάκτησης της αυτοπτικότητας σε αυτές τις γλώσσες, για αποφυγή σύγχυσης του αναγνώστη, θα ήταν χρήσιμο να παρουσιαστεί ο παρακάτω πίνακας (*Πίνακας 1*) που απεικονίζει συγκεντρωτικά τα μορφήματα που εκφράζουν αυτοπτικότητα σε κάθε γλώσσα που έχει μελετηθεί σε συνδυασμό με το είδος της μαρτυρίας που δηλώνει το κάθε μόρφημα.

² Παραδείγματα των δύο τρόπων κωδικοποίησης της αυτοπτικότητας στην Αγγλική παρουσιάζονται στην ενότητα 1.2.2. με τις προτάσεις (6) και (7) για την λεξική κωδικοποίηση και με τις προτάσεις (8) και (9) για την συντακτική κωδικοποίησή.

Γλώσσα	Άμεση μαρτυρία		Έμμεση μαρτυρία		
	Αισθητηριακή	Συμπερασματική μαρτυρία	Αναφορική μαρτυρία	Ειδική Συμπερασματική Μαρτυρία	Ειδική Αναφορική Μαρτυρία
Τούρκικη	di	mlξ	(I)mlξ	dir	-
Κορεάτικη	e	tay		-	-
Βουλγάρικη	e	e ...-al	bi-l ...-al	-	-al
Κέτσουα	mi (ra: παρελθόν)	cha (sqa: παρελθόν)	si	-	-
Θιβετιανή ³	dug (song: παρελθόν)	yod kyī red	-	yod sa red	-

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση αυτοπτικότητας ανά γλώσσα.

³ Στη Θιβετιανή, οι ερευνητές, εκτός της άμεσης και της έμμεσης μαρτυρίας, ορίζουν δύο επιπλέον είδη την “**ego μαρτυρία**” που εκφράζεται με τα μορφήματα –yin και –yod και την **ουδέτερη μαρτυρία**, που δηλώνεται με τα μορφήματα –yod red και –yod. Αναλυτικές πληροφορίες για αυτές τις κατηγορίες, με παραδείγματα καθώς και τα μορφήματα που τις εκφράζουν, υπάρχουν στην ενότητα 1.2.5.

1.2.1. Τούρκικη

Η πρώτη γλώσσα που μελετήθηκε ως προς την αυτοπτικότητα ήταν η Τούρκικη. Μελετήθηκε αρχικά από την Aksu-Koç (1988) η οποία, σε συνδυασμό και με άλλους ερευνητές μετέπειτα, κατέληξε ότι η κατάκτηση του φαινομένου δεν εξαρτάται μόνο από την γλωσσική ανάπτυξη αλλά και από την γενικότερη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού.

Πριν αναλύσουμε τις έρευνες αυτές πρέπει να αναφέρουμε ότι στην Τούρκικη υπάρχουν τέσσερα είδη μορφημάτων μέσω των οποίων εκφράζεται η αυτοπτικότητα. Παρακάτω παρουσιάζονται με την σειρά κατάκτησής τους από τα παιδιά και προσδιορίζεται το είδος της αυτοπτικότητας που εκφράζει το κάθε ένα (Aksu-Koç et al, 2009):

(5) α. **-di**: Άμεση εμπειρία.

Το μόρφημα μπορεί να πάρει τις εξής μορφές για λόγους αρμονίας:

-di, -di, -du, -dū, -ti, -ti, -tu και -tū

Burası çik-**ti**.

Αυτό βγήκε.

(Οπτική/Αισθητηριακή μαρτυρία.)

β. **-mlş**: Συμπέρασμα, το οποίο προκύπτει από φυσική απόδειξη.

Το μόρφημα μπορεί να πάρει τις εξής μορφές για λόγους αρμονίας:

-miş, -miş, -muş και -müs

Burası çik-**miş**.

Αυτό βγήκε.

(Συμπερασματική μαρτυρία.)

γ. **-(I)mış**: Αναφορά, βασιζόμενη στα λεγόμενα κάποιου.

Το μόρφημα μπορεί να πάρει τις εξής μορφές για λόγους αρμονίας:

-(I)mış, -(I)mış, -(I)müş και -(I)müs

Burası çik-**ıyor-muş**.

Μου είπαν ότι αυτό βγήκε.

(Αναφορική μαρτυρία.)

δ. –**dir**: Επαγωγή από προηγούμενη εμπειρία ή γνώση.

Το μόρφημα μπορεί να πάρει τις εξής μορφές για λόγους αρμονίας:

-dir, -dir, -dur, -dür, -tir, -tir, -tur και -tür

Burası çik-mis-**tir**.

Αυτό πρέπει να έχει βγει.

(Ειδική συμπερασματική μαρτυρία βασισμένη σε συγκεκριμένες ενδείξεις.)

Επομένως, οι αυτοπτικοί χαρακτηριστές στην Τούρκικη επιτρέπουν στον ομιλητή να μεταδώσει μια πληροφορία, εκφράζοντας ταυτόχρονα εάν η πηγή από την οποία προέρχεται αυτή, είναι άμεση μέσω του μορφήματος –di ή έμμεση μέσω των μορφημάτων –mlş – (I)mlş και –dir. Δηλαδή, λειτουργούν ως δείκτες του βαθμού στον οποίο η συνείδηση του ομιλητή έχει εμπλακεί στην εμπειρία, σηματοδοτώντας μια αντίθεση ανάμεσα σε αυτό που είναι νέο, απροσδόκητο και δεν έχει αποδεδειγμένη βάση στη συνείδηση σε σχέση με αυτό που αναμένεται, είναι οικείο και εύκολα αφομοιώσιμο (Aksu-Koç, 1995. Slobin & Aksu-Koç, 1982). Επιπλέον, η Τούρκικη ανήκει στην ομάδα των γλωσσών που η αυτοπτικότητα εκφράζεται μέσω της μορφολογίας του ρήματος, αλλά όπως αναφέρεται και στην προηγούμενη ενότητα τα μορφήματά της εκφράζουν και συνοπτική όψη.

Η παραπάνω σειρά κατάκτησης ορίστηκε αρχικά μέσω μελετών αυθόρμητου λόγου και στη συνέχεια επιβεβαιώθηκε από πειραματικές μελέτες. Συγκεκριμένα, η Aksu-Koç (1988) ζήτησε από παιδιά, μεταξύ τριών και έξι χρονών να της περιγράψουν άμεσα και έμμεσα γεγονότα, τα οποία διαδραματιζόνταν από την ερευνήτρια με τη βοήθεια διαφόρων παιχνιδιών. Από τη μελέτη που βασίστηκε στις αναλύσεις των λεκτικών παραγωγών των παιδιών προέκυψε ότι στα 3-3,5 έτη τα παιδιά αντιλαμβάνονται τις σημασιολογικές και τις πραγματολογικές συνθήκες των άμεσων γεγονότων με 90% σωστή παραγωγή του κατάλληλου μορφήματος και στα 4-4,5 έτη συνέβη το αντίστοιχο για τα έμμεσα γεγονότα. Σε μετέπειτα μελέτες κατανόησης με εικόνες στις οποίες το παιδί έπρεπε να αντιστοιχίσει προτάσεις των τεσσάρων ειδών αυτοπτικότητας με τους χαρακτήρες των εικόνων, παρατηρήθηκε η ίδια σειρά κατάκτησης άλλα με ένα ή ακόμα και δύο χρόνια καθυστέρησης (Aksu-Koç, 1988, 1998; Aksu-Koç & Alici, 2000; Aksu-Koç, Aydın, Avcı, Sefer, & Yasa, 2005; Ozturk & Papafragou, 2008). Οι Aksu-Koç, Ögel-Balaban & Alp (2009) υποστηρίζουν ότι αυτό το κενό ανάμεσα στην παραγωγή και στην κατανόηση της αυτοπτικότητας δημιουργείται διότι στις δοκιμασίες παραγωγής, το παιδί καλείται να περιγράψει την κατάσταση και μπορεί να βασιστεί στη **σιωπηρή γνώση (implicit knowledge)** της λειτουργίας των μορφολογικών δεικτών, όπως ακριβώς και στις αυθόρμητες καταστάσεις ομιλίας, ενώ στις δοκιμασίες κατανόησης συχνά δημιουργούνται πρόσθετες απαιτήσεις από την **μνήμη εργασίας (working memory)**, την **ικανότητα λήψης ρόλων (role-taking ability)** και την ικανότητά τους να συντονίζουν τις **χρονικές και πληροφοριακές προοπτικές (temporal and informational perspectives)**.

Ενδιαφέρον έχουν οι αιτιολογήσεις που έδωσαν τα παιδιά στις δοκιμασίες κατανόησης σχετικά με την αντιστοίχιση της αυτοπτικής φράσης με ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα, όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση «Γιατί νομίζεις ότι αυτός/αυτή είναι ο ομιλητής αυτής της φράσης;». Τα παιδιά 3 και 4 ετών επέλεξαν πάντα τον χαρακτήρα που είχε άμεση επαφή με το γεγονός, δηλαδή αυτόν που είδε το γεγονός. Ωστόσο, τα παιδιά των 3 ετών δεν είχαν να δώσουν καμία αιτιολογία για την επιλογή τους, ενώ τα παιδιά 4 ετών δήλωσαν ότι αν κάποιος δεν είχε δει το γεγονός, δεν μπορεί να μιλήσει για αυτό, αποκαλύπτοντας την πεποίθηση ότι για να μιλήσουμε για ένα γεγονός, πρέπει να βασιζόμαστε σε γνώση που αποκτάται μόνο

μέσω άμεσης αντίληψης. Ακόμα τα παιδιά 4,5-5 ετών πραγματοποιούσαν σωστές αντιστοιχίσεις μεταξύ των φράσεων και των ομιλητών, αναγνωρίζοντας ότι η γνώση που συνάγεται από ένα γεγονός, αποτελεί επίσης μαρτυρία για συζήτηση. Ωστόσο, δεν μπορούσαν να συσχετίσουν την μορφολογία του ρήματος με την επιλογή τους. Τέλος, τα παιδιά ηλικίας 5,5-6 ετών έκαναν τις σωστές επιλογές και τις αιτιολογούσαν βάσει των αντίστοιχων μορφημάτων, δηλώνοντάς τα ως δείκτες άμεσης και έμμεσης αντίληψης (αναφοράς και συμπεράσματος). Τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία μπορούσαν επίσης να καταλάβουν ότι ο ομιλητής έχει την δυνατότητα να μιλήσει με βάση τις πληροφορίες που αποκτήθηκαν από άλλους μέσω της γλωσσικής έκθεσης (Aksu-Koç, 1988) και με βάση τις γενικές γνώσεις σχετικά με τα συνήθη γεγονότα ρουτίνας χωρίς άμεση εμπειρία (Aksu-Koç & Alici, 2000), δηλαδή είχαν πλήρη γνώση των προτάσεων τύπου (5γ) και (5δ).

Συμπερασματικά, τόσο οι πειραματικές μελέτες, όσο και οι μελέτες αυθόρμητου λόγου στην Τούρκικη, δείχνουν ότι η αντιληπτική ικανότητα του ατόμου για άμεσες μαρτυρίες έχει αναπτυξιακή υπεροχή έναντι αυτής για έμμεσες μαρτυρίες. Αυτό προκύπτει διότι τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία εμφανίζουν μεγαλύτερη απόδοση σε δοκιμασίες άμεσης αντί για έμμεσης εμπειρίας και τα λάθη που σημειώνονται είναι αντικαταστάσεις των μορφημάτων της έμμεσης εμπειρίας με αυτούς της άμεσης εμπειρίας. Ακόμα, περίπου στην ηλικία των 3 ετών γίνεται κατάλληλη χρήση των γραμματικών μορφημάτων που δηλώνουν άμεση απόδειξη, ενώ η κατάλληλη χρήση των μορφημάτων της έμμεσης απόδειξης γίνεται περίπου στα 6 έτη, αρχίζοντας στα 4 έτη να κατακτάται σταδιακά μέχρι τα 6 έτη η πηγή της γνώσης.

1.2.2. Κορεάτικη

Οι Papafragou et al. (2007) μέσω τεσσάρων πειραμάτων μελέτησαν την κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Κορεάτικη και πραγματοποίησαν σύγκρισή της με την Αγγλική. Πριν όμως αναλυθούν τα αποτελέσματα των πειραμάτων, θα πρέπει να περιγραφεί η κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας σε κάθε γλώσσα ξεχωριστά, διότι στην Κορεάτικη κωδικοποιείται κυρίως μορφολογικά, ενώ στην Αγγλική σημασιολογικά (λεξικά) και συντακτικά.

Αρχικά, σύμφωνα με τους Papafragou et al. (2007), στην Αγγλική η αυτοπτικότητα δηλώνεται κυρίως λεξικά, είτε με ρήματα αισθήσεως για άμεσες μαρτυρίες, όπως φαίνεται στις προτάσεις (6), είτε με επιρρήματα, όπως στις προτάσεις (7). Όμως, οι Rett & Hyams (2014), παρατηρώντας τα παραδείγματα των Rogers (1973), Postal (1974) και Asudeh & Toivonen (2012), προσέθεσαν ότι η αυτοπτικότητα στην Αγγλική μπορεί να κωδικοποιείται και συντακτικά μέσω της χρήσης **αντιληπτικών ρημάτων (perception verbs)** σε διάφορες δομές. Δηλαδή σε προτάσεις που υπάρχει Ανύψωση Υποκειμένου (AY), όπως στην πρόταση (8), τα αντιληπτικά ρήματα συνδέονται με άμεση μαρτυρία. Τα ίδια ρήματα όμως, στην πρόταση (9) χωρίς την AY αποδίδουν τόσο άμεση, όσο και έμμεση μαρτυρία. Η κατάκτησή των προτάσεων (8) και (9) θα αναλυθεί λεπτομερώς στο τέλος αυτής της ενότητας.

- (6) α. I saw John sing. Αγγλική
Εγώ είδα Γιάννη τραγουδάει
«Είδα τον Γιάννη να τραγουδάει.»
(Άμεση μαρτυρία.)

β. I **heard** John sing.
Εγώ άκουσα Γιάννη τραγουδάει
«Άκουσα τον Γιάννη να τραγουδάει.»
(Άμεση μαρτυρία.)

(7) α. John was **allegedly** singing.
Γιάννης ήταν φέρεται τραγουδούσε
«Φέρεται ότι ο Γιάννης τραγουδούσε.»
(Έμμεση μαρτυρία.)

β. John was **apparently** singing.
Γιάννης ήταν προφανώς τραγουδούσε
«Προφανώς ο Γιάννης τραγουδούσε.»
(Έμμεση μαρτυρία.)

(8) α. John **seems/looks/feels/sounds like** he won the race.
Γιάννης φαίνεται/μοιάζει/αισθάνεται/ακούγεται αυτός νίκησε στον αγώνα
(ΑΟΦ «Ο Γιάννης» → Άμεση μαρτυρία.)

(9) β. **It seems/looks/feel/sounds like** John won the race.
Φαίνεται/μοιάζει/αισθάνεται/ακούγεται Γιάννης νίκησε στον αγώνα
(Χωρίς ΑΟΦ «Ο Γιάννης» → Σημασιολογικά μη χαρακτηριζόμενη
πρόταση διότι υποδηλώνει είτε Άμεση, είτε Έμμεση μαρτυρία.)

Από την άλλη πλευρά, στην Κορεάτικη η κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας είναι κυρίως μορφολογική. Όπως και στην Τούρκικη, χρησιμοποιούνται τα μορφήματα **-e** και **-tay**, τα οποία προσαρτώνται στο τέλος του ρήματος και δηλώνουν άμεση και έμμεση μαρτυρία, αντίστοιχα όπως φαίνεται και στις προτάσεις (10) (Choi, 1995).

(10) α. Toli-ka mantwu-lul mek-ess-e. Κορεάτικη
Τόλης-ονομ. ραβιόλια-αιτ. έφαγε-αόρ.-δηλωτ.
«Ο Τόλης έφαγε ραβιόλια.»
-e: Άμεση μαρτυρία.

β. Toli-ka mantwu-lul mek-ess-**tay**.

Τόλης-ονομ. ραβιόλια-αιτ. έφαγε-αόρ.-δηλωτ.

«Άκουσα ότι ο Τόλης έφαγε ραβιόλια.»

–**tay**: Έμμεση μαρτυρία.

Η διαδικασία ανάλυσης και σύγκρισης των παραπάνω γλωσσών περιλαμβάνει 4 κύκλους πειραμάτων.

Πείραμα 1: Στο πρώτο πείραμα συμμετείχαν 32 παιδιά ηλικίας 3 ετών και 32 παιδιά ηλικίας 4 ετών και μία ομάδα ελέγχου με 8 ενήλικες, όλοι οι συμμετέχοντες ήταν φυσικοί ομιλητές της κορεατικής. Αρχικά, μέσω γλωσσικών ερεθισμάτων εξετάστηκε η ικανότητα κατανόησης των σημασιολογικών και πραγματολογικών ιδιοτήτων των μορφημάτων της αυτοπτικότητας. Συγκεκριμένα, οι δοκιμασίες πραγματοποιήθηκαν μέσω υπολογιστή, στον οποίο εμφανίζονταν ένας κεντρικός ήρωας (ο Βασίλης) και πολλά κουτιά που το περιεχόμενό τους είτε ήταν ορατό είτε όχι. Ο υπολογιστής παρήγαγε προτάσεις από τα δύο είδη αυτοπτικότητας και ο συμμετέχοντας έπρεπε να κρίνει εάν η κάθε μία θα μπορούσε να αποδοθεί σε έναν χαρακτήρα, ο οποίος έχει άμεση επαφή με το γεγονός (π.χ. το έβλεπε) ή σε έναν άλλον, ο οποίος είχε έμμεση επαφή με το γεγονός (π.χ. ακουγόταν μία διαφορετική φωνή από αυτή του Βασίλη που τον ενημέρωνε προφορικά γι αυτό). Στο τέλος, γινόταν η εξής ερώτηση από τον εξεταστή: «Ποιος το είπε αυτό;». Ακόμα, αφού ο συμμετέχων απαντούσε, ο εξεταστής του ζητούσε να αιτιολογήσει την απάντησή του.

Έπειτα στο ίδιο δείγμα πραγματοποιήθηκαν και μη γλωσσικές δοκιμασίες (δηλαδή καθ' όλη την διαδικασία οι προτάσεις που παραγόntonουσαν δεν περιείχαν μορφήματα που κωδικοποιούν την αυτοπτικότητα) αξιολογώντας την ικανότητα των συμμετεχόντων ως προς την source monitoring α) βάση «του εαυτού τους» και β) βάση των «άλλων», ώστε να συγκριθούν οι αποδόσεις τους με αυτές των γλωσσικών δοκιμασιών. Οι μη γλωσσικές δοκιμασίες διεξήχθησαν μέσω του παιχνιδιού «Κρυμμένος Θησαυρός», κατά το οποίο διάφορα αντικείμενα κρύβονται σε ένα κουκλόσπιτο όπου πρωταγωνιστές ήταν οικείες για τα παιδιά φιγούρες, όπως ο Μίκυ και η Μίνι. Στην πρώτη περίπτωση έβλεπαν που έκρυβαν οι ήρωες τα αντικείμενα ή ενημερώνονταν από τον εξεταστή που είναι κρυμμένα τα αντικείμενα και έπρεπε να απαντήσουν αρχικά στην ερώτηση «Που είναι;» και έπειτα στις ερωτήσεις «Πως το ξέρεις; Το είδες ή στο είπα;». Στη δεύτερη περίπτωση, οι συμμετέχοντες παρακολουθούσαν έναν από τους δύο ήρωες να κρύβουν αντικείμενα μέσα στο σπίτι ενώ ο άλλος ήρωας δεν είχε οπτική επαφή με αυτόν που έκρυβε τα αντικείμενα (π.χ. οι δύο ήρωες βρίσκονταν σε διαφορετικά δωμάτια του κουκλόσπιτου). Έπειτα τους γινόταν η ερώτηση «Ποιος ξέρει που είναι κρυμμένο το X αντικείμενο, ο Μίκυ ή η Μίνι;».

Στις γλωσσικές δοκιμασίες οι ενήλικες (δείγμα ελέγχου) σημείωσαν 100% επιτυχία. Αντίθετα, τα παιδιά απέτυχαν, αφού οι περισσότερες βαθμολογίες τους κυμαίνονται κοντά στο 50% και για αυτόν τον λόγο δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί σύγκριση με τις μη γλωσσικές αποδόσεις. Τέλος, στις μη γλωσσικές δοκιμασίες σημειώθηκε επιτυχία με 73% στην ηλικιακή ομάδα των 3 ετών και 89% σε αυτή των 4 ετών, όταν η πηγή της πληροφορίας ήταν το παιδί (άμεση μαρτυρία) και 75% και 89%, αντίστοιχα ανά ηλικιακή ομάδα, όταν η πηγή της πληροφορίας ήταν «οι άλλοι» (έμμεση μαρτυρία), ενώ οι ενήλικες και στις δύο περιπτώσεις των μη γλωσσικών δοκιμασιών σημείωσαν 100% επιτυχία.

Πείραμα 2: Συλλέγοντας τα παραπάνω δεδομένα από το Πείραμα 1, οι ερευνητές σχεδίασαν μια δοκιμασία Κρίσης Αλήθειας (Truth-Value Judgment), στην οποία στόχος ήταν να εξετάσουν αποκλειστικά την (σημασιολογική) κρίση των παιδιών ως προς την χρήση των

δύο μορφημάτων της αυτοπτικότητας. Μέσω ενός παιχνιδιού με μια μαριονέτα, παρουσιάζοντας σενάρια άμεσης και έμμεσης μαρτυρίας, αυτή παρήγαγε είτε πρόταση με το μόρφημα –e (άμεση μαρτυρία), είτε μια πρόταση με το μόρφημα –tay (έμμεση μαρτυρία) και οι συμμετέχοντες έπρεπε να κρίνουν εάν είναι ορθή ή λανθασμένη. Τα ρήματα που περιελάμβαναν οι προτάσεις ήταν το «κοιτάω» και το «λέω». Σε αυτό το πείραμα συμμετείχαν 11 παιδιά 3 ετών, 11 παιδιά 4 ετών και 10 ενήλικες (ομάδα ελέγχου). Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν φυσικού ομιλητές της κορεατικής.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ενήλικες, δέχονταν 100% τις προτάσεις με το μόρφημα –e και το ρήμα «κοιτάξω» και 100% τις προτάσεις με το μόρφημα –tay και το ρήμα «λέω». Ενώ τα παιδιά 3 και 4 ετών δεχόντουσαν και τα δύο μορφήματα και στα δύο είδη προτάσεων. Επομένως, μέχρι τα 4 έτη τα παιδιά δεν έχουν κατακτήσει την σημασία των αυτοπτικών μορφημάτων.

Πείραμα 3: Έπειτα από την δυσκολία που εμφάνισαν τα παιδιά στις γλωσσικές δοκιμασίες των πειραμάτων 1 και 2, οι ερευνητές αποφάσισαν να συμπεριλάβουν σε μια νέα δοκιμασία και παιδιά ηλικίας 5 ετών. Στη νέα δοκιμασία προσπάθησαν να εκμαιεύσουν την παραγωγή των αυτοπτικών μορφημάτων μέσω παιχνιδιού. Επομένως, σχεδίασαν μια δοκιμασία παραγωγής σε συνδυασμό με την μη γλωσσική δοκιμασία που περιγράφηκε στο Πείραμα 1 (Source monitoring). Σε αυτές, συμμετείχαν, 16 παιδιά ηλικίας 3 ετών, 15 παιδιά ηλικίας 4 ετών και 16 παιδιά ηλικίας 5 ετών. Όλα τα παιδιά ήταν κορεατικής καταγωγής.

Κατά την ανάλυση των παραγωγών των παιδιών προέκυψαν δύο σημαντικά ευρήματα. Πρώτον, ότι το μόρφημα –e που εκφράζει άμεση μαρτυρία αρχίζει να χρησιμοποιείται παραγωγικά από την ηλικία των 3 ετών, ενώ η παραγωγική χρήση του μορφήματος –tay που εκφράζει έμμεση μαρτυρία, ξεκινάει μεταξύ 4-5 ετών. Δεύτερον, από την σύγκριση των αποδόσεων στις γλωσσικές και στις μη γλωσσικές δοκιμασίες προκύπτει ότι η γλωσσική επάρκεια της αυτοπτικότητας αναπτύσσεται παράλληλα με την κατανόηση της πηγής από την οποία προέρχεται η μαρτυρία. Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι αυτή η επιτυχία των παιδιών σε σχέση με την αποτυχία τους στα προηγούμενα πειράματα οδήγησε τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι στις προσχολικές ηλικίες τα παιδιά έχουν ορισμένη γνώση της αυτοπτικότητας, η οποία όμως δεν έχει ολοκληρωθεί ώστε να μπορέσουν να εμφανίσουν ορθή κρίση προς αυτή.

Πείραμα 4: Στο τελευταίο πείραμα, οι ερευνητές πραγματοποίησαν την μη γλωσσική δοκιμασία του Πειράματος 1 σε παιδιά με μητρική γλώσσα την αγγλική, 3 και 4 ετών, στοχεύοντας στην σύγκρισή των αποδόσεών τους με αυτές των παιδιών που μιλούσαν την κορεατική στο πείραμα 1. Συμμετείχαν 21 παιδιά ηλικίας 3 ετών και 17 παιδιά ηλικίας 4 ετών. Η σύγκριση των δύο πληθυσμών δεν έδειξε καμία στατιστικώς σημαντική διαφορά και επιβεβαιώθηκε η ισχυρή επίδραση της ηλικίας σε δοκιμασίες source monitoring.

Συμπερασματικά, οι Papafragou et al. (2007), αρχικά εντόπισαν ότι η ηλικία ορθής παραγωγής των μορφημάτων της αυτοπτικότητας στην Κορεάτικη είναι ίδια με αυτήν στην Τούρκικη αλλά επιπλέον βρήκαν ότι στην Κορεάτικη η αυτοπτικότητα παράγεται κατάλληλα, ανάλογα με το εάν η απόδειξη είναι άμεση ή έμμεση αρκετά νωρίτερα, μεταξύ 3 και 4 ετών αντί για 4 με 6 ετών που έχει εντοπιστεί στην Τούρκικη. Επιπρόσθετα, αποδείχθηκε ότι η κατανόηση της αυτοπτικότητας δεν εξαρτάται μόνο από γλωσσικούς παράγοντες, αλλά επηρεάζεται και από άλλες γνωστικές παραμέτρους που απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση. Τέλος, από την σύγκριση της Κορεάτικης και της Αγγλικής, οι οποίες έχουν άλλου είδους κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας, μορφολογική και συντακτική αντίστοιχα, φάνηκε ότι η κατάκτηση της συμβαίνει σχεδόν παράλληλα, άρα είναι ανεξάρτητη από τον τρόπο με τον οποίο κωδικοποιείται.

1.2.3. Βουλγάρικη

Η Fitneva (2008) μελέτησε την αυτοπτικότητα στη Βουλγάρικη και τόνισε ότι σε αυτήν, όπως στην Τούρκικη και στην Κορεάτικη, αποδίδεται κυρίως μορφολογικά. Στις προτάσεις (11) δίνεται ένα παράδειγμα από κάθε μόρφημα που δηλώνει ένα είδος αυτοπτικότητας:

(11) α. Ivan otid-**e** v park-a. Βουλγάρικη

Ιβάν πήγε-3εν. στο πάρκο-οριστ.

«Ο Ιβάν πήγε στο πάρκο.»

–**e**: Οπτική μαρτυρία

(Το είδα.)

β. Ivan **e** otish-**al** v park-a.

Ιβάν είναι πήγε-μετ.αρσ. στο πάρκο-οριστ.

«Ο Ιβάν πήγε στο πάρκο.»

– **e ...-al**: Συμπερασματική μαρτυρία

(Βάσει άλλων πραγμάτων που γνωρίζω.)

γ. Ivan otish-**al** v park-a.

Ιβάν πήγε-μετ.αορ. στο πάρκο-οριστ.

«Ο Ιβάν πήγε στο πάρκο.»

–**al**: Ειδική αναφορική μαρτυρία

(Κάποιος που τον είδε εκεί μου το είπε.)

δ. Ivan **bi-l** otish-**al** v park-a.

Ιβάν ήταν-μετ.αορ. πήγε-μετ.αορ. στο πάρκο-οριστ.

«Ο Ιβάν πήγε στο πάρκο.»

–**bi-l ...-al**: Αναφορική μαρτυρία

(Κάποιος που πιστεύει ότι θα είναι εκεί μου το είπε.)

Αρχικά, η ερευνήτρια υιοθετούσε την άποψη ότι η αυτοπτικότητα είναι υποκατηγορία της τροπικότητας και την διαχώρισε σε 4 είδη αποδείξεων, 2 αντιληπτικά (άμεση απόδειξη και απόδειξη μέσω από κάτι που ειπώθηκε και είχε προηγηθεί άμεσο/οπτικό ερέθισμα, όπως στην 8α και στην 8γ, αντίστοιχα) και 2 γνωστικά (συμπερασματική απόδειξη ομιλητή ή απόδειξη βασισμένη σε αναφορά συμπεράσματος κάποιου άλλου, όπως στην 8β και στην 8δ, αντίστοιχα).

Στο πρώτο κύκλο πειραμάτων, τα οποία πραγματοποιήθηκαν σε παιδιά 6-10 ετών παρουσιάζονταν σε εικόνες, διάφορες σειρές γεγονότων με 3 χαρακτήρες (Α, Β και Γ χαρακτήρες που συνδέονταν με ένα Χ χαρακτήρα). Κατά την περιγραφή μιας ομάδας γεγονότων δύο από τους χαρακτήρες (Β και Γ χαρακτήρας) παρήγαγαν ο ένας μια αντιληπτική και μια γνωστική μαρτυρία που αφορούσε τον Χ χαρακτήρα και η ερευνήτρια εξέταζε ποιου είδους μαρτυρία είναι πιο ισχυρή μέσω της εξής ερώτησης προς το παιδί: «Ποιον θα πιστέψει ο Α;». Εάν υπήρχε μεγάλη δυσκολία, αναδιατυπωνόταν η ερώτηση: «Που θα πάει η Α να ψάξει τον Χ;». Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά 6-8 ετών εμφάνιζαν προτίμηση στη γνωστική παρά στην αντιληπτική πηγή μαρτυρίας ενώ στα παιδιά 8-10 χρονών παρατηρήθηκε το αντίθετο. Επομένως, από αυτό τον κύκλο πειραμάτων προέκυψε ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού τόσο τείνει να επιλέγει την αντιληπτική μαρτυρία.

Μετέπειτα, όμως, η ερευνήτρια πρότεινε ότι η αυτοπτικότητα είναι αυτοτελές φαινόμενο και όχι μέρος της τροπικότητας και μπορεί να χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες μαρτυριών: α) αυτών από πρώτο χέρι (άμεση και συμπερασματική, προτάσεις 8α και 8β, αντίστοιχα), οι οποίες προέρχονται από το ίδιο το άτομο και β) αυτών από δεύτερο χέρι (από κάτι που ειπώθηκε και αφορά σε συμπέρασμα κάποιου άλλου, προτάσεις 8γ και 8δ, αντίστοιχα), στις οποίες μεσολαβούν περισσότεροι από ένας ομιλητές μέχρι να φτάσει η πληροφορία στον ακροατή. Αυτή η διαφοροποίηση μελετήθηκε βάσει ενός δεύτερου κύκλου πειραμάτων με διαφορετικό δείγμα παιδιών ηλικίας 5,5-10 ετών, όπου τα παιδιά τώρα έπρεπε να διαλέξουν ανάμεσα σε δύο προτάσεις που τους παρουσιάζονταν τυχαία από τα τέσσερα είδη αυτοπτικότητας για ένα γεγονός που απεικονιζόταν σε μια σειρά εικόνων. Βάσει των απαντήσεών τους αποδείχθηκε ότι υπήρχε ισχυρή προτίμηση στην πληροφορία από πρώτο χέρι έναντι της πληροφορίας από δεύτερο χέρι σε παιδιά περίπου 8,5 ετών και πάνω. Συγκεκριμένα, η Fitneva καταλήγει ότι σε ηλικία περίπου 9 ετών τα παιδιά κατανοούν σε επαρκή βαθμό και τους 2 τύπους (πρώτο και δεύτερο χέρι μαρτυρίας) αυτοπτικότητας, ενώ στα προηγούμενα έτη χρησιμοποιούν την τροπικότητα για να κρίνουν την αυτοπτικότητα.

Συμπερασματικά, στην παραπάνω έρευνα διατυπώνεται η άποψη ότι η ηλικία που τα παιδιά αρχίζουν να αντιμετωπίζουν την αυτοπτικότητα ως μέρος της απόδειξης επηρεάζεται από τις ιδιοσυντακτικές ιδιαιτερότητες του αυτοπτικού συστήματος της κάθε γλώσσας. Με αυτήν την θεωρία η ερευνήτρια αιτιολογεί την καθυστέρηση της κατάκτησης του φαινομένου στη Βουλγάρικη γλώσσα σε σχέση με τις ηλικίες των προαναφερθέντων γλωσσών. Ωστόσο, η ερευνήτρια δεν παρουσιάζει ισχυρά επιχειρήματα για αυτή την αιτιολόγηση και τονίζει ότι χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση για τον προσδιορισμό της κατάκτησης της αυτοπτικότητας σε συνδυασμό με την γενικότερη γλωσσική και μη ανάπτυξη των παιδιών. Από την άλλη πλευρά, πιθανόν, αυτός να είναι ένας βασικός παράγοντας που δεν είχε συνυπολογίσει κάποιος από τους προηγούμενους ερευνητές και μπορεί να αιτιολογεί την καθυστέρηση της κατάκτησης της αυτοπτικότητας και σε άλλες γλώσσες εκτός της Βουλγάρικης.

1.2.4. Κέτσουα

Η Κέτσουα (γνωστή και ως Runasimi) είναι μια ευρέως ομιλούμενη γλώσσα στη Νότια Αμερική, ειδικά στο Περού και το Εκουαδόρ, και μελετάται από τη δεκαετία του '90 ως προς το φαινόμενο της αυτοπτικότητας. Επομένως είναι μια από τις πρώτες γλώσσες που μελετήθηκε, όπως και η Τούρκικη. Η κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας γίνεται μορφολογικά με επιθέματα σε διάφορα μέρη του λόγου και όχι μόνο στο ρήμα. Υπάρχουν 3 ειδών μαρτυρίες που μπορούν να εκφραστούν στην Κέτσουα, η άμεση-οπτική, η έμμεση-

συμπερασματική και η έμμεση-αναφορική. Παραδείγματα αυτών είναι τα παρακάτω (Calvo Pérez, 1993. Floyd, 1993. Lefebvre & Muysken, 1988):

- (12) α. Juan-**mi** chayamu-n. Κέτσουα
Juan-mi έφτασε-3εν.
«Ο Juan έφτασε.»
–**mi**: Οπτική μαρτυρία
(Το είδα.)
- β. Juan-**cha** chayamun.
Juan-cha έφτασε-3εν.
«Ο Juan έφτασε.»
–**cha**: Συμπερασματική μαρτυρία
(Το συμπέρανα/Το υπέθεσα.)
- γ. Juan-**si** chayamu-n.
Juan-si έφτασε-3εν.
«Ο Juan έφτασε.»
–**si**: Αναφορική μαρτυρία
(Το άκουσα από κάποιον άλλον.)

Στις πρώτες έρευνες η Courtney (1998, 1999) παρατήρησε ότι τα παιδιά σε ερωτήσεις για άμεση μαρτυρία απαντούν κάνοντας ορθή χρήση των μορφημάτων της αυτοοπτικότητας περίπου σε ηλικία περίπου 4 ετών. Έπειτα, μελετώντας πιο λεπτομερώς την ίδια γλώσσα μέσω 15 μαγνητοφωνημένων συζητήσεων μεταξύ μητέρων και παιδιών ηλικίας 2;3-8 ετών και 13 επαναδιηγήσεων ιστοριών από παιδιά ηλικίας 2;6-5;7 ετών, παρατήρησε ότι υπάρχουν άλλα δύο μορφήματα (–**ra**: άμεση μαρτυρία & –**sqa**: έμμεση μαρτυρία) που κωδικοποιούν την αυτοοπτικότητα, τα οποία όμως εμφανίζονται μόνο σε παρελθοντικούς χρόνους.

Τα ευρήματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά από την ηλικία των 2 ετών αρχίζουν να παράγουν κάποια επιθέματα της αυτοοπτικότητας (κυρίως αυτά που εκφράζουν άμεση μαρτυρία), ακόμα και στον παρελθοντικό χρόνο, αλλά μόνο μετά την ηλικία των 4 ετών παράγουν ορθά όλα τα μορφήματα της.

1.2.5. Θιβετιανή

Οι de Villiers, Garfield, Gernet-Girard, Roper & Speas (2009) μελέτησαν την Θιβετιανή, στην οποία η αυτοοπτικότητα κωδικοποιείται μορφολογικά στο ρήμα και παρουσιάζει τέσσερις μορφές αυτοοπτικότητας (Denwood, 1999. Garrett, 2001). Δείτε τα παρακάτω παραδείγματα από τους de Villiers & Garfield (2013):

(13) **α. Άμεση μαρτυρία:**

α1. Khong tshos ja btungs gyi ‘**dug**.

Αυτοί τσάι πίνουν

«Αυτοί πίνουν τσάι.»

–**dug**: Αισθητηριακή μαρτυρία μιας κατάστασης.

α2. Khong tsho Lha sar phebs **song**.

Αυτοί Lhasa πήγαν

«Αυτοί πήγαν στην Lhasa.»

–**song**: Άμεση μαρτυρία μιας κατάστασης που έγινε στο παρελθόν.

α3. Bum pa bchag **shag**.

Βάζο έσπασε

«Το βάζο έσπασε.»

–**shag**: Άμεσο αποτέλεσμα μιας κατάστασης.

β. Έμμεση μαρτυρία:

β1. bKra shis las kung nang la **yod kyi red**.

Tashi γραφείο στο είναι.

«Ο/Η Tashi είναι στο γραφείο.»

–**yod kyi red**: Συμπερασματική μαρτυρία

(το συμπέρανα από προηγούμενες γνώσεις/εμπειρίες π.χ. γνωρίζω τις ώρες γραφείο του.)

β2. bKra shis las kung nang la **yod sa red**.

Tashi γραφείο στο είναι.

«Ο/Η Tashi είναι στο γραφείο.»

–**yod sa red**: Ειδική συμπερασματική μαρτυρία

(το συμπέρανα με βάση προφανείς αποδείξεις π.χ. είδα τα φώτα ανοιχτά).

γ. “ego” μαρτυρία⁴

γ1. Nga skyid po **yin**

Εγώ χαρούμενος/η είμαι

«Εγώ είμαι χαρούμενος/η.»

–**yin**: μαρτυρία που προκύπτει από αίσθημα του ομιλητή.

γ2. Nga la khyi zhig **yod**.

Εγώ σκύλος είμαι

«Εγώ έχω ένα σκύλο.»

–**yod**: μαρτυρία που προκύπτει από την διανοητική κατάσταση του ομιλητή.

δ. Ουδέτερη μαρτυρία (Μαρτυρία που προκύπτει από γενικές γνώσεις)

δ1. Bod la gyag mang po **yod red**.

Θιβέτ τάυρος αρκετοί είναι

«Υπάρχουν αρκετοί τάυροι στο Θιβέτ.»

–**yod red**: Γενική γνώση, χωρίς κάποια συγκεκριμένη μαρτυρία.

δ2. gYag nag po **red**.

Τάυρος μαύροι είναι

«Οι τάυροι είναι μαύροι.»

–**red**: Γενική γνώση, χωρίς κάποια συγκεκριμένη μαρτυρία.

Η μαρτυρία “ego” είναι ένα ιδιαίτερο είδος αυτοπτικότητας και χρησιμοποιείται από τους ομιλητές όταν θέλουν να εκφράσουν καταστάσεις που είχαν ή έχουν προσωπική επαφή είτε μέσω του σώματός τους, είτε μέσω της διανοητικής τους κατάστασης. Για παράδειγμα τα μορφήματα του “ego” χρησιμοποιούνται όταν περιγράφεται το αίσθημα της πείνας ή διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις. Το ιδιαίτερο σε αυτή την γλώσσα είναι ότι κάποια μορφήματα μπορούν να εκφράσουν δύο είδη αυτοπτικότητας, ανάλογα με τον χρόνο του ρήματος. Δηλαδή, όταν το –dug και το –yod συνδέονται με ρήμα σε χρόνο ενεστώτα εκφράζουν την “ego” μαρτυρία, ενώ εάν ο χρόνος του ρήματος είναι παρελθοντικός εκφράζουν άμεση και έμμεση μαρτυρία αντίστοιχα.

Ouide Villiers et al. (2009) υιοθετούν την άποψη ότι εκτός από αυτές τις κατηγορίες άμεσων, έμμεσων και “ego” μαρτυριών, στη Θιβετιανή μπορεί να εκφραστεί μια ουδέτερη κατηγορία μαρτυριών που κωδικοποιείται με τα μορφήματα –**red** και –**yod red**, τα οποία

⁴ Σε σπάνιες περιπτώσεις το μόρφημα –**dug** που εκφράζει άμεση μαρτυρία, μπορεί να εκφράσει “ego” μαρτυρία (de Villiers et al., 2009) .

χρησιμοποιούνται όταν ο ομιλητής δεν είναι σίγουρος για το είδος της μαρτυρίας. Με άλλα λόγια, ουδέτερη χαρακτηρίζεται μία μαρτυρία όταν είναι ενδιάμεσα από την έμμεση και την άμεση ή την “ego”. Επομένως, με αυτή την ουδέτερη κατηγορία, δεν παρέχονται πληροφορίες σχετικές με το είδος των αποδεικτικών στοιχείων της μαρτυρίας που βασίζεται ο ομιλητής, αλλά εκφράζεται η αβεβαιότητά του.

Αυτές οι ιδιαιτερότητες στα είδη της αυτοπτικότητας και στα μορφήματα των μαρτυριών που εντοπίστηκαν στην Θιβετιανή οδήγησαν τους ερευνητές στα πειράματα για την κατάκτησή της, με σημαντικότερο εύρημα ότι τα παιδιά κατακτούν το φαινόμενο της αυτοπτικότητας αρκετά μετά την προσχολική ηλικία, συγκεκριμένα περίπου στα 10 έτη. Από τα δεδομένα τους διατυπώνουν την άποψη ότι ενώ τα παιδιά αρχίζουν και παράγουν μορφήματα αυτοπτικότητας από την ηλικία των 2 ετών, δεν έχουν αναπτύξει πλήρως το αυτοπτικό σύστημα πριν την σχολική ηλικία διότι η κυριαρχία των αποδεικτικών στοιχείων δεν εδραιώνεται απλώς μέσω της γλωσσικής ωρίμανσης αλλά επηρεάζεται και από άλλους γνωστικούς πόρους, οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι της γλωσσικής δεξιότητας. Πιο αναλυτικά, παρατήρησαν ότι σε επίπεδο παραγωγής κατακτούν όλα τα αυτοπτικά μορφήματα μεταξύ των 4-5 ετών αλλά σε επίπεδο κατανόησης, διαχωρίζουν τα μορφήματα που εκφράζουν έμμεση μαρτυρία από αυτά της άμεσης περίπου 6 χρονών (de Villiers & Garfield, 2013). Ακόμα, ο διαχωρισμός των δύο έμμεσων μαρτυριών ολοκληρώνεται σε ηλικία 10 ετών. Επομένως, προτείνουν ότι τα παιδιά περνούν από διάφορα στάδια μέχρι να κατανοήσουν την αυτοπτικότητα, τα οποία περιλαμβάνουν τόσο την ικανότητα να αντιλαμβάνονται και να παράγουν συμπεράσματα, όσο και την ικανότητα να διαχωρίζουν τις μαρτυρίες που προέρχονται από τον ίδιο τον ομιλητή και τις μαρτυρίες που προκύπτουν από τα λεγόμενα κάποιου άλλου.

Αυτά τα συμπεράσματα προέκυψαν από τέσσερα πειράματα. Στο πρώτο μελέτησαν πώς αντιδρούν τα παιδιά όταν η αυτοπτικότητα εκφράζεται από «τρίτους» ομιλητές σε πραγματικές συνθήκες και ποια από τα τρία είδη (άμεση, έμμεση ή “ego”) κρίνεται ως πιο αποδεκτό. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά κάτω των 5 ετών δεχόντουσαν και κατανοούσαν στην πλειονότητα των επιλογών τους μόνο την άμεση απόδειξη. Από την ηλικία των 5 μέχρι την ηλικία των 9 ετών σταδιακά δεχόντουσαν και κατανοούσαν και την έμμεση μέχρι ένα ποσοστό σχεδόν 90%. Στο δεύτερο πείραμα μελετήθηκαν ερωτήσεις επειδή στη Θιβετιανή υπάρχει η δυνατότητα να εκφράζεται η αυτοπτικότητα με μορφήματα εντός των ερωτηματικών τύπων. Τα αποτελέσματα ήταν παρόμοια με αυτά του πρώτου πειράματος, άρα δεν υπάρχει καμία διευκόλυνση ανάλογα με το είδος της πρότασης, εάν είναι κατάφαση ή ερώτηση. Τέλος το τρίτο και το τέταρτο πείραμα συνδυάζαν την μελέτη της αυτοπτικότητας με την θεωρία του νου. Από αυτά τα πειράματα, οι αναλυτές κατέληξαν ότι η κατάκτηση της αυτοπτικότητας ξεκινά από τις αντιληπτικές/άμεσες αποδείξεις και από τις γενικές γνώσεις και ολοκληρώνεται μόνο όταν το άτομο αποκτήσει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται την κατάσταση του άλλου, δηλαδή τις διαφόρων ειδών δεξιότητες που περιγράφονται στη θεωρία του νου, οι οποίες κατακτώνται περίπου σε ηλικία 9-10 ετών (de Villiers, Garfield, Speas, & Roper, 2006). Με αυτά τα δεδομένα, οι ερευνητές διατυπώνουν την άποψη ότι και η κατάκτηση της αυτοπτικότητας πραγματοποιείται περίπου σε αυτή την ηλικία, δηλαδή την ηλικία των 9-10 ετών.

1.2.6. Αγγλική

Όπως έχει αναφερθεί στην ενότητα 1.2.2., στην Αγγλική η αυτοπτικότητα δηλώνεται είτε λεξικά, είτε συντακτικά. Η συντακτική της κωδικοποίησης απέσπασε το ενδιαφέρον διαφόρων ερευνητών, τόσο σε επίπεδο παραγωγής, όσο και σε επίπεδο κατανόησης.

Αρχικά, οι Rett & Hyams (2014) μελέτησαν την Αγγλική, ως προς την συντακτική κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας σε επίπεδο παραγωγής από τη βάση δεδομένων του CHILDES. Αξίζει να τονιστεί ότι πριν μελετήσουν την κατάκτησή της στον παιδικό λόγο, σχεδίασαν μία δοκιμασία για ενήλικες για να διακρίνουν ξεκάθαρα τη σχέση της αυτοπτικότητας και της σύνταξης με τη χρήση των αντιληπτικών ρημάτων σε προτάσεις με και χωρίς Ανύψωση Υποκειμένου (AY) (seem, look και sound), όπως οι προτάσεις (8) και (9) αντίστοιχα. Η δοκιμασία ζητούσε την κρίση των ενηλίκων σε πέντε είδη προτάσεων που παρήγαγε μια γυναίκα (η Φλώρα), η οποία παρακολουθούσε κάποιο πρόγραμμα εκμάθησης αγγλικών. Τα σενάρια που τους παρουσιάστηκαν με τις παραγωγές της Φλώρας ήταν τα εξής:

(14)

α. Άμεση οπτική μαρτυρία

Flora is babysitting little Timmy when she notices spots on his skin. When Timmy's mom picks up him up, Flora says:

{It/Timmy} {seems/looks/sounds} like {Timmy/he} has a rash.”

«Η Flora φροντίζει τον μικρό Timmy όταν Ø παρατηρεί σημάδια στο δέρμα του. Όταν η μαμά του Timmy τον σηκώνει, η Flora λέει:

{Ø/O Timmy} {φαίνεται/μοιάζει/ακούγεται} σαν {ο Timmy/Ø} να έχει εξάνθημα.»

β. Έμμεση οπτική μαρτυρία

“Flora's son Milo is grounded and not allowed to leave his room. When Flora goes upstairs to check on him, she finds his room empty and the window wide open, so she says:

{It/Milo} {seems/looks/sounds} like {Milo/he} snuck out of the house.”

«Ο γιος της Flora, ο Milo είναι τιμωρημένος και δεν επιτρέπεται να βγει από το δωμάτιό του. Όταν η Flora πηγαίνει επάνω για να τον ελέγξει, βρίσκει το δωμάτιό του κενό και το παράθυρο ανοικτό, έτσι λέει:

{Ø/O Milo} {φαίνεται/μοιάζει /ακούγεται} σαν {ο Milo/Ø} να το έσκασε από το σπίτι.»

γ. Άμεση ακουστική μαρτυρία

“Flora tried out for a role in Macbeth and is now jealous because she is only the understudy for Carol. From behind the curtain, Flora hears Carol coughing and sneezing. Excited, Flora says:

{It/Carol} {seems/looks/sounds} like {Carol/she} is sick.”

«Η Flora πέρασε από οντισιόν για έναν ρόλο στο Macbeth και τώρα ζηλεύει γιατί είναι η αντικαταστάτρια της Carol. Από πίσω από την κουρτίνα, η Flora ακούει την Carol με βήχα και φτάρνισμα. Ενθουσιασμένη, η Flora λέει:

{Ø / Η Carol} {φαίνεται/μοιάζει /ακούγεται} σαν {η Carol/Ø} να είναι άρρωστη.»

δ. Έμμεση ακουστική μαρτυρία

“Flora has a next door neighbor, Mrs. Noisy, who often travels on the weekend without turning off her loud alarm clock. This Saturday, Flora wakes up to Mrs. Noisy’s alarm ring for 10 minutes straight, and she says:

{It/Mrs. Noisy} {seems/looks/sounds} {like} {Mrs. Noisy/she} is on vacation.”

«Η Flora έχει μια γειτόνισσα, την Κα. Noisy, η οποία ταξιδεύει συχνά τα σαββατοκύριακα χωρίς να κλείνει το δυνατό ξυπνητήρι της. Αυτό το Σάββατο, η Flora ξυπνάει από τον ήχο του ξυπνητηριού της κυρίας Noisy που ακουγόταν για 10 λεπτά συνεχόμενα και λέει:

{Ø/Η Κα. Noisy} {φαίνεται/ μοιάζει/ακούγεται} {σαν} {η Κα.Noisy /Ø} να είναι διακοπές.»

ε. Αναφορική μαρτυρία (βασισόμενη στα λεγόμενα κάποιου άλλου)

“Flora is attending the graduation of her English class. She hears a rumor that the mayor is going to attend, and so she says:

{It/The mayor} {seems/looks/sounds} like {The mayor/he} may come to the reunion.”

«Η Flora παρακολουθεί την αποφοίτηση της αγγλικής της τάξης. Ακούει μια φήμη ότι ο δήμαρχος πρόκειται να παρευρεθεί, και έτσι λέει:

{Ø/Ο δήμαρχος} {φαίνεται/μοιάζει/ακούγεται} πως {ο δήμαρχος/Ø} μπορεί να έρθει στην συνάντηση.»

Για κάθε είδους μαρτυρίας που παρήγαγε η Φλώρα, ζητήθηκε 15 φορές να κρίνουν εάν η παραγόμενη πρόταση ήταν αποδεκτή, μη αποδεκτή/περίεργη ή κάπως περίεργη. Ακόμα, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν μέσω 10 πολλαπλής επιλογής να συμπληρώσουν τις προτάσεις και

στο τέλος τους έγινε και μία ερώτηση κρίσεως. Η διαφοροποίηση των προτάσεων βασιζόταν σε τέσσερα κριτήρια:

1. Την αισθητηριακή πηγή: Εάν η μαρτυρία της Φλώρας βασίζεται σε οπτικά (visual), ακουστικά (auditory) στοιχεία ή σε κάτι που έχει ειπωθεί και το άκουσε η ίδια από κάποιον άλλον (hearsay).
2. Το είδος της αυτοπτικότητας: Εάν η μαρτυρία της Φλώρας είναι άμεση (συνεπάγεται η άμεση αντίληψή της για ένα γεγονός) ή έμμεση (ισχύει για τα οπτικά και τα ακουστικά σενάρια που παρουσιάζονται αλλά όχι τα σενάρια που συμπεριλαμβάνουν λεγόμενα κάποιου άλλου ατόμου).
3. Το είδος του ρήματος: Εάν η πρόταση περιέχει τα «φαίνεται (seems like), μοιάζει (looks like) ή ακούγεται (sounds like)».
4. Σύνταξη: Εάν η πρόταση περιλαμβάνει ΑΥ ή όχι.

Η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων από 90 εξεταζόμενους έδειξε ότι οι ενήλικες προτιμούν με αξιοσημείωτη διαφορά προτάσεις που περιλαμβάνουν ΑΥ και σενάρια με άμεσες μαρτυρίες παρά έμμεσες. Ακόμα, σημειώθηκε στατιστικώς σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ της σύνταξης και της αυτοπτικότητας, αφού προτάσεις με αντιληπτικά ρήματα που δηλώνουν άμεση αυτοπτικότητα αλλά δεν περιλαμβάνει ΑΥ δεν ήταν αποδεκτές. Όσον αφορά τα ρήματα “seem”, “look” και “sound” σε προτάσεις με ΑΥ, αποδείχθηκε ότι το “seem” είναι αποδεκτό με οπτική ή ακουστική μαρτυρία, ενώ το “look” μόνο με οπτική. Αντίθετα, το “sound” γίνεται δεκτό στους εξεταζόμενους μόνο με ακουστική μαρτυρία. Με άλλα λόγια, οι προτάσεις με αντιληπτικά ρήματα και ΑΥ είναι αποδεκτές μόνο εάν ο ομιλητής εκφράζει άμεση μαρτυρία. Από την άλλη μεριά, οι προτάσεις με αντιληπτικά ρήματα χωρίς ΑΥ είναι αποδεκτές τόσο σε άμεση, όσο και σε έμμεση μαρτυρία⁵. Τέλος, οι ερευνητές κατέληξαν ότι ο βασικός διαχωρισμός της αυτοπτικότητας με βάση την πηγή της μαρτυρίας στην αγγλική γλώσσα είναι: άμεση-οπτική πηγή & άμεση-μη οπτική πηγή (άμεση) και συμπερασματική ή αναφορική απόδειξη (έμμεση).

Έπειτα, από την παραπάνω δοκιμασία των ενηλίκων ως προς την αυτοπτικότητα στην Αγγλική, οι ερευνητές μελέτησαν δείγματα αυθόρμητου λόγου 45 παιδιών, ηλικίας 2-7 ετών από τη βάση δεδομένων του CHILDES. Αρχικά, παρατηρήθηκε ότι η σειρά εμφάνισης των ρημάτων στον παιδικό λόγο είναι η εξής: πρώτα το “look” σε ηλικία 1;10, έπειτα το “sound” σε ηλικία 2;6 και τέλος το “seem” σε ηλικία 4;1. Σημειώνουν ότι η συχνότητα χρήσης του κάθε ρήματος διαφέρει, με το “look” να εμφανίζεται αρκετά πιο συχνά από τα υπόλοιπα και προτάθηκε ότι ίσως αυτός να είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη της σύνταξης των υπόλοιπων ρημάτων σε δομές που εκφράζεται η αυτοπτικότητα.

Ακόμα, όπως και στους ενήλικες - τόσο στην προηγούμενη δοκιμασία, όσο και από την μελέτη αυθόρμητου λόγου ενηλίκων μέσω της ίδιας βάσης δεδομένων (CHILDES) - παρατηρήθηκε ότι και τα παιδιά εμφανίζουν μεγαλύτερη προτίμηση στις άμεσες μαρτυρίες έναντι των έμμεσων και παράγουν δομές χωρίς ΑΥ (60%) πιο συχνά από ότι με ΑΥ. Όπως ήταν αναμενόμενο από τα ευρήματα των ενηλίκων, παρατηρήθηκε ότι στον αυθόρμητο λόγο των παιδιών δεν σημειώθηκε καμία πρόταση με ΑΥ η οποία να δηλώνει έμμεση μαρτυρία.

⁵Αυτή η ιδιαιτερότητα που παρατηρείται στην Αγγλική (δηλαδή μια συντακτική δομή να μπορεί να εκφράζει είτε άμεση είτε έμμεση μαρτυρία) εντοπίζεται και στην Ελληνική όπως θα αναλυθεί στην επόμενη ενότητα.

Επομένως, διαφαίνεται ότι τα παιδιά διαχωρίζουν τις προτάσεις με ανυψωμένη ονομαστική φράση (υποκειμένο) από αυτές που δεν πραγματοποιείται ανύψωση υποκειμένου και ταυτίζουν τις πρώτες μόνο με άμεσες μαρτυρίες.

Ακόμα, από την ανάλυση του αυθόρμητου λόγου, παρατηρείται ότι η κατάκτηση προτάσεων που δηλώνουν άμεση μαρτυρία πραγματοποιείται νωρίτερα από ότι αυτών που δηλώνουν έμμεση και επιβεβαιώνεται ότι τα παιδιά σε ηλικία 2 ετών μπορούν να παράγουν κατάλληλα άμεσες μαρτυρίες, ενώ ένα χρόνο αργότερα, στα 3 έτη ξεκινούν να παράγουν έμμεσες μαρτυρίες με ορθό τρόπο. Επομένως η παραγωγή της αυτοπτικότητας στην Αγγλική εντοπίζεται μεταξύ 2 και 3 ετών.

Στη συνέχεια, οι Winans, Hyams, Rett & Kalin (2014) μελέτησαν την αυτοπτικότητα της Αγγλικής σε επίπεδο κατανόησης δίνοντας προτάσεις με αντιληπτικά ρήματα στις οποίες υπήρχε ή όχι Ανύψωση Υποκειμένου (ΑΥ) και οι συμμετέχοντες έπρεπε να κρίνουν με βάση μία εικόνα που έβλεπαν κάθε φορά (έμμεσης ή άμεσης μαρτυρίας) εάν η πρόταση είναι ορθή ή λανθασμένη. Στο πείραμα συμμετείχαν 13 παιδιά 4 ετών, 13 παιδιά 5 ετών, 16 παιδιά 6 ετών και 21 ενήλικες (ομάδα ελέγχου). Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν φυσικοί ομιλητές της Αγγλικής. Στα παιδιά, πριν το κυρίως πείραμα, πραγματοποιήθηκε μια σύντομη διαδικασία που τους ζητούσε να κρίνουν κάποιες καταστάσεις ως ορθές ή λανθασμένες με βάση μια πρόταση που τους έλεγε ο εξεταστής και μία εικόνα που έβλεπαν. Όλες οι προτάσεις σχηματίστηκαν με τη χρήση αντιληπτικών ρημάτων και στις μισές υπήρχε Ανύψωση Υποκειμένου (ΑΥ). Αυτή η δοκιμασία είχε στόχο τα παιδιά να εξοικειωθούν πρώτον, οπτικά με τους χαρακτήρες του κυρίως πειράματος και δεύτερον, ακουστικά με το είδος των προτάσεων. Παράλληλα, σε αυτή τη δοκιμασία, καθώς απαντούσαν τα παιδιά σύμφωνα με την κρίση τους, ο εξεταστής εφαρμόζε τη μέθοδο της ανατροφοδότησης για να τονίσει τις διαφορές μεταξύ των εικόνων.

Τα αποτελέσματα του κυρίως πειράματος έδειξαν ότι σε προτάσεις που πραγματοποιείται ΑΥ, οι ενήλικες δέχονται με στατιστικώς σημαντική διαφορά τις καταστάσεις που δηλώνουν άμεση μαρτυρία (93%), ενώ σε προτάσεις που δεν πραγματοποιείται ΑΥ, δέχονται και τα δύο είδη μαρτυρίας αλλά με μεγαλύτερη προτίμηση στην άμεση μαρτυρία (91%) παρά στην έμμεση μαρτυρία (77%), επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα της προηγούμενης έρευνας. Αντίθετα, τα παιδιά όλων των ηλικιών δεν εμφάνισαν καμία στατιστικώς σημαντική διαφορά σε κανένα είδος προτάσεων ως προς την άμεση και την έμμεση μαρτυρία. Άρα μέχρι την ηλικία των 6 ετών τα παιδιά δεν έχουν κατακτήσει τη αυτοπτικότητα στην Αγγλική.

Αυτή η ασυμμετρία, δηλαδή, ότι δηλαδή σε ηλικία 2-3 ετών τα παιδιά παράγουν την αυτοπτικότητα στην αυθόρμητη ομιλία ενώ μέχρι 6 ετών δεν κατανοούν πως εκφράζονται τα διαφορετικά ήδη μαρτυρίας με αποτέλεσμα να μην έχουν κατακτήσει πλήρως το φαινόμενο της αυτοπτικότητας, προβλημάτισε τους ερευνητές, οι οποίοι μετά από πολλές υποθέσεις κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ίσως ευθύνεται η μεθοδολογία του πειράματος.

Συνοψίζοντας, από όλες τις έρευνες της ενότητας 1.2. προκύπτει ότι όσον αφορά την παραγωγή της αυτοπτικότητας εμφανίζεται αρκετά νωρίς στον αυθόρμητο λόγο, περίπου στα 2-3 έτη, αλλά η παραγωγική του χρήση και ο διαχωρισμός των βασικών μορφών του (άμεση και έμμεση μαρτυρία) πραγματοποιείται σταδιακά λίγα χρόνια αργότερα μέχρι το τέλος της προσχολικής ηλικίας, όπου και ολοκληρώνεται. Συγκεκριμένα, στην Τούρκικη παρατηρήθηκε σε ηλικία περίπου 6 ετών, στην Κορεάτικη και στην Κέτσουα στα 4-5 έτη, στη Θιβετιανή στα 6 έτη και στην Αγγλική και στη Βουλγάρικη ακόμα παραμένει ασαφές το χρονικό όριο του διαχωρισμού της άμεσης από την έμμεση μαρτυρία. Αντίθετα, η πλήρης κατάκτηση του φαινομένου αυτού και η αντίληψη των σημασιολογικών και πραγματολογικών ιδιοτήτων του παρατηρείται να καθυστερεί αρκετά, κι όπως έχει υποστηριχθεί με βάση τη Θιβετιανή κυρίως, δεν εξαρτάται μόνο από την γλωσσική ανάπτυξη

του παιδιού αλλά από ανώτερες γνωστικές ικανότητες σχετικές με την αντίληψη της πηγής της πληροφορίας και της διανοητικής κατάστασης του συνομιλητή (Θεωρία του νου). Οι πρώτες ενδείξεις δείχνουν ότι η κατάκτηση της αυτοοπτικότητας πιθανόν να ολοκληρώνεται σε ηλικία 10 ετών, αλλά απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση.

Όλες οι παραπάνω έρευνες αφορούν γλώσσες στις οποίες η αυτοοπτικότητα αποδίδεται μορφολογικά, με εξαίρεση την Αγγλική, στην οποία αποδίδεται συντακτικά. Στην Ελληνική, δεν υπάρχει καμία επίσημη έρευνα για την κωδικοποίηση και την κατάκτηση της αυτοοπτικότητας και αυτό αποτελεί το έναυσμα για την παρούσα εργασία.

1.3. Η αυτοοπτικότητα στην Ελληνική

Στην Ελληνική το φαινόμενο της αυτοοπτικότητας δεν έχει μελετηθεί εκτενώς και κατά συνέπεια, ο τρόπος που κωδικοποιείται δεν έχει αποσαφηνιστεί πλήρως. Αδιαμφισβήτητα δεν κωδικοποιείται από μορφολογικά στοιχεία και ένα μέρος αυτής κωδικοποιείται λεξικά (π.χ. με επιρρήματα), όπως σε όλες τις γλώσσες. Όμως, το ερώτημα που απασχόλησε τους ερευνητές είναι εάν η αυτοοπτικότητα στην Ελληνική προσδιορίζεται μόνο λεξικά, ή και συντακτικά.

Οι Giannakidou & Mari (2012) ήταν οι πρώτες που αναζήτησαν εάν υπάρχει σύστημα γραμματικής κωδικοποίησης της αυτοοπτικότητας στην Ελληνική. Βασιζόμενες σε μία αναφορά της Palmer (2001), η οποία υποστηρίζει ότι το μόρφημα του μέλλοντα «θα» εκφράζει απόδειξη για το γεγονός που περιγράφεται, και γνωρίζοντας ότι το «θα» στην Ελληνική ανήκει στην επιστημική τροπικότητα, αποφάσισαν να μελετήσουν τη σχέση μεταξύ της τροπικότητας και της αυτοοπτικότητας. Τονίζεται ότι στη Νέα Ελληνική οι τροπικότητες (επιστημική και δεοντική) εκφράζονται με ένα μεγάλο αριθμό γλωσσικών (π.χ. συνδυασμοί συνδέσμων, τροπικά ρήματα, εκφράσεις κτλ.) και εξωγλωσσικών (π.χ. ανασήκωμα ώμων, χειρονομίες κτλ.) στοιχείων. Συνήθως εξετάζονται μαζί με τις εγκλίσεις, γιατί κυρίως μέσω των εγκλίσεων εκφράζονται οι τροπικότητες. Επομένως, οι ερευνήτριες ξεκίνησαν την μελέτη τους με την υπόθεση ότι το «θα» σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα πιθανόν να εκφράζει έμμεση μαρτυρία, αλλά σε καμία περίπτωση άμεση και οι πρώτες προτάσεις που μελέτησαν και το απέδειξαν αυτό είναι οι εξής:

- (15) α. **Θα** βρέχει. (Άμεση μαρτυρία)
β. **Θα** βρέξει. (Έμμεση μαρτυρία)

Από αυτές τις δύο προτάσεις φαίνεται ότι το «θα» στην άμεση μαρτυρία είναι περιττό, αφού η πρόταση (15α) μπορεί να υφίσταται και χωρίς αυτό (Βρέχει). Ενώ στη πρόταση (15β) το «θα» είναι απαραίτητο για να είναι αποδεκτή γραμματικά. Έπειτα μελέτησαν τις προτάσεις (16).

- (16) α. Ο Γιάννης **θα** είναι άρρωστος.
β. Ο Γιάννης **θα** φτάσει στις 5.
γ. Ο Γιάννης **θα** φτάνει στις 5.

Και οι τρεις προτάσεις εκφράζουν επιστημική τροπικότητα αλλά η πρόταση (15β) στην οποία υπάρχει χρονική δείξη πιστεύεται ότι εκφράζει και έμμεση μαρτυρία (Giannakidou, 2009. Giannakidou, 2011). Επομένως οι ερευνήτριες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο διαχωρισμός της αυτοπτικότητας από τη τροπικότητα δεν μπορεί να είναι ξεκάθαρος και χρειάζονται περισσότερες έρευνες για να οριστεί το σύστημα της αυτοπτικότητας στην Ελληνική.

Στη συνέχεια ο Τσαγγαλίδης (2012) σε μία έρευνά του μελετά α) εάν υπάρχει γραμματική κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας στην Ελληνική, β) εάν τα παρενθετικά (parenthetical) «λέει» και «παρακαλώ» μπορούν να την εκφράσουν, γ) συζητά εάν τα μορφήματα «θα» και «να» πιθανόν εκτός από δείκτες τροπικότητας είναι και δείκτες αυτοπτικότητας και δ) προσδιορίζει τη σχέση μεταξύ τροπικότητας και αυτοπτικότητας στην Ελληνική.

Αρχικά, οι προτάσεις που μελετήθηκαν ήταν αυτές που περιείχαν το παρενθετικό ρήμα «λέει»:

- (17) α. Αυτός **λέει** δεν πήγε ποτέ σχολείο.
β. **Λέει** ότι αυτός δεν πήγε ποτέ σχολείο
γ. **Λέγεται** ότι αυτός δεν πήγε ποτέ σχολείο.

Από την ανάλυση των παραπάνω προτάσεων, ο ερευνητής καταλήγει ότι ενώ το «λέει» θα μπορούσε να εκφράσει κάποιου είδους έμμεσης μαρτυρίας, ο ρόλος του δεν είναι ξεκάθαρος για την αυτοπτικότητα. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και για το παρενθετικό «παρακαλώ».

Έπειτα, βασιζόμενος στη μελέτη των Giannakidou & Mari (2012), οι οποίες δεν μπόρεσαν να ορίσουν ξεκάθαρα την σχέση μεταξύ αυτοπτικότητας και τροπικότητας σε προτάσεις που εκφράζουν επιστημική τροπικότητα, επέλεξε να μελετήσει αυτή τη σχέση μέσω προτάσεων όπως οι (18) που εκφράζουν δεοντική τροπικότητα.

- (18) α. Τον βλέπω **να** κολυμπά.
β. Τον είδα **να** κολυμπά.
γ. Τον είδα **να** κολυμπά, αλλά δεν βάζω και το χέρι μου στη φωτιά.

Από τις παραπάνω προτάσεις ο ερευνητής οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι το μόρφημα «να» που εκφράζει δεοντική τροπικότητα σε αυτές τις προτάσεις, εκφράζει και άμεση μαρτυρία αλλά δεν έχουν οριστεί τα ακριβή περιβάλλοντα που συμβαίνει αυτό. Άρα, όπως είχαν αναφέρει και οι Giannakidou & Mari (2012), η σχέση μεταξύ αυτοπτικότητας και τροπικότητας δεν είναι ξεκάθαρη στην Ελληνική.

Με βάση όλα τα παραπάνω δεδομένα της Ελληνικής, ο Τσαγγαλίδης (2012) υποστηρίζει ότι η αυτοπτικότητα πιθανόν να είναι μία επέκταση της τροπικότητας. Ακόμα, συμπεραίνει ότι κανένα από τα μορφήματα («να» και «θα») και ρήματα («λέει» και «παρακαλώ») που έχουν μελετηθεί έως τώρα δεν αποτελούν αυτοπτικούς δείκτες και επομένως δεν έχει εντοπιστεί το σύστημα γραμματικής κωδικοποίησης στην Ελληνική. Τέλος, επισημαίνει ότι ο καθορισμός των ιδιοτήτων της αυτοπτικότητας θα καθορίσει την εξάρτησή της από τη σημασιολογία και την πραγματολογία.

Στην παρούσα εργασία, λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό υπόβαθρο του φαινομένου της αυτοπτικότητας (Ενότητα 1.1.), τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε διάφορες γλώσσες (Ενότητα 1.2.) και τις μελέτες που αναλύθηκαν στην Ελληνική (παρούσα Ενότητα – 1.3) καταλήξαμε στο ότι η αυτοπτικότητα κωδικοποιείται και συντακτικά στην Ελληνική, ως εξής:

- α)** οι οριστικές προτάσεις, οι οποίες εισάγονται με τον Συμπληρωματικό Δείκτη «ότι», μπορούν να εκφράσουν τόσο άμεση όσο και έμμεση μαρτυρία.
- β)** οι ψευδοαναφορικές προτάσεις, οι οποίες εισάγονται με τον Συμπληρωματικό Δείκτη «που», μπορούν να εκφράσουν μόνο άμεση μαρτυρία.

Ως εκ τούτου, όπως θα διευκρινίσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, αυτές ήταν και οι προτάσεις που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία.

Η επιλογή για το πρώτο είδος προτάσεων βασίστηκε στις έρευνες για την αυτοπτικότητα στην Ελληνική, ενώ καταλυτικό στοιχείο για την επιλογή του δεύτερου είδους προτάσεων ήταν η ανάλυση του Αγγελόπουλου (2015). Αξίζει να τονιστεί ότι σε πιλοτικό στάδιο δοκιμάστηκαν και οι υποτακτικές προτάσεις, δηλαδή αυτές που εισάγονται από τον Συμπληρωματικό Δείκτη «να», αλλά δεν έδωσαν σαφή αποτελέσματα, κι έτσι εγκαταλείφθηκαν. Στη συνέχεια επιλέχθηκαν οι ψευδοαναφορικές προτάσεις, οι οποίες έχουν διαφορετική δομή και οι οποίες μπορούν να εκφράσουν μόνο άμεση μαρτυρία σε αντίθεση με τις οριστικές που εκφράζουν και τα δύο είδη μαρτυρίας (άμεση και έμμεση). Παραδείγματα των προτάσεων που αποφασίστηκαν να εξεταστούν παρουσιάζονται στην επόμενη ενότητα (Ενότητα 2, υποενότητα 2.2).

Να προσθέσουμε εδώ ότι ήταν δύσκολο και οι ψευδοαναφορικές να αποδειχτούν διαφορετικές από τις οριστικές ως προς την αυτοπτικότητα ακόμη και για τους ενήλικες, για αυτό χρειάστηκε να τροποποιήσουμε αρκετές φορές τις εικόνες που δείχναμε στους συμμετέχοντες, σε βαθμό που πιστεύουμε ότι ίσως και οι υποτακτικές να έδιναν τελικά σημαντικά αποτελέσματα με το νέο πείραμα. Γι αυτό το λόγο έχουμε σκοπό να τις μελετήσουμε στο άμεσο μέλλον.

1.4. Σκοπός αυτής της πτυχιακής

Πρωταρχικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να προσδιοριστεί η ηλικία κατάκτησης του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Ελληνική, όπως αυτό κωδικοποιείται και διαφοροποιείται μεταξύ οριστικών και ψευδοαναφορικών προτάσεων.

Για να μπορέσει όμως να εντοπιστεί με αξιόπιστο τρόπο η συμπεριφορά των παιδιών στις διάφορες ηλικίες που θα οριστούν, πρωτίστως έπρεπε να αξιολογηθεί η συμπεριφορά των ενηλίκων. Δηλαδή, από την μελέτη των ενηλίκων και μέσω της ανάλυσης των δεδομένων που θα αποκτηθούν από αυτούς θα επιβεβαιωθεί ή όχι εάν οι οριστικές προτάσεις εκφράζουν και τα δύο είδη μαρτυριών, ενώ οι ψευδοαναφορικές εκφράζουν μόνο άμεση μαρτυρία. Θα δούμε αμέσως μετά πώς ακριβώς χρησιμοποιήθηκαν αυτά τα δύο είδη προτάσεων.

Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία

2.1. Συμμετέχοντες

Στην πειραματική δοκιμασία συμμετείχαν συνολικά 100 παιδιά, μονόγλωσσων γονέων φυσικών ομιλητών της Ελληνικής, που φοιτούσαν σε τυπικά δημοτικά σχολεία. Οι ομάδες των παιδιών και οι ηλικίες τους έχουν ως εξής: α) 25 παιδιά της Β΄ Δημοτικού ηλικίας 8 ετών (Μ.Ο.: 7;10, ηλικίας που κυμαίνεται από 7;0 έως 8;4 ετών), β) 25 παιδιά της Γ΄ Δημοτικού ηλικίας 9 ετών (Μ.Ο.: 8;10, ηλικίας που κυμαίνεται από 8;3 έως 9;10 ετών), γ) 25 παιδιά Δ΄ Δημοτικού ηλικίας 10 ετών (Μ.Ο.: 9;10, ηλικίας που κυμαίνεται από 9;4 έως 10;4 ετών) και δ) 25 παιδιά της Ε΄ Δημοτικού ηλικίας 11 ετών (Μ.Ο.: 11;0, ηλικίας που κυμαίνεται από 10;3 έως 11;6 ετών).

Στον παρακάτω Πίνακα 2 φαίνονται συγκεντρωτικά αυτά τα δεδομένα. Όλα τα παιδιά προέρχονται από οικογένειες μεσαίας οικονομικής τάξης των νομών Αχαΐας (Πάτρα), Αττικής (Πειραιά) και Λακωνίας (Νεάπολη Βοιών). Τέλος, ως ομάδα ελέγχου, συμμετείχαν 30 ενήλικες φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής, φοιτητές του Πανεπιστημίου και του ΤΕΙ Πατρών.

Τάξη	Αριθμός παιδιών	Ηλικία (έτη)	Μέση Ηλικία (έτη)
Β΄	25	7;0 - 8;4	7;10 ετών
Γ΄	25	8;3 - 9;10	8;10 ετών
Δ΄	25	9;4 - 10;4	9;10 ετών
Ε΄	25	10;3 - 11;6	11 ετών

Πίνακας 2: Παιδιά Συμμετέχοντες

2.2. Προτάσεις

Οι τύποι προτάσεων που αξιολογήθηκαν είναι οι εξής δύο:

Οριστικές

- (19) (Δείξε μου την εικόνα που δείχνει)
ότι κάποιος ζωγράφισε έναν πίνακα.

Ψευδοαναφορικές

- (20) (Δείξε μου την εικόνα που δείχνει)
κάποιον που ζωγράφισε έναν πίνακα.

Όπως έχουμε επισημάνει στο προηγούμενο κεφάλαιο, στην Ελληνική:

- α) με τις οριστικές προτάσεις εκφράζεται είτε άμεση είτε έμμεση μαρτυρία, ενώ
β) με τις ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζεται μόνο άμεση μαρτυρία.

2.3. Περιγραφή Πειράματος

Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε μία δοκιμασία επιλογής εικόνων. Αρχικά, ο εξεταστής πληροφορεί τους συμμετέχοντες, ότι θα ακολουθήσουν κάποιες ομάδες εικόνων στις οποίες απεικονίζεται κάποιος να κάνει διάφορες δραστηριότητες (π.χ. να ζωγραφίζει, να μαγειρεύει κ.ά.). Παράλληλα, ο εξεταστής εξηγεί ότι θα πει κάποιες προτάσεις τις οποίες θα πρέπει οι συμμετέχοντες να αντιστοιχούν με μία εικόνα κάθε φορά⁶.

Ο εξεταστής ενημερώνει ακόμη ότι οι εικόνες θα παρουσιάζονται ανά τρεις, αλλά θα είναι ορατές μόνο οι δύο από τις τρεις. Μόνο εάν ο συμμετέχων καταλήξει στο συμπέρασμα ότι καμία από τις δύο ανοιχτές εικόνες δεν ταιριάζει στην πρόταση που άκουσε μπορεί να ζητήσει από τον εξεταστή να ανοίξει την τρίτη, μη ορατή, εικόνα. Αυτό το σημείο θα εξηγηθεί αναλυτικότερα παρακάτω με παραδείγματα. Επιπρόσθετα, ο εξεταστής τονίζει στον συμμετέχοντα ότι δεν υπάρχει ορθή και λανθασμένη επιλογή. Τέλος, ο εξεταστής επισημαίνει ότι δεν προσμετράται ο χρόνος απόκρισης και ότι μπορεί να επαναλάβει κάθε πρόταση όσες φορές επιθυμεί ο συμμετέχων.

Η δοκιμασία ξεκινάει με την εξοικείωση των συμμετεχόντων με τις εικόνες και το τι πρέπει να αναζητήσουν σε αυτές. Αφού δείξει, για παράδειγμα, ο εξεταστής το παρακάτω ζεύγος εικόνων, λέει τα εξής: *«Κοίταξε τις δύο εικόνες προσεκτικά. Είναι φανερό πως σε κάτι διαφέρουν! Στην πρώτη εικόνα φαίνεται κάποιος να έχει ζωγραφίσει έναν πίνακα, ενώ στην δεύτερη ο πίνακας είναι έτοιμος, άρα ήδη κάποιος τον έχει ζωγραφίσει»*. Με άλλα λόγια, στην αρχή οι συμμετέχοντες εξοικειώνονται με την έννοια της άμεσης και έμμεσης μαρτυρίας. Τα πλάγια γράμματα είναι αυτά που παραμένουν σταθερά σε κάθε περιγραφή του εξεταστή στο διευκρινιστικό ζεύγος εικόνων πριν από κάθε ομάδα εικόνων και αλλάζουν ανάλογα με την δραστηριότητα που απεικονίζουν οι εικόνες.

⁶ Οι εικόνες μας παραχωρήθηκαν από την Nina Hyams (UCLA) για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Η διάταξή τους και ο τρόπος χορήγησης αφορά την παρούσα έρευνα και μόνο, και υιοθετήθηκε αφού πρώτα είχαν χρησιμοποιηθεί διάφορες άλλες τακτικές, οι οποίες όμως δεν έφεραν αποτελέσματα

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Αυτή η διαδικασία εξοικείωσης με τις δύο ανοιχτές εικόνες επαναλαμβάνεται πριν από κάθε σετ εικόνων.

Στη συνέχεια αρχίζει το κυρίως πείραμα. Όπως αναφέραμε, τα σετ των προτάσεων που διαφοροποιούνται ως προς την αυτοπτικότητα είναι προτάσεις όπως οι (19) και (20). Η (19) είναι επιτυχής τόσο σε συνθήκες άμεσης όσο και έμμεσης μαρτυρίας, ενώ η (20) μόνο σε συνθήκες άμεσης μαρτυρίας. Υπάρχουν 6 τέτοια σετ προτάσεων. Ας εστιάσουμε λοιπόν πάλι στις προτάσεις (19) και (20). Αυτό που θα πρέπει να κάνει το πείραμα είναι να δημιουργήσει και για τις δύο προτάσεις τόσο συνθήκες άμεσης όσο και συνθήκες έμμεσης μαρτυρίας, και να διαπιστώσει κατά πόσον οι συμμετέχοντες διαφοροποιούν τις οριστικές από τις ψευδοαναφορικές προτάσεις ως προς την Συνθήκη έμμεσης μαρτυρίας μιας και είναι η Συνθήκη ως προς την οποία διαφέρουν. Οι τέσσερις *Συνθήκες (Σ)* που δημιουργήθηκαν για κάθε τέτοιου είδους δύο προτάσεις είναι οι εξής:

- (21) α) Σ1, Οριστικές – άμεση μαρτυρία(OAM): επιτυχής
- β) Σ2, Οριστικές – έμμεση μαρτυρία(OEM): επιτυχής
- γ) Σ3, Ψευδοαναφορικές – άμεση μαρτυρία (ΨAM): επιτυχής
- δ) Σ4, Ψευδοαναφορικές – έμμεση μαρτυρία (ΨEM): ανεπιτυχής

Ενδεικτικά, οι προτάσεις (19) και (20) εξετάστηκαν στις παραπάνω Συνθήκες ως εξής:

(22) α) Σ1, ΟΑΜ

Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος ζωγράφισε έναν πίνακα.

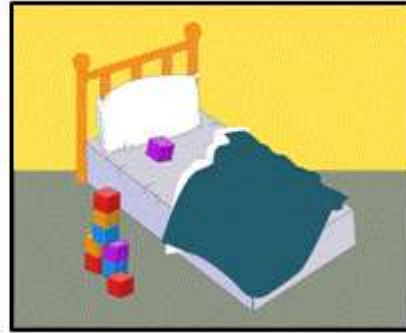

Σε αυτή την περίπτωση περιμένουμε ο συμμετέχων να επιλέξει την πάνω αριστερή εικόνα (*Εικόνα 1*) που επαληθεύει την οριστική πρόταση με άμεση μαρτυρία⁷. Αν ο συμμετέχων επιλέξει αυτή την εικόνα, η προσπάθειά του κρίνεται επιτυχής και κωδικοποιείται με 1 γιατί θεωρείται ότι ικανοποιήθηκε με τη μία από τις δύο πάνω ανοιχτές εικόνες. Αν ο συμμετέχων επιλέξει να ανοίξει την τρίτη εικόνα (*Εικόνα 2*) που επαληθεύει την οριστική πρόταση με έμμεση μαρτυρία, η επιλογή του είναι εξίσου επιτυχής αλλά λιγότερο αναμενόμενη, επομένως η απάντησή του κωδικοποιείται με 0 και θεωρείται ότι δεν ικανοποιήθηκε από τις δύο πάνω ανοιχτές εικόνες. Να σημειωθεί πρώτον ότι η δεύτερη ανοιχτή εικόνα ήταν πάντα άσχετη με την πρόταση που αξιολογούσαμε και λειτουργούσε ως diller και δεύτερον ότι η θέση της εικόνας που αντιπροσωπεύει την επιτυχή επίλυση δεν είναι πάντα η ίδια.

⁷Στη Συνθήκη Σ1 πάντα, σε όλες τις ομάδες εικόνων, μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες αντιπροσωπεύει την άμεση μαρτυρία και η τρίτη μη ορατή εικόνα την έμμεση μαρτυρία.

β) Σ2, OEM

Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος ζωγράφισε έναν πίνακα.

Όπως βλέπουμε, στις Σ1 και Σ2 οι προτάσεις είναι οι ίδιες, αλλά το είδος της μαρτυρίας αλλάζει, αφού στις δύο πάνω ανοιχτές εικόνες απουσιάζει το πρόσωπο⁸. Επομένως, εδώ παρουσιάζεται μία έμμεση μαρτυρία και αναμένουμε ο συμμετέχων να επιλέξει την πάνω αριστερή εικόνα (*Εικόνα 2*), η οποία ικανοποιεί την Σ2. Περιμένουμε δηλαδή να αρκестεί στις ανοιχτές εικόνες και να μην ανατρέξει στην τρίτη εικόνα. Αν ο συμμετέχων επιλέξει να ανοίξει την τρίτη εικόνα (*Εικόνα 1*) που επαληθεύει την οριστική πρόταση με άμεση εμπειρία, η επιλογή του κρίνεται επιτυχής αλλά λιγότερο αναμενόμενη και η απάντησή του κωδικοποιείται με 0. Ενώ, αν επιλέξει την πάνω αριστερή εικόνα, η προσπάθειά του συμμετέχοντα κρίνεται και πάλι επιτυχής και κωδικοποιείται με 1, επειδή θεωρείται ότι ικανοποιήθηκε με τη μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες.

⁸Στη Συνθήκη Σ2 πάντα, σε όλες τις ομάδες εικόνων, μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες αντιπροσωπεύει την έμμεση μαρτυρία και η τρίτη μη ορατή εικόνα την άμεση μαρτυρία, αντίθετα δηλαδή από ότι συμβαίνει στη Σ1.

γ) Σ3, ΨΑΜ

Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που ζωγράφισε έναν πίνακα.

Σε αυτή την περίπτωση περιμένουμε ο συμμετέχων να επιλέξει την πάνω δεξιά εικόνα (*Εικόνα 1*) που επαληθεύει την ψευδοαναφορική πρόταση με άμεση μαρτυρία. Αν ο συμμετέχων επιλέξει την πάνω δεξιά εικόνα, η προσπάθειά του κρίνεται επιτυχής και κωδικοποιείται με 1 γιατί θεωρείται ότι ικανοποιήθηκε με τη μία από τις δύο πάνω ανοιχτές εικόνες⁹. Αν επιλέξει να ανοίξει την τρίτη εικόνα (*Εικόνα 2*), η οποία εκφράζει έμμεση μαρτυρία, η επιλογή του αξιολογείται ως ανεπιτυχής διότι μία ψευδοαναφορική πρόταση δεν μπορεί να επαληθευτεί με τέτοιου είδους μαρτυρία και η απάντησή του κωδικοποιείται με 0, επειδή θεωρείται ότι δεν ικανοποιήθηκε από τις δύο πάνω ανοιχτές εικόνες.

⁹Στη Συνθήκη Σ3 πάντα, σε όλες τις ομάδες εικόνων, μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες αντιπροσωπεύει την άμεση μαρτυρία και η τρίτη μη ορατή εικόνα την έμμεση μαρτυρία.

δ) Σ4, ΨΕΜ

Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που ζωγράφισε έναν πίνακα.

Βλέπουμε ότι στις συνθήκες Σ3 και Σ4 οι προτάσεις είναι οι ίδιες, αλλά στη Σ4 αναμένουμε ο συμμετέχων να μην επιλέξει καμία από τις δύο ανοιχτές εικόνες, αφού καμία από αυτές δεν ανταποκρίνεται στην πρόταση που προφέρεται από τον εξεταστή. Άρα, ο συμμετέχων πρέπει να ζητήσει να ανοιχτεί η τρίτη εικόνα (*Εικόνα 2*), επειδή όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη συνθήκη, αυτού του είδους οι προτάσεις (ψευδοαναφορικές) δεν μπορούν να επαληθευτούν με έμμεση μαρτυρία, όπως η πάνω αριστερή εικόνα (*Εικόνα 1*), αλλά μόνο με άμεση¹⁰. Αν ο συμμετέχων επιλέξει να ανοίξει την τρίτη εικόνα, η επιλογή του αξιολογείται ως επιτυχής και η απάντησή του κωδικοποιείται με 0, διότι δεν ικανοποιήθηκε με καμία από τις πάνω δύο ανοιχτές εικόνες και αν επιλέξει την πάνω αριστερή εικόνα, η προσπάθεια του κρίνεται ανεπιτυχής και κωδικοποιείται με 1. Άρα όπως θα δούμε στην επόμενη ενότητα, τα 0 και 1 δεν εκφράζουν ανεπιτυχή ή επιτυχή επιλογή, αλλά κατά πόσο ο συμμετέχων δεν ικανοποιήθηκε ή ικανοποιήθηκε με κάποια εικόνα, αντίστοιχα.

¹⁰ Και σε αυτή τη Συνθήκη, Συνθήκη Σ4, πάντα, σε όλες τις ομάδες εικόνων, μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες αντιπροσωπεύει την έμμεση μαρτυρία και η τρίτη μη ορατή εικόνα την άμεση μαρτυρία, αντίθετα δηλαδή από ότι συμβαίνει στη Σ3.

2.4. Βαθμολόγηση και κρίση απαντήσεων

Με βάση τα παραπάνω, παρατηρείται ότι η κρίση των απαντήσεων επιτυχής/ορθή ή ανεπιτυχής/λανθασμένη και η βαθμολόγησή τους δεν συνάδουν. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους. Αρχικά, στις συνθήκες Σ1 και Σ2 δεν υπάρχει σωστή απάντηση, καθώς όποια και από τις δύο απαντήσεις δώσει ο συμμετέχων αξιολογείται ως επιτυχής αφού μια οριστική πρόταση μπορεί να επαληθευτεί και με τα δύο είδη μαρτυριών (άμεση και έμμεση). Αντίθετα, στις Σ3 και Σ4 υπάρχει επιτυχής και ανεπιτυχής προσπάθεια, διότι οι ψευδοαναφορικές προτάσεις επαληθεύονται μόνο με άμεση μαρτυρία. Αυτή η διαφορετική αντιμετώπιση των τεσσάρων συνθηκών δημιουργεί την ανάγκη για τον τρόπο βαθμολόγησης που ακολουθήθηκε.

Συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση των απαντήσεων σε 0 και 1, σε όλες τις συνθήκες, γίνεται βάση ενός κριτηρίου: Εάν ο συμμετέχων ικανοποιείται ή όχι με μία από τις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες, ανεξάρτητα με εάν και πόσο επιτυχής είναι η απάντησή του. Εάν ο συμμετέχων αρκείται στις εικόνες που αντικρίζει και αντιστοιχεί μία από αυτές στην πρόταση που άκουσε, τότε σημειώνεται ο αριθμός 1, ενώ εάν ανατρέξει στην τρίτη εικόνα σημειώνεται ο αριθμός 0. Έτσι στις συνθήκες Σ1 και Σ2 ενώ η απάντηση κρίνεται ως επιτυχής ή επιτυχής (λιγότερο αναμενόμενη) βαθμολογείται με 1 και 0 αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, η συνθήκη Σ3 είναι η μόνη περίπτωση που η βαθμολογία συμβαδίζει με την κρίση της απάντησης, δηλαδή εάν ο συμμετέχων σημειώσει επιτυχία βαθμολογείται με 1 και εάν σημειώσει αποτυχία βαθμολογείται με 0. Αντίθετα, στην συνθήκη Σ4, η επιτυχία βαθμολογείται με 0, ενώ η αποτυχία με 1. Με άλλα λόγια, το κριτήριο της βαθμολογίας είναι η χρήση ή όχι της τρίτης εικόνας. Σε περίπτωση που γίνει χρήση της, η βαθμολογία ορίζεται ως 0. Στον Πίνακα 3 φαίνονται συγκεντρωτικά όσα περιγράφηκαν σε αυτή την ενότητα.

Συνθήκη	Επιλογή 3 ^{ης} Εικόνας	Κρίση απάντησης	Βαθμολογία
Σ1 (ΟΑΜ) & Σ2 (ΟΕΜ)	ΟΧΙ	Επιτυχία	1
	ΝΑΙ	Επιτυχία (λιγότερο αναμενόμενη)	0
Σ3 (ΨΑΜ)	ΟΧΙ	Επιτυχία	1
	ΝΑΙ	Αποτυχία	0
Σ4 (ΨΕΜ)	ΟΧΙ	Αποτυχία	1
	ΝΑΙ	Επιτυχία	0

Πίνακας 3: Βαθμολόγηση και κρίση απαντήσεων

Υπήρχαν 6 ζευγάρια προτάσεων όπως οι (19)-(20), συνεπώς, 6 ομάδες Συνθηκών όπως οι (21). Τόσο η σειρά των προτάσεων μέσα σε κάθε Συνθήκη όσο και η φωτογραφία στόχος στην κάθε πρόταση, άλλαζε θέση με ψευδοτυχαίο τρόπο μέσα στην κάθε ομάδα έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να μην δημιουργήσουν κάποια στρατηγική απάντησης. Παρακάτω (Πίνακας 4) δίνονται οι ομάδες των προτάσεων που αντιστοιχούν για τις 6 ομάδες Συνθηκών και δίπλα φαίνεται η αναμενόμενη απάντηση για κάθε μία από αυτές. Για διευκόλυνση του εξεταστή σε αυτή την τελευταία στήλη έχει οριστεί 1: η επάνω αριστερή εικόνα, 2: η επάνω δεξιά εικόνα και 3: η τρίτη κρυμμένη εικόνα.

	Πρόταση	Είδος	Συνθήκη	Αναμενόμενη απάντηση
1	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος ζωγράφισε έναν πίνακα.	OAM	Σ1	1
2	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που ζωγράφισε έναν πίνακα.	ΨAM	Σ3	2
3	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος ζωγράφισε έναν πίνακα.	OEM	Σ2	1
4	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που ζωγράφισε έναν πίνακα.	ΨEM	Σ4	3
5	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έπαιξε με τους κύβους.	ΨEM	Σ4	3
6	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έπαιξε με τους κύβους.	OAM	Σ1	2
7	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έπαιξε με τους κύβους.	ΨAM	Σ3	2
8	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έπαιξε με τους κύβους.	OEM	Σ2	1
9	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έσπασε το τραινάκι του.	OEM	Σ2	1
10	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έσπασε το τραινάκι του.	ΨEM	Σ4	3
11	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έσπασε το τραινάκι του.	OAM	Σ1	1
12	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έσπασε το τραινάκι του.	ΨAM	Σ3	1
13	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έφτιαξε πρωινό.	ΨAM	Σ3	1
14	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έφτιαξε πρωινό.	OEM	Σ2	1
15	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έφτιαξε πρωινό.	ΨEM	Σ4	3
16	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έφτιαξε πρωινό.	OAM	Σ1	1
17	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έφερε λάσπη στο δωμάτιο.	AOM	Σ1	2
18	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος έφερε λάσπη στο δωμάτιο.	ΨAM	Σ3	1
19	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έφερε λάσπη στο δωμάτιο.	OEM	Σ2	2
20	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που έφερε λάσπη στο δωμάτιο.	ΨEM	Σ4	3
21	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος κέρδισε ένα βραβείο.	OEM	Σ2	2
22	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που κέρδισε ένα βραβείο.	ΨAM	Σ3	2
23	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει ότι κάποιος κέρδισε ένα βραβείο.	OAM	Σ1	1
24	Δείξε μου την εικόνα που δείχνει κάποιον που κέρδισε ένα βραβείο.	ΨEM	Σ4	3

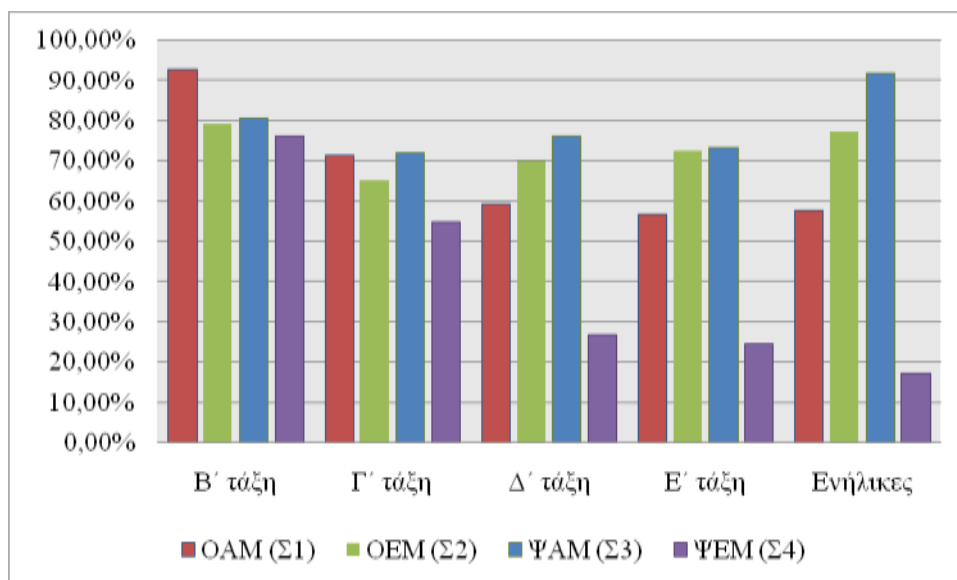
Πίνακας 4: Προτάσεις προς ανάγνωση από τον εξεταστή

Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα

Αρχικά, παρουσιάζεται ο συγκεντρωτικός πίνακας (Πίνακας 5) με τα τέσσερα είδη προτάσεων/τις συνθήκες που τέθηκαν υπό διερεύνηση και τα αποτελέσματα όλων των συμμετεχόντων στην πειραματική διαδικασία. Υπενθυμίζεται ότι τα ποσοστά αφορούν το κατά πόσο οι συμμετέχοντες ικανοποιήθηκαν με μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες που τους δίνονταν και για την καλύτερή απεικόνιση των ποσοστών ακολουθεί το Διάγραμμα 1 με την αναπαράστασή τους.

Είδος πρότασης/ Συμμετέχοντες	ΟΑΜ (Σ1)	ΟΕΜ (Σ2)	ΨΑΜ (Σ3)	ΨΕΜ (Σ4)
Ενήλικες	57,78%	77,23%	91,67%	17,23%
Παιδιά Β΄ τάξη	92,67%	79,33%	80,67%	76%
Παιδιά Γ΄ τάξη	71,33%	65,33%	72%	54,67%
Παιδιά Δ΄ τάξη	59,33%	70%	76%	26,67%
Παιδιά Ε΄ τάξη	56,67%	72,67%	73,33%	24,67%

Πίνακας 5: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα

Διάγραμμα 1: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα

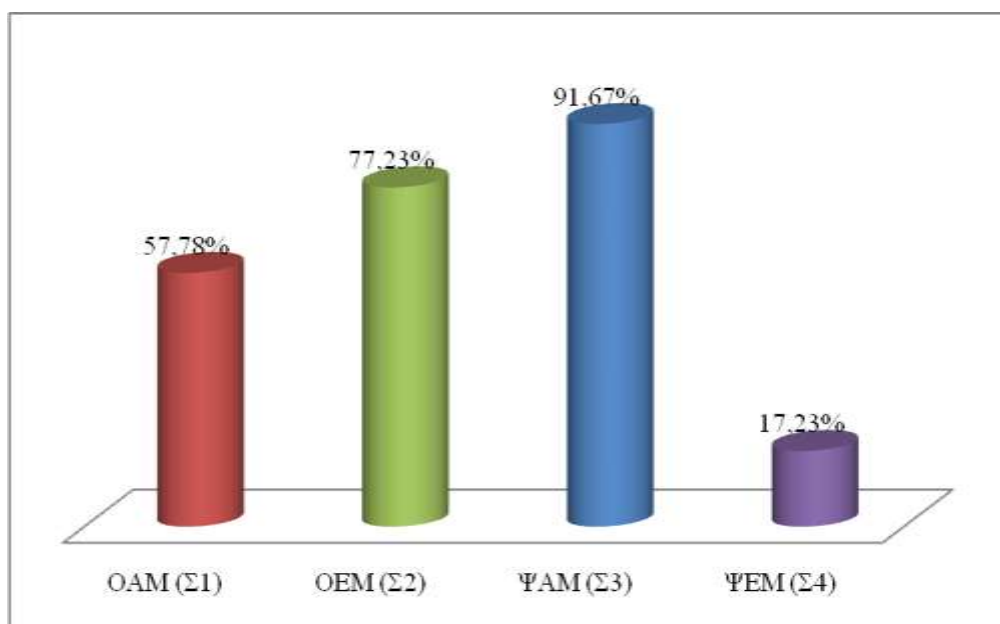
Για την στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το SPSS (Superior Performance Software System) το οποίο είναι ένα από τα πιο διαδεδομένα προγράμματα για στατιστική ανάλυση δεδομένων. Οι αναλύσεις-συγκρίσεις σε κάθε ομάδα συμμετεχόντων

πραγματοποιήθηκαν με Paired t-Test, ενώ στις αναλύσεις-συγκρίσεις ανά είδος πρότασης χρησιμοποιήθηκε το Independent t-Test. Παρακάτω, λοιπόν θα αναλύσουμε αρχικά τη συμπεριφορά των ενηλίκων ώστε να οριστούν κάποιες νόρμες στις οποίες θα βασιστούμε για να αξιολογήσουμε την συμπεριφορά των παιδιών.

Πριν από οποιαδήποτε ανάλυση των αποτελεσμάτων αξίζει να τονιστεί ότι ενώ η εντολή που δίνονταν στους εξεταζόμενους ήταν «Δείξε μου την εικόνα που δείχνει...» οι περισσότεροι από αυτούς δεν την ακολουθούσαν αλλά κατονόμαζαν την εκάστοτε εικόνα που επέλεξαν ως «πρώτη/αριστερά», «δεύτερη/δεξιά» ή «τρίτη/κρυμμένη/(αυτή πίσω από) το ερωτηματικό», αντί να την δείξουν. Ακόμα, αρκετοί από αυτούς μπορεί ταυτόχρονα με την κατονομασία να έδειχναν την εικόνα, ενώ ελάχιστοι από αυτούς ακολουθούσαν ακριβώς την εντολή που τους δίνονταν. Αυτή η συμπεριφορά παρατηρήθηκε τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά όλων των ηλικιακών ομάδων, εκτός από αυτά της Β΄ Δημοτικού που στην πλειοψηφία τους ακολούθησαν την εντολή που τους δόθηκε.

3.1. Αποτελέσματα Ενηλίκων

Τα ποσοστά των ενηλίκων αναπαριστώνται αναλυτικά στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2: Αποτελέσματα Ενηλίκων

Για να αποσαφηνιστεί τι ακριβώς αντιπροσωπεύει το κάθε ποσοστό, ο Πίνακας 3 της προηγούμενης ενότητας απεικονίζεται εμπλουτισμένος με τα αποτελέσματα των ενηλίκων ως Πίνακας 6.

Συνθήκη	Επιλογή 3 ^{ης} Εικόνας	Κρίση απάντησης	Ποσοστά που σημειώθηκαν	Βαθμολογία
Σ1 (ΟΑΜ) & Σ2 (ΟΕΜ)	ΟΧΙ	Επιτυχία	Σ1: 57,78% & Σ2: 77,23%	1
	ΝΑΙ	Επιτυχία (λιγότερο αναμενόμενη)	Σ1: 42,22% & Σ2: 22,77%	0
Σ3 (ΨΑΜ)	ΟΧΙ	Επιτυχία	91,67%	1
	ΝΑΙ	Αποτυχία	8,33%	0
Σ4 (ΨΕΜ)	ΟΧΙ	Αποτυχία	17,23%	1
	ΝΑΙ	Επιτυχία	82,77%	0

Πίνακας 6: Αποτελέσματα Ενηλίκων

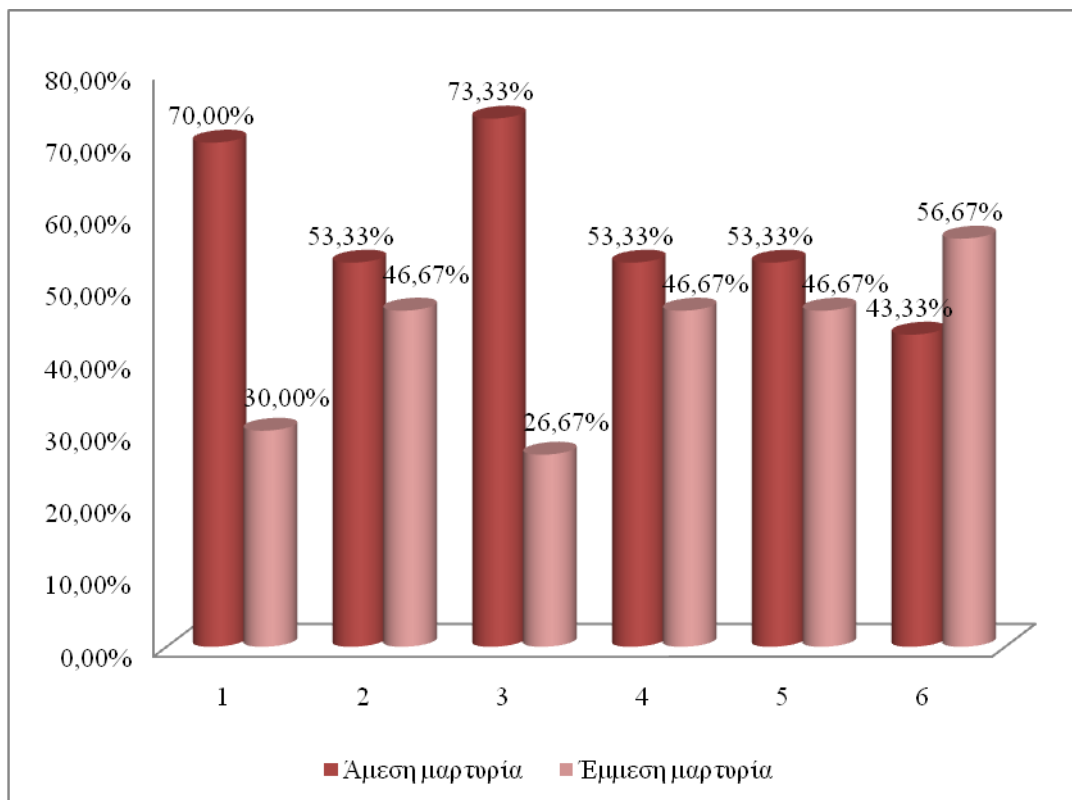
3.1.1. Εξήγηση αποτελεσμάτων

Οι 30 ενήλικες που εξετάστηκαν, σημείωσαν τα εξής ποσοστά ως προς το κατά πόσο ικανοποιούνται με μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες, ανάλογα με το είδος της πρότασης που ακούνε:

- **ΟΑΜ (Σ1): 57,78%**

Το 57,78% των ενηλίκων όταν ακούει μία οριστική πρόταση ικανοποιείται με άμεση μαρτυρία (μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες), ενώ το 42,22% αναζητάει την τρίτη εικόνα, δηλαδή την έμμεση μαρτυρία για να επαληθεύσει την πρόταση που άκουσε. Υπενθυμίζεται ότι η διαφορά της άμεσης και της έμμεσης μαρτυρίας είναι η παρουσία και η απουσία του προσώπου στην εικόνα, αντίστοιχα και ότι ο κάθε συμμετέχων εκτίθεται 6 φορές στην κάθε συνθήκη. Ακόμα υπενθυμίζεται ότι πάντα (και στις 6 ομάδες εικόνων) η μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες αντιπροσωπεύει την άμεση μαρτυρία στη Συνθήκη Σ1. Όπως μπορεί να παρατηρηθεί στα Παραρτήματα I και II, ενώ την πρώτη φορά που συναντούν τη Σ1 το 70,00% των ενηλίκων ικανοποιείται με την εικόνα με το πρόσωπο, τη δεύτερη φορά που εξετάζονται στη Σ1 μόλις περίπου οι μισοί (16/30) ενήλικες (53,33%) ικανοποιούνται από την αντίστοιχη εικόνα με το πρόσωπο, συμπεριφορά που σταθεροποιείται από την

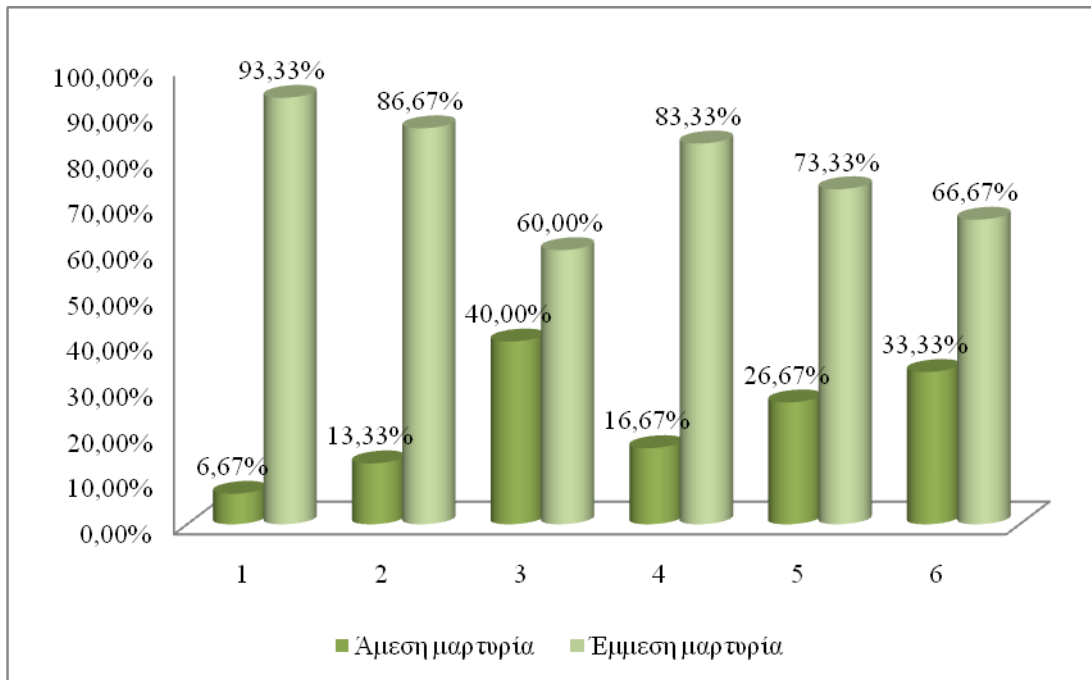
τέταρτη φορά που εκτίθενται στη συγκεκριμένη συνθήκη. Ακόμα, την τελευταία φορά μόλις το 43,33% των ενηλίκων επιλέγουν την εικόνα που τους δίνεται και το 56,67% αναζητάει την τρίτη κρυμμένη εικόνα με την απουσία προσώπου, ποσοστά ακριβώς αντίθετα με τα αρχικά συνολικά ποσοστά του μέσου όρου των ενηλίκων που καταγράφονται. Όλα τα παραπάνω απεικονίζονται στο Διάγραμμα 3. Επομένως, δεν μπορεί να παρατηρηθεί μία σταθερή συμπεριφορά των ενηλίκων ως προς την προτίμηση της άμεσης ή της έμμεσης μαρτυρίας για τις οριστικές προτάσεις. Άρα, επαληθεύεται η αρχική μας υπόθεση, ότι με οριστικές προτάσεις εκφράζεται είτε άμεση είτε έμμεση μαρτυρία.

Διάγραμμα 3: Προτίμηση Άμεσης/Έμμεσης μαρτυρίας στη Συνθήκη Σ1

- **ΟΕΜ (Σ2): 77,23%**

Στη συνθήκη Σ2 οι συμμετέχοντες ακούν μια οριστική πρόταση και τους δίνεται μια έμμεση μαρτυρία στις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες, η οποία κατά 77,23% τους ικανοποιεί. Όπως μπορεί να παρατηρηθεί στο Παράρτημα I, οι απαντήσεις των ενηλίκων για τη Σ2 εμφανίζουν κάποιες διακυμάνσεις αλλά διατηρούνται πάνω από το μισό (συγκεκριμένα: $\geq 60\%$), γεγονός που μας ωθεί στο συμπέρασμα ότι οι ενήλικες εμφανίζουν μια προτίμηση στην έμμεση μαρτυρία στις οριστικές προτάσεις. Αυτό αποδεικνύεται στο Διάγραμμα 4. Όμως, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να διατυπωθεί η πεποίθηση ότι μια οριστική πρόταση ταυτίζεται με έμμεση μαρτυρία γιατί το 22,77% των ενηλίκων αναζητάει την τρίτη κρυμμένη εικόνα με την άμεση μαρτυρία.

Διάγραμμα 4: Προτίμηση Άμεσης/Έμμεσης μαρτυρίας στη Συνθήκη Σ2

Συνολικά, από τα αποτελέσματα των ενηλίκων στις Σ1 και Σ2, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 5, παρατηρείται ότι μία οριστική πρόταση μπορεί να εκφράσει και τα δύο είδη μαρτυριών, με μια αυξημένη προτίμηση ως προς την έμμεση μαρτυρία. Με αυτή την παρατήρηση δημιουργήθηκε η απορία μήπως η σειρά που παρουσιάζονται οι προτάσεις επηρεάζει την κρίση των ενηλίκων αλλά όπως θα δούμε στη συνέχεια, κάτι τέτοιο δεν ισχύει.

Διάγραμμα 5: Προτίμηση Άμεσης/Έμμεσης μαρτυρίας για τους Ενήλικες συνολικά στις συνθήκες Σ1 & Σ2

- **ΨΑΜ (Σ3):** 91,67%

Το 91,67% των ενηλίκων όταν ακούει μία ψευδοαναφορική πρόταση επιλέγει μία από τις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες που εκφράζει άμεση μαρτυρία και σημειώνει επιτυχία. Το ποσοστό αυτό επαληθεύει την υπόθεσή μας ότι με τις ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζεται μόνο άμεση μαρτυρία.

- **ΨΕΜ (Σ4):** 17,23 %

Το 17,23% των ενηλίκων όταν ακούει μια ψευδοαναφορική πρόταση ικανοποιείται με μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες που τους δίνονται, δηλαδή επιλέγει μια έμμεση μαρτυρία για να επαληθεύσει αυτού του είδους τις προτάσεις και σημειώνει αποτυχία. Επομένως, το 82,77% επιλέγει να ανοίξει την τρίτη εικόνα με την άμεση μαρτυρία και σημειώνει επιτυχία, επιβεβαιώνοντας έτσι την υπόθεσή μας ότι μόνο με άμεση μαρτυρία επαληθεύονται οι ψευδοαναφορικές προτάσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι η μοναδική συνθήκη στην οποία εμφανίζεται επιτυχία 100%, η οποία όμως σταθεροποιείται μόλις από την τέταρτη φορά που οι συμμετέχοντες εκτίθενται στη Σ4. Ανατρέχοντας στα Παρατήματα I και II παρατηρούμε ότι αρχικά οι ενήλικες διχάζονται αφού οι μισοί περίπου (16/30 και 17/30 στις πρώτες δύο περιπτώσεις της Σ4) επιλέγουν την τρίτη εικόνα με την άμεση μαρτυρία, ενώ οι υπόλοιποι επιλέγουν αυτή με την έμμεση. Στη τρίτη προσπάθεια όμως ήδη 26/30 ενήλικες αντιλαμβάνονται ότι αυτό που ακούνε δεν μπορεί να επαληθευτεί από μια έμμεση μαρτυρία και ανοίγουν την τρίτη εικόνα. Έπειτα, στις υπόλοιπες 3 φορές που εκτίθενται στη Σ4 30/30 σημειώνουν επιτυχία.

Συνοψίζοντας, στις Συνθήκες Σ1 και Σ2 οι ενήλικες ικανοποιούνται σε ένα ορισμένο ποσοστό, 57,78% και 77,23% αντίστοιχα με μία από τις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες, σημειώνοντας επιτυχία με την πιο αναμενόμενη απάντηση. Επιπλέον, οι απαντήσεις τους στη Σ3 αξιολογούνται ως επιτυχείς σε ποσοστό 91,67% και στις Σ4 σημειώνουν ποσοστό ικανοποίησης από τις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες 17,23%, δηλαδή επιτυχία 88,77%. Συμπερασματικά με βάση όλα τα παραπάνω αυτής της ενότητας και όσα έχουμε ορίσει στη μεθοδολογία παρατηρείται ότι η συμπεριφορά των ενηλίκων αξιολογείται ως αναμενόμενη, δηλαδή για τις οριστικές προτάσεις επιλέγουν και τα δύο είδη των μαρτυριών, ενώ για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις επιλέγουν μόνο την άμεση μαρτυρία, αλλά έχουν πλήρη επιτυχία σε αυτές μόνο όταν εξοικειώνονται με το πείραμα.

3.1.2. Σύγκριση προτάσεων

Πριν πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε σύγκριση μεταξύ των προτάσεων πρέπει να διευκρινιστούν δύο παράμετροι. Πρώτον, στις περιπτώσεις που οι συγκρίσεις γίνονται εντός μίας ομάδας συμμετεχόντων, εφόσον ο πληθυσμός είναι ο ίδιος, η σύγκριση των προτάσεων κάτω από δύο διαφορετικές συνθήκες πραγματοποιείται με τη χρήση του Paired t-test μέσω του προγράμματος SPSS. Αντίθετα, όταν πραγματοποιείται σύγκριση ενός είδους προτάσεων σε δύο ομάδες συμμετεχόντων επειδή κοινό χαρακτηριστικό είναι μόνο το είδος της

πρότασης, η σύγκριση γίνεται με χρήση του Independent t-Test μέσω του προγράμματος SPSS¹¹.

Δεύτερον, το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας στη λογοθεραπεία είναι $\alpha=0,05$, επομένως τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από όλων των ειδών τις συγκρίσεις πρέπει να είναι μικρότερα από αυτήν την τιμή για να υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά (επειδή όλες οι υποθέσεις είναι διπλής κατεύθυνσης).

Αρχικά, οι πρωτεύουσες συγκρίσεις που μας ενδιαφέρουν είναι αυτές μεταξύ των δύο ειδών προτάσεων για κάθε μαρτυρία. Δηλαδή μεταξύ των οριστικών και των ψευδοαναφορικών προτάσεων ως προς την άμεση μαρτυρία και μεταξύ των οριστικών και ψευδοαναφορικών προτάσεων ως προς την έμμεση μαρτυρία. Με άλλα λόγια σε αυτές τις συγκρίσεις αναζητάμε να δούμε το κατά πόσο οι συμμετέχοντες δέχονται ή όχι με στατιστικώς σημαντική διαφορά την άμεση και την έμμεση μαρτυρία στα δύο είδη προτάσεων.

(23)

Σύγκριση οριστικών-άμεση μαρτυρία (OAM) & ψευδοαναφορικών-άμεση μαρτυρία (ΨAM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο μέσος όρος (Μ.Ο.) των απαντήσεων των ενηλίκων στις OAM και ΨAM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Οι ενήλικες δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OAM & ΨAM) την άμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OAM και ΨAM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OAM και ΨAM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Αυτό είναι αναμενόμενο διότι γνωρίζουμε ήδη ότι οι ΨAM επαληθεύονται μόνο με άμεση μαρτυρία, ενώ η OAM επαληθεύονται και με τα δύο είδη των μαρτυριών. Επομένως και στατιστικά επιβεβαιώθηκε η υπόθεσή μας, δηλαδή ότι οι ενήλικες για τις οριστικές-OAM δέχονται και τα δύο είδη μαρτυριών, ενώ για τις ψευδοαναφορικές-ΨAM δέχονται μόνο το ένα είδος, αυτό της άμεσης μαρτυρίας, αφού υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεών τους.

Σύγκριση οριστικών-έμμεση μαρτυρία (OEM) & ψευδοαναφορικών-έμμεση μαρτυρία (ΨEM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο μέσος όρος (Μ.Ο.) των απαντήσεων των ενηλίκων στις OEM και ΨEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Οι ενήλικες δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OEM & ΨEM) την έμμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OEM και ΨEM.

¹¹Οι πίνακες των συγκρίσεων μέσω του προγράμματος SPSS για τα Paired t-tests και για τα Independent t-tests παρατίθενται στο Παράρτημα III.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OEM και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Γεγονός αναμενόμενο διότι γνωρίζουμε ήδη ότι οι ΨΕΜ δεν επαληθεύονται με έμμεση μαρτυρία, ενώ η OEM επαληθεύονται και με τα δύο είδη των μαρτυριών. Επομένως και στατιστικά επιβεβαιώθηκε η υπόθεσή μας, δηλαδή ότι οι ενήλικες για τις OEM δέχονται και τα δύο είδη μαρτυριών, ενώ για τις ΨΑΜ δεν δέχονται την έμμεση μαρτυρία, αφού υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεών τους.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται ένα άλλο είδος συγκρίσεων, οι οποίες δεν εστιάζουν στο είδος της μαρτυρίας αλλά στο είδος της πρότασης και εξετάζουν το κατά πόσο επηρεάζεται η επιλογή των συμμετεχόντων σε ένα συγκεκριμένο είδος πρότασης (οριστική και ψευδοαναφορική) ανάλογα με το ποια μαρτυρία εμφανίζεται πρώτη (άμεση ή έμμεση). Λόγω του διαφορετικού τρόπου κρίσης των απαντήσεων σε αυτές τις δύο κατηγορίες προτάσεων, τα αποτελέσματα αυτών των συγκρίσεων θα οδηγήσουν σε διαφορετικά συμπεράσματα. Πρώτον, όσον αφορά τις οριστικές προτάσεις μας ενδιαφέρει να αποδειχθεί εάν υπάρχει στατιστικά προτίμηση ή όχι ως προς το ένα είδος μαρτυρίας. Ενώ, ως προς τις ψευδοαναφορικές προτάσεις που γνωρίζουμε ότι η άμεση μαρτυρία θεωρείται επιτυχής επιλογή, ενώ η έμμεση μαρτυρία δεν είναι αποδεκτή επιλογή, αναζητάμε να επιβεβαιώσουμε στατιστικά ότι η σειρά προτίμησης δεν επηρεάζει την κρίση των συμμετεχόντων.

(24)

Σύγκριση οριστικών προτάσεων OAM & OEM:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο μέσος όρος (Μ.Ο.) των απαντήσεων των ενηλίκων στις OAM και OEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των ενηλίκων όταν ακούνε οριστικές προτάσεις;

→ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OAM και OEM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ OAM και OEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.026 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως, στους ενήλικες στις οριστικές προτάσεις η μαρτυρία που δίνεται πρώτη δεν επηρεάζει την επιλογή τους ως προς το είδος της μαρτυρίας και στατιστικά επαληθεύεται ότι υπάρχει προτίμηση των ενηλίκων ως προς το ένα είδος, αυτό της έμμεσης μαρτυρίας, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω στην Ενότητα 3.1.1.

Σύγκριση ψευδοαναφορικών προτάσεων ΨΑΜ & ΨΕΜ:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο μέσος όρος (Μ.Ο.) των απαντήσεων των ενηλίκων στις ΨΑΜ και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των ενηλίκων όταν ακούνε ψευδοαναφορικές προτάσεις;

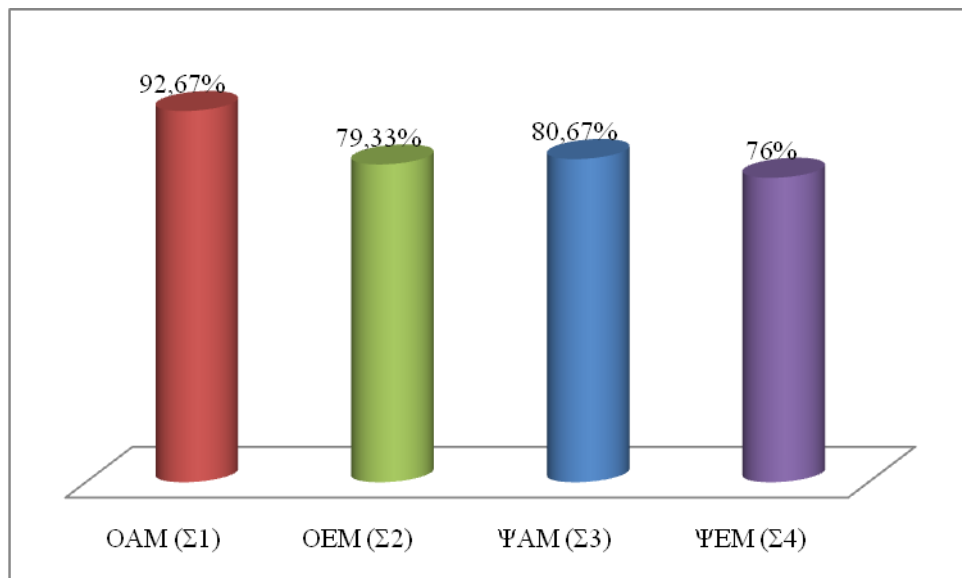
- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των ενηλίκων μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8 επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Άρα στις ψευδοαναφορικές προτάσεις η μαρτυρία που δίνεται πρώτη δεν επηρεάζει την επιλογή τους ως προς το είδος της μαρτυρίας και στατιστικά επαληθεύεται ότι υπάρχει μία μόνο αποδεκτή μαρτυρία, αυτή της άμεσης μαρτυρίας, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω στην Ενότητα 3.1.1.

3.2. Αποτελέσματα Παιδιών

Παρατηρώντας με μια γρήγορη ματιά τον Πίνακα 5 και το Διάγραμμα 1 βλέπουμε ότι τα παιδιά παρουσιάζουν αρκετά διαφορετικά ποσοστά τόσο μεταξύ τους ανά τάξη, όσο και με τους ενήλικες. Ειδικά στις μικρότερες τάξεις η συμπεριφορά των παιδιών διαφέρει σημαντικά από αυτή των ενηλίκων, ενώ καθώς αυξάνεται η τάξη αυτή η διαφορά μειώνεται. Παρακάτω, αρχικά θα μελετηθούν αναλυτικά τα αποτελέσματα των παιδιών ανά τάξη και στη συνέχεια θα πραγματοποιηθούν οι ίδιες συγκρίσεις (23) και (24) που έγιναν στους ενήλικες. Τέλος, θα παρουσιαστούν συγκρίσεις ανάμεσα σε διαφορετικούς πληθυσμούς παιδιών ανά είδος πρότασης.

3.2.1. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Β' Δημοτικού

Διάγραμμα 6: Αποτελέσματα Β' Δημοτικού

Παρατηρώντας το Διάγραμμα 6 σε συνδυασμό με τον Πίνακα 5, φαίνεται ότι στη Β' Δημοτικού τα παιδιά εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά (>75%) αποδοχής της μίας από τις δύο ανοιχτές σε όλα τα είδη των προτάσεων. Αυτό το φαινόμενο, δηλαδή το να μην ανατρέχουν

στην τρίτη εικόνα σε όλα τα σετ των εικόνων, παρατηρήθηκε σε προκαταρκτικό στάδιο κατά τον σχεδιασμό του πειράματος και δημιούργησε τον προβληματισμό μήπως τα παιδιά δεν κατανοούν τις εντολές που τους δίνονται σχετικά με την διαδικασία του πειράματος. Γι' αυτό τον λόγο αποφασίστηκε πριν ξεκινήσει το κυρίως πείραμα να χορηγηθεί μια σύντομη διαδικασία με 4 τριάδες εικόνων, που αξιολογούσαν άλλα γλωσσικά φαινόμενα, τα οποία είναι γνωστό ότι γνωρίζουν τα παιδιά σε αυτή την ηλικία.

Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει επιλογή εικόνων στο άκουσμα προτάσεων με τοπικές προθέσεις («μέσα σε» και «πίσω από»), οι οποίες παρουσιάζονται με τον ίδιο τρόπο όπως στο κυρίως πείραμα. Οι προτάσεις με τοπικές προθέσεις επιλέχθηκαν διότι στη παρούσα μελέτη όλα τα παιδιά της Β' Δημοτικού είναι από 7 ετών και πάνω και όπως έχει αποδειχθεί από τις Terzi, Tsakali & Zafeiri (2014), τα παιδιά κατανοούν τις προτάσεις με τις συγκεκριμένες τοπικές προθέσεις πριν από την ηλικία των 7 ετών στην Ελληνική. Επομένως, εφόσον δεν υπάρχει δυσκολία στην κατανόηση των προτάσεων, με αυτή τη δοκιμασία ελέγχθηκε το κατά πόσο είναι περίπλοκες οι εντολές που δίνονται στα παιδιά σχετικά με την τρίτη εικόνα. Οι εικόνες μαζί με την πρόταση που ακούν κάθε φορά τα παιδιά παρατίθενται στο *Παράρτημα IV*.

Όλα τα παιδιά της Β' Δημοτικού σημείωσαν 100% επιτυχία στη διαδικασία με τις τοπικές προθέσεις, γεγονός που αποδεικνύει ότι στο κυρίως πείραμα που η επιλογή των περισσότερων περιορίζεται σε μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες, δεν οφείλεται σε κάποια αστοχία στον σχεδιασμό του πειράματος αλλά στο είδος των προτάσεων που πρέπει να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν.

Συμπερασματικά, τα ποσοστά που σημειώνουν στις οριστικές προτάσεις, OAM: 92,67% και OEM: 79,33%, δηλώνουν ότι τα παιδιά ικανοποιούνται από την εκάστοτε μαρτυρία που τους παρουσιάζεται κάθε φορά άμεση ή έμμεση, γεγονός που δεν μας προβληματίζει γιατί αυτού του είδους οι προτάσεις επαληθεύονται και με τα δύο είδη μαρτυρίας. Ακόμα, πιθανώς να εμφανίζεται μια προδιάθεση για προτίμηση στην άμεση μαρτυρία για τις οριστικές προτάσεις ή αυτό να είναι αποτέλεσμα της επιρροής της μαρτυρίας που παρουσιάζεται πρώτη [Βλέπε (26): Σύγκριση οριστικών προτάσεων OAM & OEM]. Όμως στις ψευδοαναφορικές προτάσεις αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχει δυσκολία. Στις ΨΕΜ το 76% των παιδιών ικανοποιείται από την έμμεση μαρτυρία που δίνεται σε μία από τις δύο επάνω ανοιχτές εικόνες, ενώ όπως επιβεβαιώθηκε από τους ενήλικες δεν μπορεί να ισχύει κάτι τέτοιο γιατί με τις ψευδοαναφορικές προτάσεις δεν μπορεί να εκφράζεται αυτού του είδους η μαρτυρία. Ακόμα, μόλις το 24% σημείωσε επιτυχία σε αυτή την συνθήκη, που αν το συγκρίνουμε με το 80,67% των ΨΑΜ, αντιλαμβανόμαστε πως στις ΨΑΜ το ποσοστό είναι ψευδές/μη αξιόπιστο αφού αποδείχθηκε ότι τα $\frac{3}{4}$ των παιδιών δεν αντιλαμβάνονται τι εκφράζεται μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων. Άρα ως προς την κατανόηση, το φαινόμενο της αυτοπτικότητας στις ψευδοαναφορικές προτάσεις δεν έχει κατακτηθεί από τα παιδιά της Β' Δημοτικού.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από τις συγκρίσεις των προτάσεων.

(25)

Σύγκριση οριστικών-άμεση μαρτυρία (OAM) & ψευδοαναφορικών-άμεση μαρτυρία (ΨΑΜ):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β' Δημοτικού στις OAM και ΨΑΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Β' Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OAM & ΨΑΜ) την άμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και ΨΑΜ.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και ΨΑΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 9-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Αυτή η στατιστική διαφορά όμως δεν επιβεβαιώνει την υπόθεσή μας, αφού τα παιδιά της Β΄ Δημοτικού επιλέγουν σε ποσοστό 92.67% την άμεση μαρτυρία για τις οριστικές προτάσεις, άρα δεν δέχονται και τα δύο είδη μαρτυριών για τις ΟΑΜ, όπως έχουμε υποθέσει. Επομένως αυτή η στατιστική διαφορά δείχνει απλά ότι τα παιδιά της Β΄ Δημοτικού δεν δέχονται στον ίδιο βαθμό την άμεση μαρτυρία και για τα δύο είδη των προτάσεων, χωρίς αυτό να μπορεί να ερμηνευτεί περαιτέρω.

Σύγκριση οριστικών-έμμεση μαρτυρία (OEM) & ψευδοαναφορικών-έμμεση μαρτυρία (ΨΕΜ):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού στις OEM και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Β΄ Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OEM & ΨΕΜ) την έμμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨΕΜ.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.166 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και να δεχτούμε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται η παρατήρησή μας ότι τα παιδιά της Β΄ Δημοτικού δεν αντιλαμβάνονται τι εκφράζεται μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δέχονται την έμμεση μαρτυρία για αυτές στον ίδιο βαθμό που την δέχονται και για τις οριστικές.

(26)

Σύγκριση οριστικών προτάσεων ΟΑΜ & OEM:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού στις ΟΑΜ και OEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Β΄ Δημοτικού όταν ακούνε οριστικές προτάσεις;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και OEM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και OEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 10-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.068 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0). Άρα, στα παιδιά της Β΄ Δημοτικού η μαρτυρία που δίνεται πρώτη στις οριστικές προτάσεις επηρεάζει την επιλογή τους ως προς το είδος της μαρτυρίας και στατιστικά δεν επαληθεύεται η πιθανή προτίμηση τους ως προς το ένα είδος,

αυτό της άμεσης, αφού η διαφορά των Μ.Ο. των απαντήσεων τους δεν κρίνεται στατιστικώς σημαντική.

Σύγκριση ψευδοαναφορικών προτάσεων ΨΑΜ & ΨΕΜ:

Μέσω του Paired t-Teste λέγουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού στις ΨΑΜ και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Β΄ Δημοτικού όταν ακούνε ψευδοαναφορικές προτάσεις;

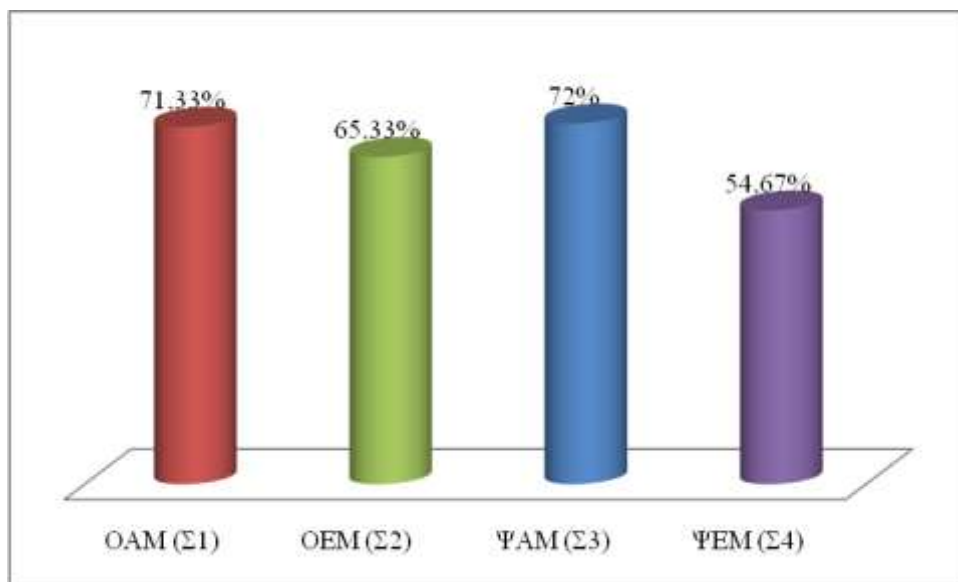
- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Β΄ Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 10-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.618 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται η παραπάνω παρατήρησή μας ότι τα παιδιά της Β΄ Δημοτικού δεν αντιλαμβάνονται τι εκφράζεται μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δέχονται την πρώτη μαρτυρία που αντικρίζουν, δηλαδή δέχονται τόσο την άμεση όσο και την έμμεση μαρτυρία για την επαλήθευση των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεών τους μεταξύ των ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η συμπεριφορά των παιδιών της Β΄ Δημοτικού διαφέρει ουσιαστικά από την συμπεριφορά των ενηλίκων σε σχέση τόσο με την επιρροή της σειράς με την οποία βλέπουν τις εικόνες αλλά και με την μη ύπαρξη διαφοροποίησης μεταξύ οριστικών και ψευδοαναφορικών προτάσεων ως προς την έμμεση μαρτυρία.

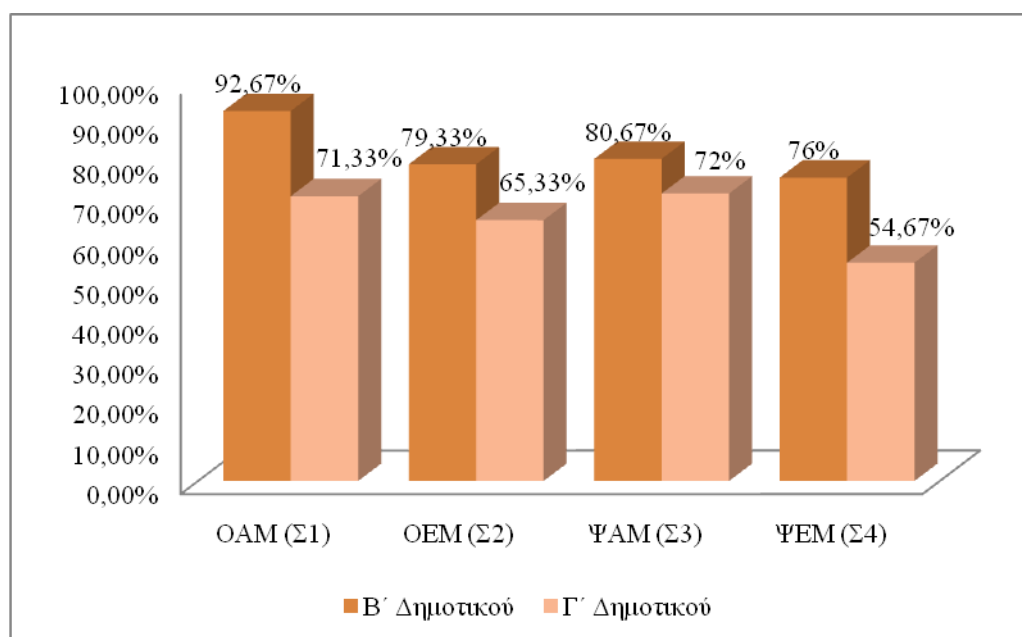
3.2.2. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Γ' Δημοτικού

Τα ποσοστά που σημείωσαν τα παιδιά της Γ' Δημοτικού αναπαριστώνται στο Διάγραμμα 7:

Διάγραμμα 7: Αποτελέσματα Γ' Δημοτικού

Βλέποντας το παρακάτω Διάγραμμα 8, παρατηρούμε ότι από τη μία πλευρά στη Γ' Δημοτικού τα ποσοστά των παιδιών εμφανίζουν μείωση σε όλα τα είδη των προτάσεων σε σχέση με αυτά της Β' Δημοτικού, γεγονός που αποδεικνύει ότι αρχίζουν και πειραματίζονται με την τρίτη εικόνα αλλά η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται ως μη σταθερή.

Διάγραμμα 8: Σύγκριση Β'-Γ' Δημοτικού

Συγκεκριμένα, αποδεικνύεται μέσω της παρακάτω σύγκρισης των στατιστικών στοιχείων της Β' και της Γ' Δημοτικού (27), ότι η μείωση αυτή θεωρείται στατιστικώς σημαντική σε όλα τα είδη των προτάσεων, εκτός από τις OEM.

(27)

Σύγκριση προτάσεων μεταξύ Β' & Γ':

Μέσω του Independent Samples t-Test ελέγχουμε για κάθε ένα είδος πρότασης (OAM/OEM/ΨAM/ΨEM) ξεχωριστά εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων που σημειώνουν τα παιδιά της Β' και της Γ' Δημοτικού διαφέρει ή όχι στατιστικά. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει η τάξη που φοιτούν τα παιδιά, δηλαδή η ηλικιακή ομάδα που ανήκουν, τα ποσοστά που σημειώνουν στις OAM/OEM/ΨAM/ΨEM;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις OAM/OEM/ΨAM/ΨEM μεταξύ Β' και Γ' Δημοτικού.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις OAM/OEM/ΨAM/ΨEM μεταξύ Β' και Γ' Δημοτικού.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 11-Παράρτημα III, για τις προτάσεις OAM, ΨAM και ΨEM επειδή $p\text{-values} < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Ενώ για τις OEM επειδή $p\text{-value} = 0.298 > 0,05$ δεν απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των Μ.Ο των απαντήσεων των παιδιών στις τάξεις Β' και Γ' Δημοτικού.

Από την άλλη μεριά όσον αφορά τις ΨEM, ενώ η μείωση αποδεικνύεται στατιστικώς σημαντική κοιτάζοντας πιο προσεκτικά τα ποσοστά, βλέπουμε ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί πως τα παιδιά της Γ' Δημοτικού έχουν κατακτήσει τις ψευδοαναφορικές προτάσεις ως προς την κατανόηση διότι σημειώνουν κατά μέσο όρο επιτυχία μόλις 45,33%. Ακόμα το ποσοστό 80,67% που αφορά των μέσο όρο των ΨAM, δηλαδή των ψευδοαναφορικών προτάσεων με άμεση μαρτυρία ως πρώτη επιλογή, δεν αντιμετωπίζεται ως αξιόπιστο διότι ακόμα τα παιδιά δεν ανοίγουν σταθερά την τρίτη εικόνα και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να σημειώνεται τέτοιο υψηλό ποσοστό σε αυτή την συνθήκη. Αντιθέτως, στις οριστικές προτάσεις τα ποσοστά 71,33% για τις OAM (Σ1) και 65,33% για τις OEM (Σ2) θεωρούνται αποδεκτά αλλά δεν δηλώνουν καμία προτίμηση στην άμεση ή στην έμμεση μαρτυρία για τις αναφορικές προτάσεις. Το γεγονός ότι η συμπεριφορά των παιδιών δεν έχει σταθεροποιηθεί βεβαιώνεται και από τις συγκρίσεις (28) & (29) που ακολουθούν.

(28)

Σύγκριση οριστικών-άμεση μαρτυρία (OAM) & ψευδοαναφορικών-άμεση μαρτυρία (ΨAM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού στις OAM και ΨAM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Γ' Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OAM & ΨAM) την άμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ OAM και ΨAM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και ΨΑΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 12-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.195 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και να δεχτούμε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά στην Γ' Δημοτικού δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά στο βαθμό που δέχονται την άμεση μαρτυρία για τις οριστικές και για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις. Γεγονός που αποδεικνύει ότι τα παιδιά της Γ' Δημοτικού πειραματίζονται και δεν έχουν διαφοροποιήσει ακόμα σε αυτή την ηλικία τι εκφράζει κάθε είδος πρότασης.

Σύγκριση οριστικών-έμμεση μαρτυρία (OEM) & ψευδοαναφορικών-έμμεση μαρτυρία (ΨEM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού στις OEM και ΨEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Γ' Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OEM & ΨEM) την έμμεση μαρτυρία;

→ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 12-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται η παρατήρησή μας ότι τα παιδιά της Γ' Δημοτικού αρχίζουν αντιλαμβάνονται ότι εκφράζεται ένα διαφορετικό είδος μαρτυρίας μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δεν δέχονται την έμμεση μαρτυρία για αυτές στον ίδιο βαθμό που την δέχονται και για τις οριστικές, αλλά όπως αποδείχθηκε και στην παραπάνω σύγκριση δεν έχουν διαφοροποιήσει πλήρως τα δύο είδη. Ακόμα, στη συνέχεια στις συγκρίσεις (29) αποδεικνύεται ότι τα παιδιά της Γ' επηρεάζονται αναλόγως με το ποιο είδος μαρτυρίας τους παρουσιάζεται πρώτο, το οποίο αποτελεί άλλο ένα στοιχείο γενικότερα ότι η συμπεριφορά τους δεν είναι σταθερή και ειδικότερα ότι αυτή η στατιστική διαφορά που προέκυψε στην παραπάνω σύγκριση δεν μπορεί να ληφθεί σοβαρά υπόψη.

(29)

Σύγκριση οριστικών προτάσεων ΟΑΜ & OEM:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού στις ΟΑΜ και OEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Γ' Δημοτικού όταν ακούνε οριστικές προτάσεις;

→ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και OEM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και OEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 13-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.941 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0). Άρα, στα παιδιά της Γ' Δημοτικού η μαρτυρία που δίνεται πρώτη στις οριστικές προτάσεις επηρεάζει την επιλογή τους ως προς το είδος της

μαρτυρίας αφού η διαφορά των Μ.Ο. των απαντήσεων τους δεν κρίνεται στατιστικώς σημαντική.

Σύγκριση ψευδοαναφορικών προτάσεων ΨΑΜ & ΨΕΜ:

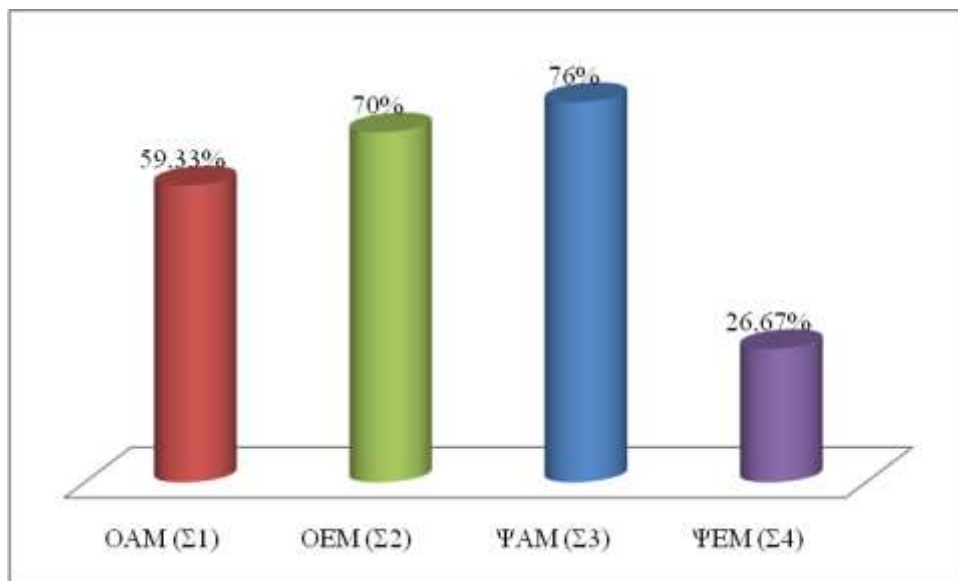
Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού στις ΨΑΜ και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Γ' Δημοτικού όταν ακούνε ψευδοαναφορικές προτάσεις;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Γ' Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 13-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.175 > 0,05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται η παραπάνω παρατήρησή μας ότι τα παιδιά της Γ' Δημοτικού δεν αντιλαμβάνονται πλήρως τι εκφράζεται μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δέχονται την πρώτη μαρτυρία που αντικρίζουν, δηλαδή δέχονται τόσο την άμεση όσο και την έμμεση μαρτυρία για την επαλήθευση των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεών τους μεταξύ των ΨΑΜ και ΨΕΜ.

3.2.3. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Δ' Δημοτικού

Τα παιδιά της Δ' Δημοτικού εμφανίζουν μια διαφορετική συμπεριφορά από τα παιδιά της Β' και της Γ' Δημοτικού. Συγκεκριμένα αρχίζουν και πλησιάζουν τη συμπεριφορά των ενηλίκων, από την άποψη ότι ανοίγουν πιο σταθερά την τρίτη εικόνα σε περιπτώσεις που αυτή είναι αποδεκτή ή/και αναγκαία, δηλαδή στην άμεση μαρτυρία για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις και αυτό επιβεβαιώνεται από τις συγκρίσεις (30) & (31). Όμως όπως φαίνεται στη σύγκριση (30) δεν έχουν σταθεροποιήσει την συμπεριφορά τους ως προς την άμεση μαρτυρία μεταξύ οριστικών και ψευδοαναφορικών προτάσεων. Τα ποσοστά που σημείωσαν τα παιδιά της Δ' Δημοτικού αναπαριστώνται στο Διάγραμμα 9:

Διάγραμμα 9: Αποτελέσματα Δ' Δημοτικού

(30)

Σύγκριση οριστικών-άμεση μαρτυρία (OAM) & ψευδοαναφορικών-άμεση μαρτυρία (ΨAM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού στις OAM και ΨAM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Δ' Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OAM & ΨAM) την άμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ OAM και ΨAM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ OAM και ΨAM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 14-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.077 > 0.05$ δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και να δεχτούμε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά στην Δ' Δημοτικού δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά στο βαθμό που δέχονται την άμεση μαρτυρία για τις οριστικές και για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις. Γεγονός που αποδεικνύει ότι τα παιδιά της Δ' Δημοτικού δεν έχουν

διαφοροποιήσει πλήρως ότι μόνο οι ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζουν άμεση μαρτυρία, ενώ οι οριστικές μπορούν να εκφράσουν και τα δύο είδη των μαρτυριών.

Σύγκριση οριστικών-έμμεση μαρτυρία (OEM) & ψευδοαναφορικών-έμμεση μαρτυρία (ΨEM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού στις OEM και ΨEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Δ' Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OEM & ΨEM) την έμμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 14-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται ότι τα παιδιά της Δ' Δημοτικού αρχίζουν αντιλαμβάνονται ότι εκφράζεται ένα διαφορετικό είδος μαρτυρίας μέσω των ψευδοαναφορικών προτάσεων, αφού δεν δέχονται την έμμεση μαρτυρία για αυτές στον ίδιο βαθμό που την δέχονται και για τις οριστικές, αλλά όπως αποδείχθηκε και στην παραπάνω σύγκριση δεν έχουν διαφοροποιήσει πλήρως τα δύο είδη. Από την άλλη μεριά όμως, στη συνέχεια στις συγκρίσεις (31) αποδεικνύεται ότι τα παιδιά της Δ' Δημοτικού δεν επηρεάζονται με το ποιο είδος μαρτυρίας τους παρουσιάζεται πρώτο, το οποίο αποτελεί άλλο ένα στοιχείο γενικότερα ότι η συμπεριφορά τους μπορεί να χαρακτηριστεί ως σταθερή και ότι αυτή η ηλικιακή ομάδα είναι αρκετά κοντά στην κατάκτηση της κατανόησης του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Ελληνική.

Αναλυτικά, για τις προτάσεις OAM (Σ1) τα παιδιά της Δ' Δημοτικού σημειώνουν ποσοστό ικανοποίησης από την άμεση μαρτυρία (μία από τις δύο επάνω εικόνες) 59,33%, άρα το 40,67% των παιδιών της Δ' Δημοτικού αναζητάει την τρίτη εικόνα, την έμμεση μαρτυρία. Ακόμα, για τις προτάσεις OEM (Σ2), το 70% των παιδιών της Δ' Δημοτικού δείχνει να ικανοποιείται από την έμμεση μαρτυρία (μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες) και το μόνο το 30% να αναζητάει την εικόνα με την άμεση μαρτυρία (τρίτη εικόνα). Επομένως, παρατηρείται ότι το ποσοστό ικανοποίησης με μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες στις OEM (Σ2) δεν είναι ίδιο με τις OAM (Σ1), εμφανίζοντας στατιστικώς σημαντική διαφορά και προτίμηση ως προς την έμμεση μαρτυρία. Η στατιστική σημαντικότητα αποδεικνύεται στις παρακάτω συγκρίσεις (31) και μας επιβεβαιώνει ότι η συμπεριφορά των παιδιών για τις οριστικές προτάσεις είναι παρόμοια με αυτή των ενηλίκων.

(31)

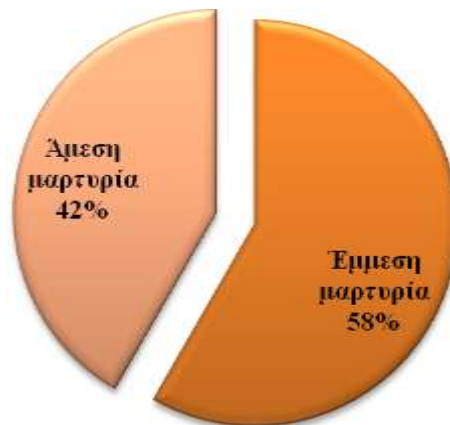
Σύγκριση οριστικών προτάσεων OAM & OEM:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού στις OAM και OEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Δ' Δημοτικού όταν ακούνε οριστικές προτάσεις;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ OAM και OEM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και ΟΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 15-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.041 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά δεν επηρεάζονται από την μαρτυρία που τους παρουσιάζεται πρώτη όσον αφορά τις οριστικές προτάσεις και μπορεί να επιβεβαιωθεί μια ελαφριά προτίμηση ως προς την έμμεση μαρτυρία, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 10.

Διάγραμμα 10: Προτίμηση Άμεσης/Έμμεσης μαρτυρίας για τα παιδιά της Δ' Δημοτικού συνολικά στις συνθήκες Σ1 & Σ2

Σύγκριση ψευδοαναφορικών προτάσεων ΨΑΜ & ΨΕΜ:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού στις ΨΑΜ και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Δ' Δημοτικού όταν ακούνε ψευδοαναφορικές προτάσεις;

→ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Δ' Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 15-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά δεν επηρεάζονται από την μαρτυρία που τους παρουσιάζεται πρώτη όσον αφορά τις ψευδοαναφορικές προτάσεις και αρχίζουν και κατανοούν ότι μόνο η άμεση μαρτυρία τις επαληθεύει.

Εστιάζοντας την προσοχή μας στις επόμενες συγκρίσεις (32) που γίνονται μεταξύ της Γ' και της Δ' Δημοτικού βλέπουμε ότι έχουν βελτιωθεί οι αποδόσεις των παιδιών ανεβαίνοντας μία τάξη, και ειδικά στις ΨΕΜ (Σ4) που είναι οι πιο απαιτητικές, υπάρχει σημαντική

βελτίωση σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα είδη που δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικές διαφορές. Ακόμα, πρέπει να τονιστεί ότι τα ποσοστά επιτυχίας για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις στις συνθήκες Σ3: 76% και Σ4: 73,33% δείχνουν ότι πιθανότατα τα παιδιά της Δ' Δημοτικού διαχωρίζουν σε ικανοποιητικό βαθμό τις ψευδοαναφορικές από τις οριστικές προτάσεις ως προς τον περιορισμό του είδους της μαρτυρίας που μπορούν να εκφράσουν οι πρώτες, όπως αποδείχθηκε άλλωστε και από τις συγκρίσεις (30) και (31).

Συμπερασματικά, τα παιδιά της Δ' δημοτικού έχουν βελτιωθεί τόσο στις ψευδοαναφορικές όσο και στις οριστικές προτάσεις, εμφανίζοντας στις τελευταίες προτίμηση στην έμμεση μαρτυρία όπως οι ενήλικες. Όμως, δεν μπορεί να διατυπωθεί η άποψη ότι η συμπεριφορά τους είναι παρόμοια με τους ενήλικες γιατί κατά την πειραματική διαδικασία η πλειοψηφία των παιδιών δεν ήταν απόλυτα σίγουρη για την επιλογή της τρίτης εικόνας, αφού ορισμένες φορές την έκανε αρκετά διστακτικά και έπειτα από ορισμένο χρόνο επεξεργασίας της πρότασης που άκουγαν. Αυτό μας δηλώνει ότι τα παιδιά της Δ' Δημοτικού αρχίζουν και κατανοούν ότι ανάλογα με το είδος της πρότασης που ακούνε δεν ταιριάζει πάντα η μαρτυρία που τους δίνεται αλλά χωρίς αυτό να έχει οριστικοποιηθεί. Επομένως, αφού η επιλογή τους δεν είναι αυθόρμητη, δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρης η κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας στη Δ' Δημοτικού.

(32)

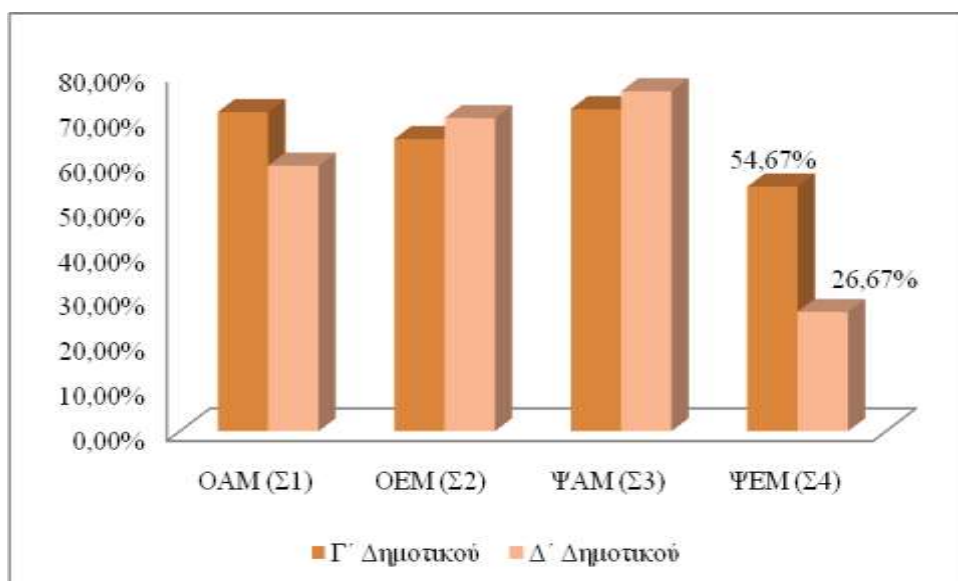
Σύγκριση προτάσεων μεταξύ Γ' & Δ':

Μέσω του Independent Samples t-Test ελέγχουμε για κάθε ένα είδος πρότασης (ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ) ξεχωριστά εάν ο μέσος όρος (Μ.Ο.) που σημειώνουν τα παιδιά της Γ' και της Δ' Δημοτικού είναι ίδιος. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει η τάξη που φοιτούν τα παιδιά, δηλαδή η ηλικιακή ομάδα που ανήκουν, τα ποσοστά που σημειώνουν στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ μεταξύ Γ' και Δ' Δημοτικού.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ μεταξύ Γ' και Δ' Δημοτικού.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 16-Παράρτημα III, για τις προτάσεις ΨΕΜ επειδή $p\text{-value} = 0.003 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Ενώ για τις ΟΑΜ, ΟΕΜ και ΨΑΜ επειδή $p\text{-value} > 0.05$ δεν απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά, δηλαδή δεν υπάρχει στατιστική αλλαγή σε αυτά τα είδη των προτάσεων μεταξύ των δύο τάξεων, Γ' και Δ' Δημοτικού.

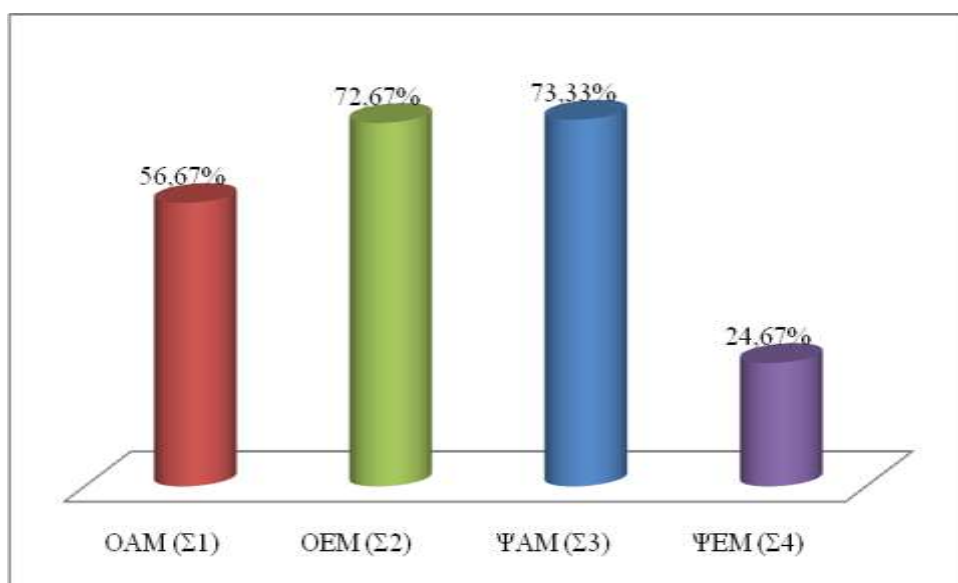
Η παραπάνω σύγκριση απεικονίζεται στο *Διάγραμμα 11*:

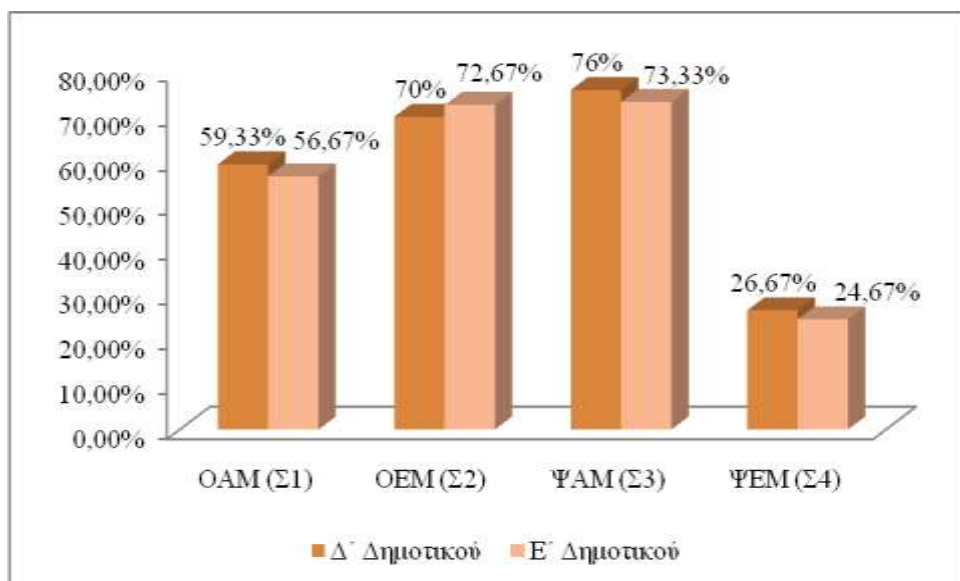
Διάγραμμα 11: Σύγκριση Γ'-Δ' Δημοτικού

3.2.4. Αποτελέσματα και συγκρίσεις στη Ε' Δημοτικού

Στην Ε' Δημοτικού η ανάλυση είναι αρκετά απλή. Αρχικά μέσω παρατήρησης του *Διαγράμματος 12* και του *Διαγράμματος 13* βλέπουμε ότι τα ποσοστά που σημειώνουν τα παιδιά της Ε' Δημοτικού σε όλα τα είδη των προτάσεων δεν διαφέρουν σχεδόν καθόλου από αυτά των παιδιών της Δ' Δημοτικού και αυτό επιβεβαιώνεται από τις συγκρίσεις (33).

Διάγραμμα 12: Αποτελέσματα Ε' Δημοτικού

Διάγραμμα 13: Σύγκριση Δ'-Ε' Δημοτικού

(33)

Σύγκριση προτάσεων μεταξύ Δ' & Ε':

Μέσω του Independent Samples t-Test ελέγχουμε για κάθε ένα είδος πρότασης (ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ) ξεχωριστά εάν ο Μ.Ο. που σημειώνουν τα παιδιά της Δ' και της Ε' Δημοτικού είναι ίδιος. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει η τάξη που φοιτούν τα παιδιά, δηλαδή η ηλικιακή ομάδα που ανήκουν, τα ποσοστά που σημειώνουν στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ μεταξύ Δ' και Ε' Δημοτικού.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών στις ΟΑΜ/ΟΕΜ/ΨΑΜ/ΨΕΜ μεταξύ Δ' και Ε' Δημοτικού.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 17-Παράρτημα III, για τις προτάσεις όλα τα είδη των προτάσεων (ΟΑΜ, ΟΕΜ, ΨΑΜ και ΨΕΜ) επειδή $p\text{-value} > 0.05$ δεν απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Επιπρόσθετα, από τις συγκρίσεις (34) και (35) στην Ε' Δημοτικού στατιστικά προκύπτει περίπου η ίδια συμπεριφορά με αυτή των παιδιών της Δ' Δημοτικού, η διαφορά τους όμως εντοπίζεται στη σιγουριά του ανοίγματος της τρίτης εικόνας και στη πλήρη κατανόηση ότι οι ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζουν μόνο ένα είδος μαρτυρίας, την άμεση. Τέλος, τα παιδιά της Ε' Δημοτικού είναι βέβαια για την κάθε επιλογή τους, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις γίνεται αυθόρμητα, χωρίς δεύτερη σκέψη.

(34)

Σύγκριση οριστικών-άμεση μαρτυρία (OAM) & ψευδοαναφορικών-άμεση μαρτυρία (ΨAM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού στις OAM και ΨAM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OAM & ΨAM) την άμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ OAM και ΨAM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ OAM και ΨAM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 18-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.010 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Γεγονός που αποδεικνύει ότι τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού έχουν διαφοροποιήσει πλήρως ότι μόνο οι ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζουν άμεση μαρτυρία, ενώ οι οριστικές μπορούν να εκφράσουν και τα δύο είδη μαρτυρίας. Άρα τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού κατανοούν ότι οι οριστικές προτάσεις μπορούν να εκφράσουν έμμεση μαρτυρία, εκτός από άμεση, ενώ μέσω των ψευδοαναφορικών εκφράζεται αυστηρά μόνο η άμεση μαρτυρία.

Σύγκριση οριστικών-έμμεση μαρτυρία (OEM) & ψευδοαναφορικών-έμμεση μαρτυρία (ΨEM):

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού στις OEM και ΨEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού δέχονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό βαθμό στα δύο είδη προτάσεων (OEM & ΨEM) την έμμεση μαρτυρία;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.
- ➔ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ OEM και ΨEM.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 18-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Άρα στατιστικά επιβεβαιώνεται ότι τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού δεν δέχονται την έμμεση μαρτυρία για αυτές στον ίδιο βαθμό που την δέχονται και για τις οριστικές.

(35)

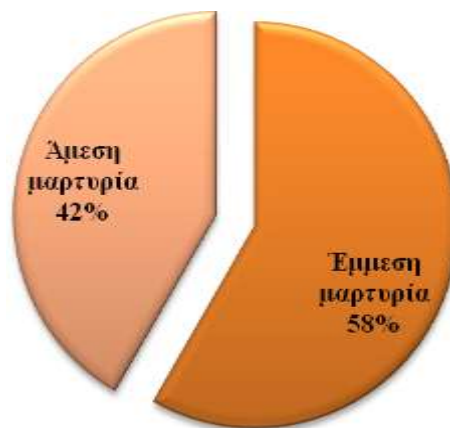
Σύγκριση οριστικών προτάσεων OAM & OEM:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού στις OAM και OEM διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού όταν ακούνε οριστικές προτάσεις;

- ➔ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ OAM και OEM.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ ΟΑΜ και ΟΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 19-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} = 0.091 > 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά δεν επηρεάζονται από την μαρτυρία που τους παρουσιάζεται πρώτη όσον αφορά τις οριστικές προτάσεις και μπορεί να επιβεβαιωθεί μια ελαφριά προτίμηση ως προς την έμμεση μαρτυρία, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 14.

Διάγραμμα 14: Προτίμηση Άμεσης/Έμμεσης μαρτυρίας για τα παιδιά της Δ΄ Δημοτικού συνολικά στις συνθήκες Σ1 & Σ2

Σύγκριση ψευδοαναφορικών προτάσεων ΨΑΜ&ΨΕΜ:

Μέσω του Paired t-Test ελέγχουμε εάν ο Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού στις ΨΑΜ και ΨΕΜ διαφέρει στατιστικά ή όχι. Δηλαδή το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: Επηρεάζει το είδος της μαρτυρίας που δίνεται πρώτο στις ανοιχτές εικόνες την επιλογή των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού όταν ακούνε ψευδοαναφορικές προτάσεις;

→ Μηδενική Υπόθεση (H0): Δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

→ Εναλλακτική Υπόθεση (H1): Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στον Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών της Ε΄ Δημοτικού μεταξύ ΨΑΜ και ΨΕΜ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 19-Παράρτημα III επειδή $p\text{-value} \approx 0.001 < 0.05$ απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση (H0) και δεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H1). Επομένως τα παιδιά δεν επηρεάζονται από την μαρτυρία που τους παρουσιάζεται πρώτη όσον αφορά τις ψευδοαναφορικές προτάσεις και αρχίζουν και κατανοούν ότι μόνο η άμεση μαρτυρία τις επαληθεύει.

Με βάση όλα τα παραπάνω, τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού εμφανίζουν παρόμοια συμπεριφορά με αυτή των ενηλίκων, σημειώνοντας τα εξής ποσοστά ανά είδος πρότασης:

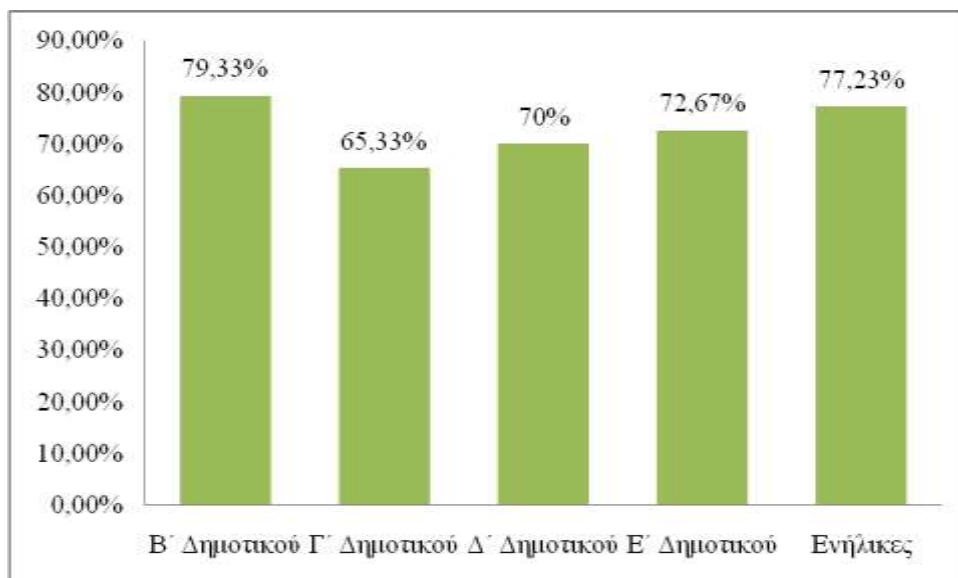
ΟΑΜ (Σ1): 56,67% και ΟΕΜ (Σ2): 72,67% για τις οριστικές προτάσεις και ΨΑΜ (Σ3): 73,33% και ΨΕΜ (Σ4): 24,67% (75,33% επιτυχία) για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις.

3.3. Σύνοψη αποτελεσμάτων

Συμπερασματικά, όσον αφορά τις οριστικές προτάσεις οι Μ.Ο. των αποδόσεων όλων των συμμετεχόντων και για τα δύο είδη συνθηκών ΟΑΜ (Σ1) και ΟΕΜ (Σ2) απεικονίζονται στα Διάγραμμα 15 και Διάγραμμα 16.

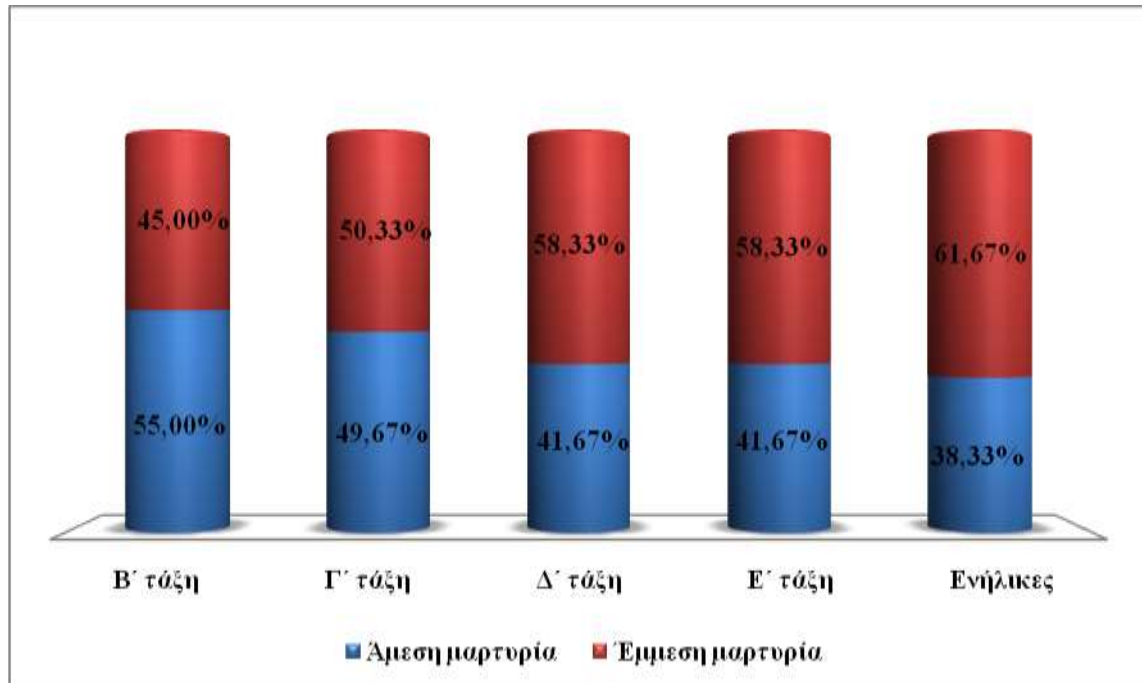

Διάγραμμα 15: ΟΑΜ (Σ1)

Διάγραμμα 16: ΟΕΜ (Σ2)

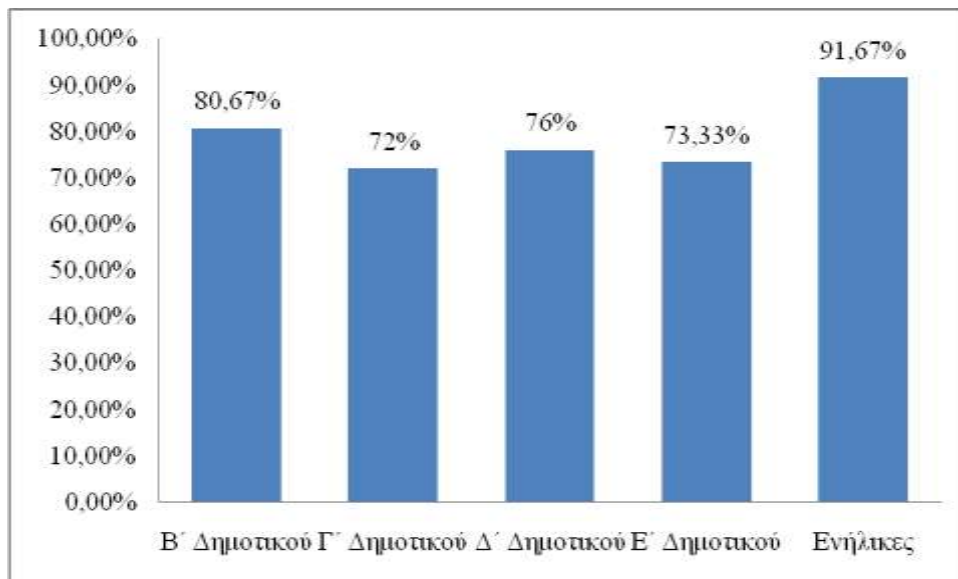
Στη συνέχεια, παρουσιάζεται μια αναπαράσταση της προτίμησης των συμμετεχόντων ανάλογα με τα είδη μαρτυρίας που επαληθεύει τις οριστικές προτάσεις και στις δύο συνθήκες OAM (Σ1) και OEM (Σ2) (Διάγραμμα 17):

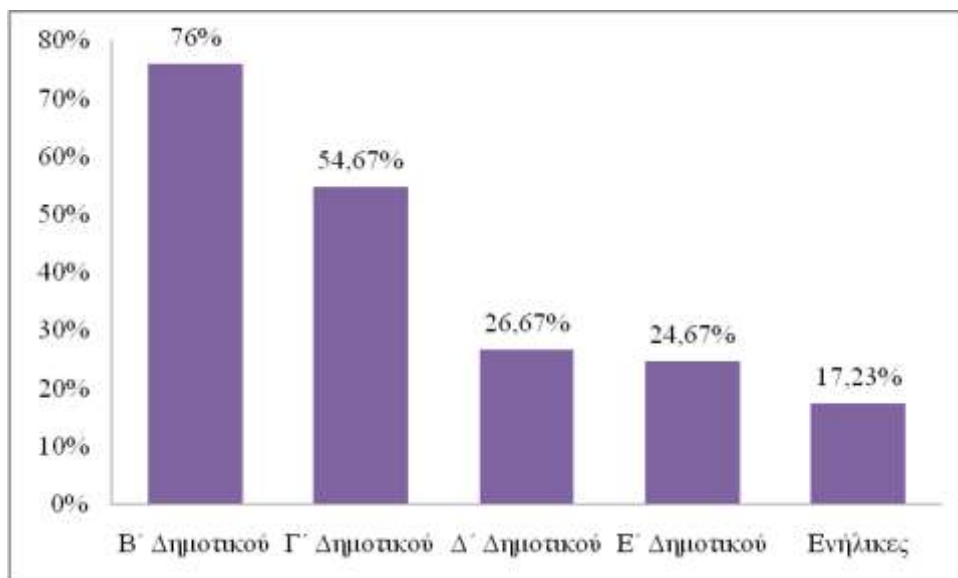
Διάγραμμα 17: Προτίμηση είδους μαρτυρίας στις οριστικές προτάσεις (OAM & OEM)

Με το *Διάγραμμα 17* αποδεικνύεται ότι ενώ τα παιδιά της Β' Δημοτικού εμφανίζουν μια προτίμηση στην επαλήθευση αυτού του είδους την πρόταση με άμεση μαρτυρία (η οποία όμως όπως έχει αποδειχθεί δεν θεωρείται στατιστικώς σημαντική), από την Γ' Δημοτικού αυτό αλλάζει, βρισκόμενα σε διχασμό μεταξύ της άμεσης και της έμμεσης μαρτυρίας και η προτίμησή τους σταθεροποιείται στατιστικά από την Δ' Δημοτικού στην έμμεση μαρτυρία.

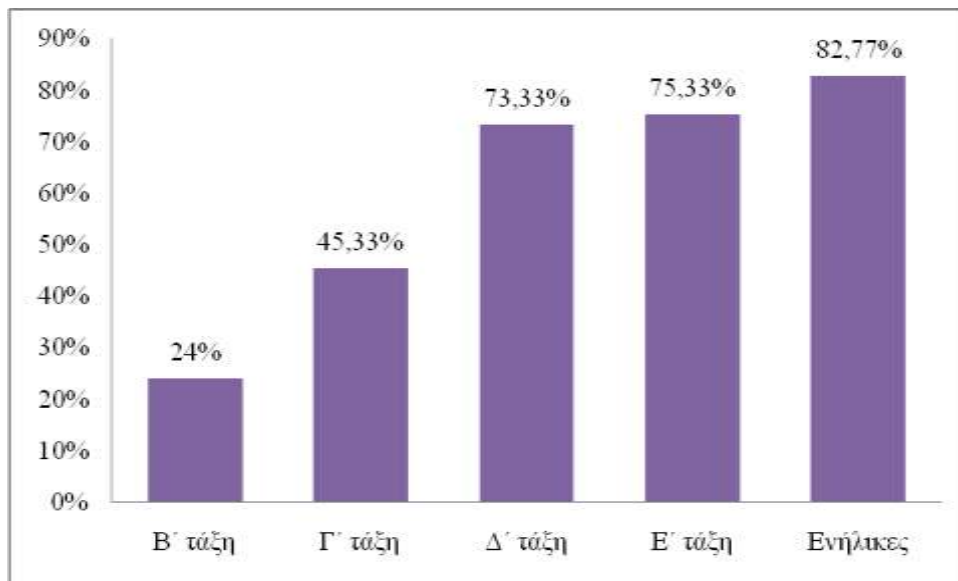
Από την άλλη μεριά όσον αφορά τις ψευδοαναφορικές προτάσεις προέκυψε ότι από τα παιδιά που φοιτούν από την Β' μέχρι την Ε' τάξη του Δημοτικού, μόνο τα παιδιά της Δ' και της Ε' Δημοτικού εμφανίζουν παρόμοια συμπεριφορά με τους ενήλικες. Επομένως, σε ηλικία περίπου 10 ετών τα παιδιά κατακτούν ολοκληρωμένα το φαινόμενο της αυτοπτικότητας στην Ελληνική, όπως ορίστηκε στην παρούσα εργασία. Τέλος, παραθέτονται τα *Διάγραμμα 18* και *Διάγραμμα 19* για τις συνθήκες ΨΑΜ (Σ3) και ΨΕΜ (Σ4) καθώς και ένα επιπλέον διάγραμμα (*Διάγραμμα 20*) που φαίνονται τα αντίθετα ποσοστά για την Συνθήκη Σ4, δηλαδή τα ποσοστά επιτυχίας των συμμετεχόντων σε αυτή την συνθήκη.

Διάγραμμα 18: ΨΑΜ

Διάγραμμα 19: ΨΕΜ

Διάγραμμα 20: ΨΕΜ - Ποσοστά επιτυχίας

Κεφάλαιο 4: Συζήτηση

Όπως διαπιστώθηκε στο Κεφάλαιο 1, η αυτοπτικότητα είναι μία γραμματική κατηγορία που απασχολεί τους επιστήμονες ιδιαίτερα τις τελευταίες δύο δεκαετίες σε διάφορες γλώσσες, οι περισσότερες από τις οποίες δεν είναι Ινδο-ευρωπαϊκές. Η ανομοιογένειά της, ως προς τον διαφορετικό τρόπο έκφρασής της ανά γλώσσα την χαρακτηρίζει ως σύνθετο και αρκετά ενδιαφέρον φαινόμενο για τους γλωσσολόγους. Ακόμα, η εμπλοκή άλλων γνωστικών τομέων πέραν της γλώσσας στην κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας αυξάνει την περιέργεια των ερευνητών και δηλώνει την πολυπλοκότητά της ανάλυσής του. Στην παρούσα εργασία μελετήθηκε η κατάκτηση της αυτοπτικότητας στην Ελληνική μέσω ενός πειράματος κατανόησης του φαινομένου που ανέδειξε αναμενόμενα και μη αποτελέσματα.

Πριν προχωρήσουμε στην συζήτηση των αποτελεσμάτων, βοηθητικό θα ήταν να επισημανθούν τα βασικά στοιχεία που έχουν αναφερθεί για την αυτοπτικότητα μέχρι την παρούσα στιγμή. Πρώτον, η αυτοπτικότητα κωδικοποιείται λεξικά σε όλες τις γλώσσες με παρόμοιες γραμματικές κατηγορίες (π.χ. επιρρήματα), επομένως ο συγκεκριμένος τρόπος κωδικοποίησης δεν απέσπασε μεγάλο ενδιαφέρον για το ερευνητικό κοινό. Δεύτερον, η αυτοπτικότητα κωδικοποιείται γραμματικά, με δύο τρόπους. Είτε συντακτικά (όπως στην Αγγλική και στη Σουηδική), είτε μορφολογικά με χρήση ορισμένων μορφημάτων περίπου στο ένα τέταρτο των γλωσσών. Τρίτον, στην Ελληνική το φαινόμενο έχει απασχολήσει την γλωσσολογία κυρίως την τελευταία δεκαετία, η οποία προσπάθησε να εντοπίσει τη γραμματική κωδικοποίηση της αυτοπτικότητας. Δυστυχώς, μέχρι σήμερα δεν υπάρχει επίσημη και έγκυρη αναφορά των τρόπων κωδικοποίησης, και όπως είναι αναμενόμενο ούτε και για την κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Ελληνική.

4.1. Κατάκτηση της αυτοπτικότητας στην Ελληνική

Αναφέραμε ότι στην Ελληνική οι ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζουν άμεση μαρτυρία και οι οριστικές προτάσεις εκφράζουν είτε άμεση είτε έμμεση μαρτυρία, όπως εξάλλου φάνηκε από τις αποδόσεις των ενηλίκων. Πρωταρχικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προσδιοριστεί η ηλικία κατάκτησης του φαινομένου της αυτοπτικότητας στην Ελληνική γλώσσα, όπως αυτή εκφράζεται συντακτικά με τις παραπάνω προτάσεις.

Από τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν και τις στατιστικές αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά της Δ' Δημοτικού είναι ικανά να διαχωρίζουν την έμμεση από την άμεση μαρτυρία βάσει των προτάσεων που ακούν, αφού σε αυτή την ηλικία η συμπεριφορά τους μοιάζει με αυτή των ενηλίκων. Άρα, η κατανόηση της συντακτικής κωδικοποίησης της αυτοπτικότητας στην Ελληνική φαίνεται να κατακτάται στην ηλικία των 10 ετών. Όμως, έχουν προκύψει και άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες από τις αναλύσεις που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και θα παρουσιαστούν παρακάτω.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα ήταν κατά πόσο το κάθε είδος μαρτυρίας (άμεση και έμμεση) είναι αποδεκτό ανάλογα με το είδος της πρότασης (οριστική και ψευδοαναφορική) που παρουσιάζεται. Δηλαδή, εξετάστηκε αρχικά αν η άμεση μαρτυρία είναι το ίδιο αποδεκτή τόσο στις οριστικές όσο και στις ψευδοαναφορικές προτάσεις, ενώ στη δεύτερη σύγκριση εξέταζε εάν η έμμεση μαρτυρία είναι το ίδιο αποδεκτή σε αυτά τα δύο είδη προτάσεων. Επειδή από τα αποτελέσματα των ενηλίκων, έχει επιβεβαιωθεί ότι η άμεση μαρτυρία είναι

αποδεκτή και στα δύο είδη προτάσεων η πρώτη σύγκριση δεν θεωρείται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ή χρήσιμη. Αντίθετα, η δεύτερη σύγκριση, στην οποία εξετάζεται κατά πόσο η έμμεση μαρτυρία είναι το ίδιο αποδεκτή στα δύο είδη προτάσεων, είναι αυτή που προσδιόρισε την κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας, διότι από αυτή την σύγκριση φάνηκε σε ποια ηλικία τα παιδιά διαχωρίζουν την έμμεση και την άμεση μαρτυρία.

Από τα αποτελέσματα της πειραματικής διαδικασίας προκύπτει ότι από ηλικία των 10 ετών (Δ΄ Δημοτικού) τα παιδιά δέχονται την άμεση μαρτυρία μόνο για τις ψευδοαναφορικές προτάσεις. Τα παιδιά μικρότερης ηλικίας – 8 και 9 ετών, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού, αντίστοιχα – δέχονται την έμμεση μαρτυρία και για τα δύο είδη προτάσεων, γεγονός που αποδεικνύει ότι δεν έχουν αναπτύξει το αυτοπτικό σύστημα. Αξίζει να τονιστεί ότι ένα χρόνο νωρίτερα από την ηλικία των 10 ετών παρατηρεί κανείς την ανάπτυξη του συστήματος, γιατί στη Γ΄ Δημοτικού τα παιδιά διαχωρίζονταν εάν η έμμεση μαρτυρία μπορούσε να εκφραστεί μέσω ψευδοαναφορικής πρότασης.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε εξέταζε εάν η μαρτυρία που παρουσιάζονταν πρώτη (η μαρτυρία που υπήρχε σε μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες) επηρέασε την επιλογή των παιδιών. Όπως και στο προηγούμενο ερευνητικό ερώτημα υπήρχαν δύο σκέλη, έτσι και σε αυτό πρώτα έγινε η σύγκριση μεταξύ των οριστικών προτάσεων και τα δύο είδη μαρτυριών και έπειτα έγινε η σύγκριση μεταξύ των ψευδοαναφορικών προτάσεων και τα δύο είδη μαρτυριών. Υπενθυμίζεται ότι κάθε είδος πρότασης ακουγόταν σε δύο συνθήκες. Στην μία συνθήκη εμφανιζόταν πρώτη η άμεση μαρτυρία, ενώ στην άλλη συνθήκη εμφανιζόταν πρώτη η έμμεση μαρτυρία. Αυτές οι συγκρίσεις έμοιαζαν δευτερεύουσας σημασίας αλλά τελικά αποδείχθηκαν σημαντικές, διότι μέχρι την ηλικία των 9 ετών (Γ΄ Δημοτικού) αποδείχθηκε ότι η σειρά που εμφανίζονται οι μαρτυρίες επηρεάζουν τις απαντήσεις των παιδιών και επιβεβαιώθηκε ότι μέχρι αυτή την ηλικία δεν είχε αναπτυχθεί το σύστημα της αυτοπτικότητας. Ακόμα, μέσω αυτών των συγκρίσεων αποδείχθηκε ότι από την ηλικία των 10 ετών (Δ΄ Δημοτικού) τα παιδιά όχι μόνο δεν επηρεάζονται από την σειρά που εμφανίζονται τα είδη των μαρτυριών αλλά και στις οριστικές προτάσεις εμφανίζουν μία ελαφριά προτίμηση ως προς την έμμεση μαρτυρία, όπως και οι ενήλικες.

4.2. Προβληματισμοί

Εάν και καταλήξαμε σε ορισμένα συμπεράσματα ως προς την κατανόηση της συντακτικά κωδικοποιημένης αυτοπτικότητας, υπάρχει ένα ποσοστό, το ποσοστό της τελευταίας Συνθήκης Σ4 που δημιουργεί ορισμένους προβληματισμούς.

Αυτό το ποσοστό της Συνθήκης Σ4 εκφράζει το κατά πόσο ο συμμετέχων δέχεται μία από τις δύο ανοιχτές εικόνες που του παρουσιάζονται, δηλαδή την έμμεση μαρτυρία, όταν ακούει μία ψευδοαναφορική πρόταση. Γνωρίζουμε από το θεωρητικό υπόβαθρο ότι οι ψευδοαναφορικές προτάσεις εκφράζουν μόνο άμεση μαρτυρία, επομένως αναμένουμε το ποσοστό αυτό να είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Σε αυτή την συνθήκη οι ενήλικες σημειώνουν 17,23% και τα παιδιά της Δ΄ και της Ε΄ Δημοτικού που θεωρούμε ότι έχουν κατακτήσει το φαινόμενο 26,67% και 24,67% αντίστοιχα, ποσοστά που δεν περνούν απαρατήρητα γιατί δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως χαμηλά. Γιατί, λοιπόν, περίπου το 1/4 των παιδιών και το 1/6 των ενηλίκων να αποδέχονται την έμμεση μαρτυρία όταν ακούν μία ψευδοαναφορική πρόταση;

Εξετάζοντας πιο προσεκτικά τις επιδόσεις των συμμετεχόντων σε κάθε μία από τις 6 φορές που εκτέθηκαν στην συγκεκριμένη συνθήκη (Παράρτημα Ι) παρατηρούμε ότι οι ενήλικες μετά την τρίτη φορά παρουσιάζουν επιτυχία 100%, δηλαδή δεν δέχονται την έμμεση μαρτυρία. Επομένως, ίσως το ποσοστό 17,23% που σημείωσαν γενικά σαν Μ.Ο. απαντήσεων να οφείλεται στο γεγονός ότι εξοικειώνονται σταδιακά με την πειραματική διαδικασία. Ακόμα, παρατηρώντας αναλυτικά τις αποδόσεις των παιδιών βλέπουμε ότι τα παιδιά της Δ΄ Δημοτικού σημειώνουν ποσοστό επιτυχίας 88% και τα παιδιά της Ε΄ Δημοτικού 92% σε μία από τις 6 προσπάθειες. Άρα και τα ποσοστά των Μ.Ο. των απαντήσεων των παιδιών μπορεί να οφείλονται σε παρόμοιους παράγοντες όπως αυτοί που αναφέρθηκαν στους ενήλικες.

4.3. Μελλοντικές Κατευθύνσεις

Καταλήξαμε ότι η ηλικία κατάκτησης της αυτοπτικότητας της Ελληνικής είναι περίπου τα 10 έτη, ηλικία που συμβαδίζει και με άλλες πειραματικές μελέτες, όπως αυτή που πραγματοποιήθηκε στη Θιβετιανή. Υπάρχουν όμως και άλλες πτυχές της αυτοπτικότητας στην Ελληνική που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Πρωταρχικό ζήτημα στην Ελληνική είναι να οριστεί το αυτοπτικό σύστημα, δηλαδή να μελετηθεί και να συγκεκριμενοποιηθεί από τους γλωσσολόγους ο τρόπος που εκφράζεται η αυτοπτικότητα γραμματικά. Με αυτό τον τρόπο θα μπορέσει να μελετηθεί η κατάκτηση του φαινομένου της αυτοπτικότητας και με άλλες πειραματικές μεθόδους που θα επιβεβαιώσουν ή θα απορρίψουν την ηλικία κατάκτησης που προσδιορίστηκε στην παρούσα εργασία.

Τέλος, εκτός από μελέτες κατανόησης, χρήσιμο θα ήταν να πραγματοποιηθεί και ανάλυση του αυθόρμητου παιδικού λόγου, ώστε να προσδιοριστεί η ηλικία της παραγωγικής χρήσης της αυτοπτικότητας και να συγκριθεί με τις ηλικίες που έχουν σημειωθεί σε άλλες γλώσσες. Σε μία πρώτη ανάλυση 16 περίπου ωρών λόγου παιδιού 5 ετών που πραγματοποίησα, δεν υπήρξε καμία περίπτωση πρότασης που να χρησιμοποίησε το παιδί με έμμεση μαρτυρία. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να αναλυθεί περισσότερος λόγος.

Αδιαμφισβήτητα, χρειάζονται πολλές μελέτες και αναλύσεις ώστε να διευκρινιστεί πλήρως η αυτοπτικότητα στην Ελληνική και να συμπεριληφθούν όλοι οι παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την έκφραση και την κατάκτησή της στον παιδικό λόγο, τόσο στην Ελληνική όσο και διαγλωσσικά. Στην περίπτωση της κατάκτησης της αυτοπτικότητας, η μελέτη της στο μέλλον θα μπορούσε να εμπλέξει και τη θεωρία του νου καθώς και την κατάκτηση φαινομένων τροπικότητας ώστε να διερευνηθεί κατά πόσον συνδέονται.

Βιβλιογραφία

- Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. New York: Oxford University Press.
- Aikhenvald, A., Y., & Dixon, R., M., W. (2003). *Studies in evidentiality*. Amsterdam: John Benjamins.
- Angelopoulos, N. (2015). *Explorations of (Greek) Pseudo-relatives*. Master Dissertation. University of California, Los Angeles, California.
- Aksu-Koç, A. (1995). Some connections between aspect and modality in Turkish. In P. M. Bertinetto, V. Bianchi, Ö. Dahl, & M. Squartini (Eds.), *Temporal reference aspect and actionality: Vol. 2. Typological perspectives* (pp. 271–287). Torino: Rosenberg & Sellier.
- Aksu-Koç, A. (1988). *The acquisition of aspect and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aksu-Koç, A. (1998). *Changes in the basis for children's assertions: The acquisition of –Dir*. Paper presented at the Ninth International Conference on Turkish Linguistics, Oxford.
- Aksu-Koç, A., & Alıcı, D.M. (2000). Understanding sources of beliefs and marking of uncertainty: The child's theory of evidentiality. In E. V. Clark (Ed.), *Proceedings of the 30th annual child language conference* (pp. 123–130). Stanford CA: Center for the Study of Language and Information.
- Aksu-Koç, A., Aydın, Ç., Avcı, G., Sefer, N., & Yasa, Y. (2005). *The relation between mental verbs and theory of mind performance: Evidence from Turkish children*. Paper presented at the Tenth International Congress for the Study of Child Language, Berlin.
- Aksu-Koç, A., Ögel-Balaban, H. & Alp, I., E. (2009). Evidentials and source knowledge in Turkish. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 125. 13–28. Ανάκτηση 28-9-2017 από <https://www.researchgate.net>
- Asudeh, A. & Toivonen, I. (2012). Copy raising and perception. *Natural Language and Linguistic Theory*, 30(2). 321–380.

- Calvo Pérez, J. (1993). *Pragmática y gramática del Quechua Cuzqueño*. Cuzco, Peru: Centro de Estudios Rurales Andinos “Bartolomé de las Casas”.
- Chafe, W., & Nichols, J. (1986). *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Norwood, NJ: Ablex.
- Choi, S. (1995). The development of epistemic sentence-ending modal forms and functions in Korean children. In J. Bybee & S. Fleischman (Eds.), *Modality in grammar and discourse* (pp. 165–204). Amsterdam: JohnBenjamin.
- Courtney, E. H. (1998). *Child acquisition of Quechua morphosyntax*. Doctoral dissertation. University of Arizona, Tucson, Arizona.
- Courtney, E. H. (1999). Child acquisition of the Quechua affirmative suffix. Santa Barbara Papers in Linguistics. *Proceedings from the Second Workshop on American Indigenous Languages*, 30- 41. Department of Linguistics, University of California, Santa Barbara.
- Courtney, E. (2008). Child production of Quechua evidential morphemes in conversations and story retellings. Ms. University of Texas at El Paso. Ανάκτηση 5-3-2018 από <http://works.bepress.com>.
- de Haan, F. (1999). Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries. *Southwest Journal of Linguistics*, 18, 83–101.
- de Villiers, J., G. & Garfield, J. (2013). *Evidentiality, Questions and the Reflection Principle in Tibetan: What do Children Learn when they Learn About Evidentiality?* Ανάκτηση 14-4-2018 από <https://jaygarfield.files.wordpress.com>
- de Villiers, J., G., Garfield, J., Gernet-Girard, H., Roeper, T., & Speas, M. (2009). Evidentials in Tibetan: Acquisition, semantics and cognitive development. In S. A. Fitneva, & T. Matsui, (Eds.), *Evidentiality: A window into language and cognitive development, New Directions for Child and Adolescent Development* (pp. 29–47). San Francisco: Jossey-Bass. Ανάκτηση 29-1-2018 από <https://onlinelibrary.wiley.com>
- Denwood, P. (1999). *Tibetan*. Amsterdam: John Benjamin.

- Faller, M., T.(2002). *Semantics and pragmatics of evidentials in Cuzco Quechua*. Stanford, CA: Stanford University dissertation.
- Fitneva, A. S. (2008). The role of evidentiality in Bulgarian children’s reliability judgments. *J. Child Lang.* 35, 845–868. Cambridge University Press. Ανάκτηση 1-2-2018 από <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>
- Floyd, R. (1993). *The structure of Wanka Quechua evidential categories*. Doctoral dissertation. University of California, San Diego.
- Giannakidou, A. & Mari, A. (2012). *The future of Greek and Italian: an evidential analysis*. Presentation in Chicago Linguistic Society 48. Chicago.
- Garrett, E. (2001). *Evidentiality and assertion in Tibetan*. Unpublished doctoral dissertation, University of California, Los Angeles.
- Grimm, S. (2010). An empirical view on raising to subject. *ZAS Papers in Linguistics*, 25, 83–110.
- Hauser, M., Chomsky, N., & Fitch, W. (2002). The faculty of language: what it is, who has it, and how did it evolve? *Science*, 298, 1569–1579.
- Izvorski, R. (1997). The present perfect as an epistemic modal. In Aaron Lawson and Eun Cho (eds.), *Proceedings of SALT VII*, 222–239. Ithaca, NY: CLC Publications.
- Johanson, L., & Utas, B. (2000). *Evidentials: Turkic, Iranian and neighbouring languages*. Berlin: de Gruyter.
- Κλαίρης, Χ. & Μπαμπινιώτης, Γ. (2007). *Συνοπτική Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Lefebvre, C. & Muysken, P. (1988). *Mixed categories: Nominalizations in Quechua*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- McCready, E., & Ogata, N. (2007). Evidentiality, modality and probability. *Linguistics and Philosophy*, 30(2). 147-206.
- Murray, S. E. (2017). *The Semantics of Evidentials*, Oxford: Oxford University Press.

- Ozturk, O. & Papafragou, A. (2008). *The acquisition of evidentiality and source monitoring*. BUCLD 35. 368-377.
- Palmer, F., R. (2001). *Mood and modality* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Papafragou, A., Li, P., Youngon, C. & Chung-hye, H. (2007). Evidentiality in language and cognition. *Cognition*, 103. 253–299. Ανάκτηση 28-9-2017 από <https://www.sciencedirect.com/>
- Postal, P. (1974). *On raising*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rett, J., & Hyams, N. (2014). The Acquisition of Syntactically Encoded Evidentiality. *Language Acquisition*, 21, 173–198. Ανάκτηση 30-12-2015 από <https://www.tandfonline.com>
- Rett, J., Hyams, N. & Winans, L. (2013). *The Effects of Syntax on the Acquisition of Evidentiality*. In Sarah Baiz, Nora Goldman & Rachel Hawkes (eds.), Proceedings from the 32nd annual Boston University Conference on Language Development (BUCLD 37), 345–357. Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Rogers, A. (1973). *Physical perception verbs in English: A study in lexical relatedness*. Los Angeles, CA: UCLA dissertation.
- Slobin, D. I., & Aksu, A. (1982). Tense, aspect and modality in the use of the Turkish evidential. In P. Hopper (Ed.), *Tense-aspect: Between semantics and pragmatics* (pp. 185–200). Amsterdam: John Benjamins.
- Speas, M. (2004). *Evidentiality, logophoricity and the syntactic representation of pragmatic features*. *Lingua*, 114(3), 255–276.
- Spelke, E., & Tsivkin, S. (2001). Initial knowledge and conceptual change: space and number. In M. Bowerman & S. Levinson (Eds.), *Language acquisition and conceptual development* (pp. 70–100). Cambridge: Cambridge University Press.
- Terzi, A., Tsakali, V. & Zafeiri, A. (2014). DOES LANGUAGE STRUCTURE AFFECT ACQUISITION OF SPATIAL TERMS? In *Proceedings of the 35th Annual Meeting of Linguistics Dept., Univ. of Thessaloniki* (2015), 533-545.

Tsangalidis, A. (2012). *Evidentiality and Modality: Evidence from emerging evidentials in Greek*. Presentation in *The Nature of Evidentiality*. Leiden University, Netherlands.

Willett, T. (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticization of evidentiality. *Studies in Language*, 12, 51–97.

Παραρτήματα
Παράρτημα Ι¹²

Πίνακας: Αναλυτικά ποσοστά κάθε συνθήκης σε κάθε ομάδα εικόνων

Πρόταση	Συνθήκη	Αναμενόμενη απάντηση & (εναλλακτική απάντηση)	Β'	Γ'	Δ'	Ε'	Ενήλικες
1	Σ1	1/(3)	96,00%	76,00%	76,00%	76,00%	70,00%
2	Σ3	2/(3)	100,00%	76,00%	84,00%	92,00%	80,00%
3	Σ2	1/(3)	88,00%	88,00%	92,00%	88,00%	93,33%
4	Σ4	3/(1)	16,00%	32,00%	80,00%	76,00%	56,67%
5	Σ4	3/(2)	16,00%	16,00%	40,00%	44,00%	53,33%
6	Σ1	2/(3)	88,00%	52,00%	40,00%	44,00%	53,33%
7	Σ3	2/(3)	84,00%	52,00%	64,00%	68,00%	83,33%
8	Σ2	1/(3)	92,00%	84,00%	96,00%	80,00%	86,67%
9	Σ2	1/(3)	76,00%	68,00%	72,00%	60,00%	60,00%
10	Σ4	3/(2)	28,00%	48,00%	76,00%	68,00%	86,67%
11	Σ1	1/(3)	96,00%	80,00%	72,00%	60,00%	73,33%
12	Σ3	1/(3)	96,00%	84,00%	84,00%	84,00%	100,00%
13	Σ3	1/(3)	100,00%	88,00%	92,00%	96,00%	100,00%
14	Σ2	1/(3)	76,00%	76,00%	76,00%	84,00%	83,33%
15	Σ4	3/(2)	16,00%	44,00%	72,00%	84,00%	100,00%
16	Σ1	1/(3)	80,00%	72,00%	60,00%	48,00%	53,33%
17	Σ1	2/(3)	96,00%	68,00%	56,00%	72,00%	53,33%
18	Σ2	1/(3)	72,00%	76,00%	72,00%	72,00%	73,33%
19	Σ3	2/(3)	96,00%	88,00%	92,00%	96,00%	90,00%
20	Σ4	3/(2)	32,00%	56,00%	84,00%	88,00%	100,00%
21	Σ2	2/(3)	80,00%	40,00%	48,00%	56,00%	66,67%
22	Σ3	2/(3)	100,00%	96,00%	96,00%	100,00%	96,67%
23	Σ1	1/(3)	100,00%	80,00%	52,00%	40,00%	43,33%
24	Σ4	3/(2)	36,00%	76,00%	88,00%	92,00%	100,00%

¹² Υπενθυμίζεται ότι στη στήλη *Αναμενόμενη απάντηση & (εναλλακτική απάντηση)* η κωδικοποίηση ορίζεται ως εξής: 1- η πάνω αριστερή εικόνα, 2- η πάνω δεξιά εικόνα και 3- η τρίτη κρυμμένη εικόνα.

Παράρτημα Π¹³

Πίνακας: Αναλυτικές επιδόσεις συμμετεχόντων σε κάθε ομάδα εικόνων							
Πρόταση	Συνθήκη	Αναμενόμενη απάντηση & (εναλλακτική απάντηση)	Β'	Γ'	Δ'	Ε'	Ενήλικες
1	Σ1	1/(3)	24/25	19/25	19/25	19/25	21/30
2	Σ3	2/(3)	25/25	19/25	21/25	23/25	24/30
3	Σ2	1/(3)	22/25	22/25	23/25	22/25	28/30
4	Σ4	3/(1)	4/25	8/25	20/25	19/25	17/30
5	Σ4	3/(2)	4/25	4/25	10/25	11/25	16/30
6	Σ1	2/(3)	22/25	13/25	10/25	11/25	16/30
7	Σ3	2/(3)	21/25	13/25	16/25	17/25	25/30
8	Σ2	1/(3)	23/25	21/25	24/25	20/25	26/30
9	Σ2	1/(3)	19/25	17/25	18/25	15/25	18/30
10	Σ4	3/(2)	7/25	12/25	19/25	17/25	26/30
11	Σ1	1/(3)	24/25	20/25	18/25	15/25	22/30
12	Σ3	1/(3)	24/25	21/25	21/25	21/25	30/30
13	Σ3	1/(3)	25/25	22/25	23/25	24/25	30/30
14	Σ2	1/(3)	19/25	19/25	19/25	21/25	25/30
15	Σ4	3/(2)	4/25	11/25	18/25	21/25	30/30
16	Σ1	1/(3)	20/25	18/25	15/25	12/25	16/30
17	Σ1	2/(3)	24/25	17/25	14/25	18/25	16/30
18	Σ2	1/(3)	18/25	19/25	18/25	18/25	22/30
19	Σ3	2/(3)	24/25	22/25	23/25	24/25	27/30
20	Σ4	3/(2)	8/25	14/25	21/25	22/25	30/30
21	Σ2	2/(3)	20/25	10/25	12/25	14/25	20/30
22	Σ3	2/(3)	25/25	24/25	24/25	25/25	29/30
23	Σ1	1/(3)	25/25	20/25	13/25	10/25	13/30
24	Σ4	3/(2)	9/25	19/25	22/25	23/25	30/30

¹³ Υπενθυμίζεται ότι στη στήλη *Αναμενόμενη απάντηση & (εναλλακτική απάντηση)* η κωδικοποίηση ορίζεται ως εξής: 1- η πάνω αριστερή εικόνα, 2- η πάνω δεξιά εικόνα και 3- η τρίτη κρυμμένη εικόνα.

Παράρτημα III

Πίνακας 7: PairedSamplesTest – Ενήλικες (ΟΑΜ-ΨΑΜ & ΟΕΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΨΑΜ	-33,88889	31,40495	5,73373	-45,61569	-22,16209	-5,910	29	,000
Pair 2	ΟΕΜ - ΨΕΜ	60,00000	26,11498	4,76792	50,24851	69,75149	12,584	29	,000

Πίνακας 8: PairedSamplesTest – Ενήλικες (ΟΑΜ-ΟΕΜ & ΨΑΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				T	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΟΕΜ	-19,44444	45,29244	8,26923	-36,35692	-2,53197	-2,351	29	,026
Pair 2	ΨΑΜ - ΨΕΜ	74,44444	23,86638	4,35738	65,53259	83,35630	17,085	29	,000

Πίνακας 9: Paired Samples Test - Β' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΨΑΜ & ΟΕΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΨΑΜ	13,33333	8,33333	1,66667	9,89350	16,77316	8,000	24	,000
Pair 2	ΟΕΜ - ΨΕΜ	4,66667	16,32993	3,26599	-2,07400	11,40733	1,429	24	,166

Πίνακας 10: PairedSamplesTest – Β' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΟΕΜ & ΨΑΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΟΕΜ	12,00000	31,37291	6,27458	-,95010	24,95010	1,912	24	,068
Pair 2	ΨΑΜ - ΨΕΜ	3,33333	32,98428	6,59686	-10,28191	16,94858	,505	24	,618

Πίνακας 11: IndependentSamplesTestγιαΟΑΜ,ΟΕΜ,ΨΑΜ & ΨΕΜ μεταξύΒ' & Γ'										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
ΟΑΜ	Equal variances assumed	12,209	,001	3,248	48	,002	1,280	,394	,488	2,072
	Equal variances not assumed			3,248	37,645	,002	1,280	,394	,482	2,078
ΟΕΜ	Equal variances assumed	,030	,863	1,051	48	,298	,520	,495	-,475	1,515
	Equal variances not assumed			1,051	47,132	,298	,520	,495	-,475	1,515
ΨΑΜ	Equal variances assumed	10,733	,002	3,237	48	,002	,840	,259	,318	1,362
	Equal variances not assumed			3,237	32,968	,003	,840	,259	,312	1,368
ΨΕΜ	Equal variances assumed	,660	,420	2,329	48	,024	1,28000	,54955	,17507	2,38493
	Equal variances not assumed			2,329	47,471	,024	1,28000	,54955	,17475	2,38525

Πίνακας 12: PairedSamplesTest - Γ' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΨΑΜ & ΟΕΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΨΑΜ	6,00000	22,50514	4,50103	-3,28967	15,28967	1,333	24	,195
Pair 2	ΟΕΜ - ΨΕΜ	17,33333	22,29848	4,45970	8,12897	26,53769	3,887	24	,001

Πίνακας 13: PairedSamplesTest - Γ' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΟΕΜ & ΨΑΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΟΕΜ	-,66667	44,48262	8,89652	-19,02819	17,69486	-,075	24	,941
Pair 2	ΨΑΜ - ΨΕΜ	10,66667	38,15174	7,63035	-5,08160	26,41493	1,398	24	,175

Πίνακας 14: PairedSamplesTest - Δ' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΨΑΜ & ΟΕΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΨΑΜ	-10,66667	28,81936	5,76387	-22,56271	1,22938	-1,851	24	,077
Pair 2	ΟΕΜ - ΨΕΜ	49,33333	28,25152	5,65030	37,67168	60,99499	8,731	24	,000

Πίνακας 15: PairedSamplesTest - Δ' Δημοτικού (ΟΑΜ-ΟΕΜ & ΨΑΜ-ΨΕΜ)									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	ΟΑΜ - ΟΕΜ	-16,66667	38,49002	7,69800	-32,55457	-,77877	-2,165	24	,041
Pair 2	ΨΑΜ - ΨΕΜ	43,33333	37,26780	7,45356	27,94994	58,71672	5,814	24	,000

Πίνακας 16: Independent Samples Test για ΟΑΜ,ΟΕΜ,ΨΑΜ & ΨΕΜ μεταξύ Γ' & Δ'										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
ΟΑΜ	Equal variances assumed	,043	,837	1,464	48	,150	12,00000	8,19892	-4,48503	28,48503
	Equal variances not assumed			1,464	47,978	,150	12,00000	8,19892	-4,48522	28,48522
ΟΕΜ	Equal variances assumed	,450	,506	-,562	48	,577	-4,00000	7,12325	-18,32226	10,32226
	Equal variances not assumed			-,562	46,836	,577	-4,00000	7,12325	-18,33146	10,33146
ΨΑΜ	Equal variances assumed	,716	,402	-,935	48	,355	-4,66667	4,99259	-14,70494	5,37160
	Equal variances not assumed			-,935	45,025	,355	-4,66667	4,99259	-14,72210	5,38877
ΨΕΜ	Equal variances assumed	,025	,876	3,147	48	,003	28,00000	8,89861	10,10815	45,89185
	Equal variances not assumed			3,147	47,869	,003	28,00000	8,89861	10,10689	45,89311

Πίνακας 17: IndependentSamplesTest για OAM, OEM, ΨAM & ΨEM μεταξύ Δ' & Ε'

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
OAM	Equal variances assumed	,010	,919	,322	48	,749	2,66667	8,28206	-13,98554	19,31887
	Equal variances not assumed			,322	48,000	,749	2,66667	8,28206	-13,98554	19,31887
OEM	Equal variances assumed	,173	,679	,384	48	,703	2,66667	6,94422	-11,29563	16,62896
	Equal variances not assumed			,384	47,388	,703	2,66667	6,94422	-11,30029	16,63362
ΨAM	Equal variances assumed	,097	,757	-,567	48	,573	-2,66667	4,70225	-12,12116	6,78783
	Equal variances not assumed			-,567	46,765	,573	-2,66667	4,70225	-12,12762	6,79428
ΨEM	Equal variances assumed	,350	,557	,240	48	,812	2,00000	8,34000	-14,76869	18,76869
	Equal variances not assumed			,240	46,188	,812	2,00000	8,34000	-14,78570	18,78570

Πίνακας 18: Paired Samples Test - Ε' Δημοτικού (OAM-ΨAM & OEM-ΨEM)

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	OAM - ΨAM	-16,00000	28,65827	5,73165	-27,82955	-4,17045	-2,792	24	,010
Pair 2	OEM - ΨEM	48,66667	31,88521	6,37704	35,50510	61,82823	7,632	24	,000

Πίνακας 19: PairedSamplesTest – Ε' Δημοτικού (Σ1-Σ2 & Σ3-Σ4)

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	OAM - OEM	-16,66667	47,38534	9,47707	-36,22637	2,89304	-1,759	24	,091
Pair 2	ΨAM - ΨEM	48,00000	40,05783	8,01157	31,46494	64,53506	5,991	24	,000

Παράρτημα IV

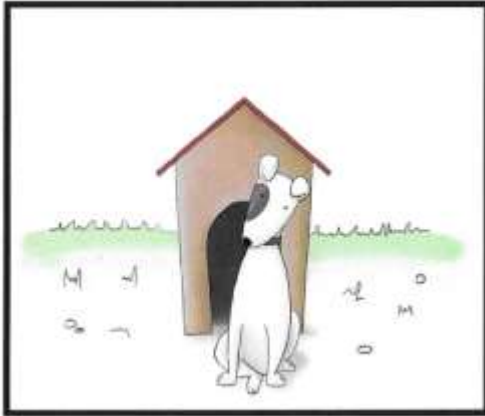
α) Δείξε μου την εικόνα που δείχνει την αλεπού μέσα στη σπηλιά.

β) Δείξε μου την εικόνα που δείχνει την αλεπού μέσα στη σπηλιά.

γ) Δείξε μου την εικόνα που δείχνει το σκυλάκι πίσω από το σπιτάκι του.

δ) Δείξε μου την εικόνα που δείχνει το σκυλάκι πίσω από το σπιτάκι του.

